

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ &
ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**Η ΦΕΡΟΥΣΑ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΙΣ 13 ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Φοιτητής: Γαζής Ζώης (ΑΜ: ge10104)
**Επιβλέπων: Μιχαηλίδης Παναγιώτης, Αναπληρωτής
Καθηγητής ΕΜΠ**

ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2019

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Αναπληρωτή Καθηγητή της Σχολής ΕΜΦΕ του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και επιβλέποντα της παρούσας διπλωματικής εργασίας, κ. Μιχαηλίδη Παναγιώτη, καθώς και τον Δρ. Γεώργιο Σώκλη, Εντεταλμένο Διδασκαλίας της Σχολής ΕΜΦΕ του ΕΜΠ, για την πολύτιμη και άμεση καθοδήγηση. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου και τους φίλους μου για την υποστήριξή τους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	1
ABSTRACT	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
ΜΕΡΟΣ I	6
1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ	7
1.1 Η ΑΠΑΡΧΗ ΤΗΣ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ.....	7
1.2 ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ.....	8
2. ΚΥΚΛΟΣ ΖΩΗΣ ΕΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ – ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΜΕΣΩ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ	13
3. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	17
3.1 Η ΦΕΡΟΥΣΑ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ	17
3.2 ΜΕΘΟΔΟΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	22
3.3 ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΧΡΗΣΗ ΔΕΙΚΤΩΝ	28
ΜΕΡΟΣ II	37
1. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	38
1.1 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΑΕΠ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ.....	38
1.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	40
1.3 ΕΠΟΧΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	42
2. ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΕΙΚΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΦΕΡΟΥΣΑ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ 13 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	47
2.1 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ.....	56
2.2 ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	59
2.3 ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ.....	65
2.4 ΘΕΣΣΑΛΙΑ.....	68
2.5 ΗΠΕΙΡΟΣ	72
2.6 ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	75
2.7 ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	79
2.8 ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	82
2.9 ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	85
2.10 ΑΤΤΙΚΗ.....	88
2.11 ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	91
2.12 ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ.....	95
2.13 ΚΡΗΤΗ.....	99

3. ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΥΠΕΡΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	103
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	105
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	109

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται την έννοια της Φέρουσας Ικανότητας Τουριστικής Ανάπτυξης (ΦΙΤΑ). Στο πρώτο μέρος, η διερεύνηση ξεκινά με την παράθεση του εννοιολογικού πλαισίου πάνω στο οποίο βασίστηκε η ΦΙΤΑ και παρατίθενται οι παράγοντες που την προσδιορίζουν. Στην συνέχεια, γίνεται συσχέτιση του όρου με την βιωσιμότητα και μελετάται ο κύκλος ζωής ενός τουριστικού προορισμού. Το πρώτο μέρος ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των μεθόδων υπολογισμού της φέρουσας ικανότητας και πραγματοποιείται ιδιαίτερη αναφορά στην εκτίμηση με την βοήθεια διάφορων δεικτών. Στο δεύτερο μέρος, παρουσιάζονται βασικοί παράγοντες που συνθέτουν το τουριστικό προφίλ της Ελλάδας, όπως η συμβολή στο ΑΕΠ, η διαχρονική εξέλιξη της τουριστικής κίνησης και η εποχικότητα και έπειτα γίνεται ποσοτική ανάλυση δέκα δεικτών της ΦΙΤΑ στις 13 Περιφέρειες της Ελλάδας από το 2011 ως το 2017 και αντλούνται συμπεράσματα για κάθε περιφέρεια ξεχωριστά. Αναδεικνύεται ότι οι Περιφέρειες με την μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη κατά τους καλοκαιρινούς μήνες είναι οι νησιωτικοί προορισμοί (Ιόνιο, Αιγαίο, Κρήτη), η Κεντρική Μακεδονία και η Αττική και επομένως είναι και οι περιοχές που αντιμετωπίζουν πιο άμεσα το ενδεχόμενο υπέρβασης της ΦΙΤΑ κατά τόπους. Ωστόσο, η έρευνα δείχνει ότι και άλλες Περιφέρειες όπως η Πελοπόννησος και η Θεσσαλία κατά τόπους αντιμετωπίζουν το ίδιο πρόβλημα παρόλο που συνολικά δεν χαρακτηρίζονται από μεγάλη τουριστική ανάπτυξη. Οι υπόλοιπες Περιφέρειες, σε γενικές γραμμές έχουν αρκετά περιθώρια βελτίωσης της τουριστικής τους ανάπτυξης. Τέλος, η εργασία ολοκληρώνεται με μια μικρή ανάλυση στο φαινόμενο του υπερτουρισμού και με την διεξαγωγή κάποιων χρήσιμων συμπερασμάτων.

Λέξεις κλειδιά: Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη, Ελληνικός Τουρισμός, Εποχικότητα, Περιφερειακή Ανάλυση, Υπερτουρισμός, Φέρουσα Ικανότητα Τουριστικής Ανάπτυξης

ABSTRACT

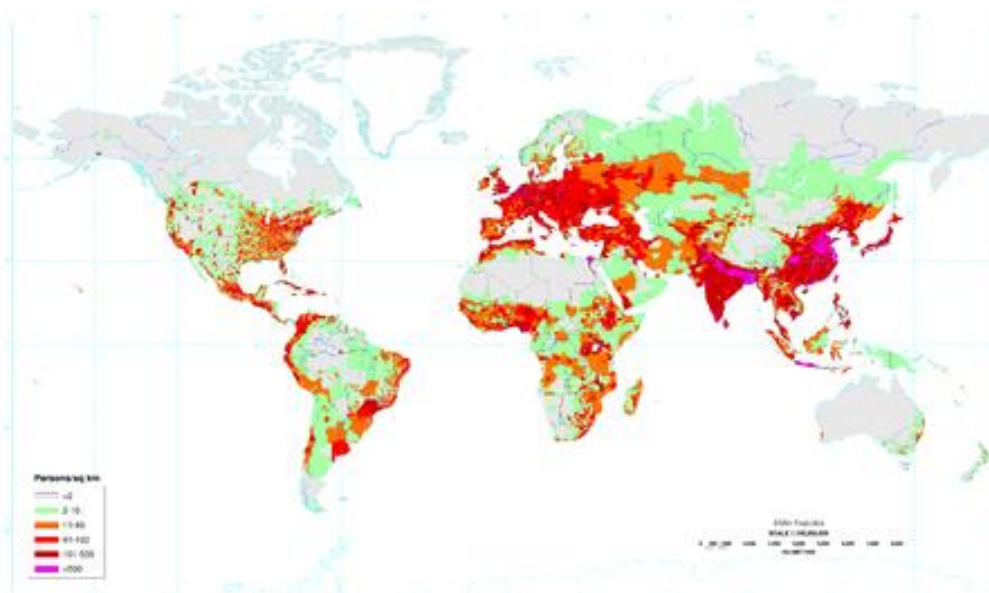
This diploma thesis deals with the concept of carrying capacity of tourist destinations (TCC). In the first part, the research begins with the quote of the conceptual framework on which TCC was based and the factors determining it. Then, the term is linked to sustainability and the life cycle of a tourist destination is studied. The first part concludes with the presentation of the methods of calculating the carrying capacity and a special reference is made to the assessment with the help of various indicators. In the second part, some of the basic factors affecting the touristic profile of Greece are presented, such as Tourism's contribution to the GDP, the tourist flows through the last years and the seasonality of Tourism and afterwards, there is a quantitative analysis of ten TCC indicators in the 13 regions of Greece from 2011 to 2017, which draws conclusions for each region separately. It turns out that the regions with the greatest tourist development during the summer season are the island destinations (Ionian, Aegean, Crete), Central Macedonia and Attica and are therefore these are areas that are facing more directly the issue of exceeding TCC. However, the research shows that other Regions, such as Peloponnese and Thessaly, are facing the same problem in specific places, although they are not generally characterized by great tourist development. The rest of the Regions, in general, have enough "room" to improve their tourist development. Finally, the work is completed by making a short reference about overtourism and making some useful conclusions.

Key words: Greek Tourism, Regional Analysis, Seasonality of Tourism, Overtourism, Sustainable Tourism, Tourism Carrying Capacity

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αναμφίβολα, το περιβάλλον και ο τουρισμός διαδραματίζουν πλέον αρκετά καθοριστικό ρόλο στην εκτίμηση κάθε αναπτυξιακής πρωτοβουλίας που επιχειρείται με στόχο την ποιοτική βελτίωση της ζωής. Από τη μία πλευρά, η συνεχής επιδείνωση των περιβαλλοντικών συνθηκών του πλανήτη μας (Vries, 1989) και από την άλλη πλευρά η σημαντική μεγέθυνση των τουριστικών μεγεθών, έχουν οδηγήσει στη δρομολόγηση πολιτικών και υποδειγμάτων που εξασφαλίζουν τη διατήρηση των πολύτιμων πόρων του πλανήτη μας.

Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1960, η συζήτηση γύρω από τα απειλητικά όρια της φέρουσας ικανότητας της Γης εξαιτίας της αύξησης του πληθυσμού αλλά και της οικονομικής ανάπτυξης έδωσαν ώθηση σε μια διαδεδομένη εκδήλωση της περιβαλλοντικής συνείδησης (Ehrlich, 1971 – Meadows, 1972). Ωστόσο, αν και ο αριθμός του παγκόσμιου πληθυσμού αυξάνεται ραγδαία συγκριτικά με κάποια χρόνια πριν, ο πληθυσμός αυτός δεν κατανέμεται ομοιόμορφα στις 5 ηπείρους - όπως φαίνεται και στην παρακάτω εικόνα. Οι λόγοι που επηρεάζουν την εγκατάσταση των ανθρώπων είναι μεταξύ άλλων: το κλίμα, η προσφορά εργασίας, το υψόμετρο, η απόσταση από τη θάλασσα, η απόσταση από καλλιεργούμενες εκτάσεις, πόλεμοι, η μετανάστευση και η πολιτική ή η έλλειψη πολιτικής περιορισμού των γεννήσεων από ένα κράτος.

Πυκνότητα παγκόσμιου πληθυσμού(1994)

Πηγή: Wikipedia

Σήμερα, ελάχιστοι είναι εκείνοι που δεν συμμερίζονται την άποψη της

ραγδαίας μείωσης και αλλοίωσης των περιβαλλοντικών πόρων (π.χ. αλιευτικά αποθέματα, ορυκτός πλούτος, γλυκό νερό, βιοποικιλότητα κ.ά.), της κατάχρησης των «οικολογικών σκουπιδότοπων» (π.χ. αφομοίωση αποβλήτων σε αέρα, νερό, έδαφος – Brown, 1998) καθώς και το γεγονός ότι η κατάχρηση αυτή καταστρέφει και αλλοιώνει οικοσυστήματα και τελικά τις συνθήκες ζωής των ανθρώπων και άλλων ειδών. Είναι πλέον βέβαιο ότι η κοινωνία της αποκαλούμενης «αφθονίας», ευημερίας αλλά και εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο δεν είναι δυνατόν να μένει πλέον αδιάφορη μπροστά στη συστηματική παραβίαση της αντοχής του οικοσυστήματος που μας περιβάλλει δεδομένης και της εγγενούς επιδίωξης της καταναλωτικής κοινωνίας να επεκτείνεται συνεχώς.

Είναι γνωστό ότι η τουριστική δραστηριότητα, το δυναμικό φαινόμενο της εποχής μας, έχει συμβάλει αποφασιστικά στην ανάπτυξη αρκετών περιοχών και κοινωνικών τάξεων παράλληλα με τις αρνητικές επιδράσεις που συχνά προκύπτουν λόγω της κακής ή ασυντόνιστης διαχειριστικής πολιτικής - κάτι πολύ γνωστό στην ελληνική πραγματικότητα - με αποτέλεσμα να υποβαθμίζεται ο θετικός ρόλος που οφείλει να διαδραματίζει. Συνεπώς, η αύξηση των μεγεθών στη διάρθρωση του τουριστικού προϊόντος (ζήτηση, διακίνηση, προσφορά) σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά και στο επίπεδο της χώρας μας, εξ αιτίας παραγόντων όπως η αύξηση του εισοδήματος, του ελεύθερου χρόνου, της έντασης της απασχόλησης αλλά και του άγχους, της ρύπανσης και γενικότερα της υποβάθμισης της ποιότητας ζωής ιδιαίτερα στους αστικούς χώρους έχει επιβεβαιωθεί από παγκόσμιους οργανισμούς (ΠΟΤ, ΕΕ, ΟΗΕ) ότι στηρίζεται αποκλειστικά στην ελκυστικότητα του περιβάλλοντος.

Η προσπάθεια διαφύλαξης του περιβάλλοντος που έλκει και αναπτύσσει τον τουρισμό, επομένως, δεν μπορεί παρά να είναι άμεση προτεραιότητα προκειμένου να εξασφαλιστεί η διάρκεια και οι θετικές επιπτώσεις από την διέυρυσή του. Ο κίνδυνος να υπάρξουν αρνητικές συνέπειες από την ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας είναι αρκετά ορατός και για την χώρα μας. Θα ήταν ορθό να γίνουν όλες οι απαραίτητες κινήσεις ως προς την διαμόρφωση κατάλληλης πολιτικής διαχείρισης του τουριστικού προϊόντος που να μεγιστοποιεί τις ωφέλειες και να ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιπτώσεις, κάτι που η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη διασφαλίζει. Άλλωστε, η ταχεία ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα σε συνδυασμό με σημαντικές ελλείψεις προγραμματισμού, σχεδιασμού και άσκησης ελεγχόμενης αναπτυξιακής δράσης μας έφερε σε σημείο να κινδυνεύουμε ακόμη και από γειτονικούς προορισμούς να χάσουμε ό,τι με κόπους χτίσαμε μέχρι τώρα.

Η εργασία χωρίζεται σε δύο κύρια μέρη: στο πρώτο παρατίθεται το ιστορικό και εννοιολογικό πλαίσιο της τουριστικής φέρουσας ικανότητας από την απαρχή του όρου της φέρουσας ικανότητας, την παρουσίαση της

τουριστικής φέρουσας ικανότητας και τους παράγοντές της. Παρουσιάζεται ο κύκλος ζωής ενός τουριστικού προορισμού και, τέλος, παρατίθενται οι τρόποι υπολογισμού της ΦΙΤΑ με έμφαση στη χρήση δεικτών. Στο δεύτερο μέρος, παρουσιάζονται κάποια σημαντικά στοιχεία που αφορούν τον Τουρισμό στην Ελλάδα όπως η συμβολή στην οικονομία, η εξέλιξη του τα τελευταία χρόνια όσων αφορά εισερχόμενη και εγχώρια κίνηση και σύντομη ανάλυση του φαινομένου της τουριστικής εποχικότητας που τον χαρακτηρίζει. Κατόπιν, γίνεται χρήση ορισμένων δεικτών ώστε να προκύψουν αποτελέσματα σχετικά με την τουριστική φέρουσα ικανότητα στις 13 Περιφέρειες της Ελλάδας. Η εργασία ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα που απορρέουν από τα παραπάνω.

ΜΕΡΟΣ Ι

1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

1.1 Η ΑΠΑΡΧΗ ΤΗΣ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι η ιδέα της φέρουσας ικανότητας άρχισε έντονα να συζητείται παράλληλα με την παρουσίαση της θεωρίας της αύξησης του ανθρώπινου είδους από τον Thomas Robert Malthus (1766-1834), μια θεωρία που επηρέασε αρκετούς μεταγενέστερους ισχυρισμούς, όπως η Φυσική Επιλογή του Κάρολου Δαρβίνου. Η άποψη περί πίεσης που ασκείται από έναν πληθυσμό σε κάποιο μέρος αποτέλεσε βασικό κομμάτι στην ανάπτυξη της έννοιας της φυσικής επιλογής και συνεπώς, του μηχανισμού για την εξήγηση της βιοποικιλότητας και εξέλιξης. Και οι δύο αυτές θεωρίες συγκλίνουν στο ότι η ανεξέλεγκτη αύξηση ενός πληθυσμού περιορίζεται από τα όρια των φυσικών πόρων, κάτι το οποίο μοντελοποιήθηκε για πρώτη φορά με μαθηματική εξίσωση από τον καθηγητή Μαθηματικών Pierre F. Verhulst (1838). Η εξίσωση της λογιστικής αύξησης είναι :

$$\frac{dN}{dt} = rN \left(\frac{K - N}{K} \right)$$

όπου N ο πληθυσμός, r ο ρυθμός ανάπτυξης και K η φέρουσα ικανότητα. Η θεωρία της εκθετικής αύξησης του πληθυσμού, μια θεωρία που ο Malthus και οι προκάτοχοί του πίστευαν κατ' αρχήν, απεικονίζεται ως εξής:

$$\frac{dN}{dt} = rN$$

Ωστόσο, η ύπαρξη της γεωμετρικής(εκθετικής) αύξησης πρέπει να απορριφθεί καθώς δεν τίθεται κανένα ανώτατο όριο της (Hutchinson, 1979). Παρ' όλα αυτά, ο συνδυασμός των υποθέσεων του Malthus γύρω από την εκθετική αύξηση των πληθυσμών και της ύπαρξης ορίων σχετικά με την αύξηση αυτή ήταν ένα σημαντικό βήμα στην εμφάνιση του φαινομένου, γνωστού σήμερα ως φέρουσα ικανότητα.

1.2 ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Ο τουρισμός θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι, σαν μια ακόμη οικονομική δραστηριότητα, είναι ένα νόμισμα με δύο όψεις : τα θετικά στοιχεία αλλά και τις αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να προκύψουν. Η ικανότητα που παρουσιάζει κάθε σύστημα για την αφομοίωση των αλλαγών που υφίσταται αποτελεί βασικό παράγοντα για βιώσιμη ανάπτυξη (European Commission et al., 2002). Έτσι πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα η προαγωγή κάθε έρευνας καθώς και η κατανόηση της σημασίας του τουριστικού προϊόντος όχι μόνο σε σχέση με τους ταχύτατους ρυθμούς ανάπτυξης του αλλά και σε σχέση με τις άμεσα ή έμμεσα αλληλεξαρτώμενες μορφές που συνδέουν το σύστημα *άνθρωπος - χώρος - ανάπτυξη* (Βερνίκος, 1985) και παράλληλα η αποκάλυψη της σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στα τρία επίπεδα παραγωγής του τουριστικού προϊόντος : *ζήτηση - διακίνηση - προσφορά* και η συμβολή τους στις εκφάνσεις του τουριστικού φαινομένου, όπως η φέρουσα ικανότητα και ο «κορεσμός» (Κοκκώσης- Παρπαΐρης, 1990-1992).

Η συνθετότητα της ανάλυσης της τουριστικής ζήτησης έχει άμεση σχέση με εκείνη της τουριστικής προσφοράς (Σ. Βαρβαρέσος, 2000). Τα άτομα που συμμετέχουν στην τουριστική μετακίνηση (διακίνηση) επιδιώκουν να ικανοποιήσουν ένα μεγάλο αριθμό αναγκών μέσω της τουριστικής κατανάλωσης. Η ερμηνεία και η πρόβλεψη των τάσεων της τουριστικής ζήτησης απαιτεί απαραίτητως τη γνώση της φύσης, της εξέλιξης και του συσχετισμού των μεταβλητών, οι οποίες αφενός ανταποκρίνονται σε μια οικονομική λογική, αφετέρου δε επιτρέπουν την συμμετοχή των ατόμων στην «τουριστική μετακίνηση», η οποία είναι στενά συνδεδεμένη με τους παράγοντες «χώρο» και «χρόνο». Πιο συγκεκριμένα, τρεις είναι οι παράγοντες που διαμορφώνουν την τουριστική ζήτηση επηρεάζοντας τα ποσοστά αναχώρησης για διακοπές (Baretje et al., 1972):

- Κοινωνικο-οικονομικοί, τους οποίους τα άτομα ελάχιστα μπορούν να επηρεάσουν, ακόμα και όταν σχετίζονται με την κοινωνική τους διαστρωμάτωση.
- Κοινωνικο-ψυχολογικοί, ή υποκειμενικοί παράγοντες, οι οποίοι σχετίζονται με την προσωπικότητα των ατόμων και τις βαθύτερες ανάγκες τους.
- Η επίδραση των παραγόντων που σχετίζονται με το τουριστικό προϊόν της χώρας υποδοχής και οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως δυναμικοί (προβολή, σχεδιασμός κλπ) ή παθητικοί.

Ο Σ. Βαρβαρέσος (2000) αναφέρει ότι η «προσφορά» οικονομικά ορίζεται ως η ποσότητα των αγαθών και των υπηρεσιών που μπορούν να διοχετευθούν στην αγορά σε μια συγκεκριμένη τιμή. Η τουριστική προσφορά αντιπροσωπεύει το σύνολο των αγαθών και των υπηρεσιών που προτείνονται στον καταναλωτή, ώστε να ικανοποιήσει μια σειρά αναγκών που χαρακτηρίζονται ως τουριστικές. Λαμβάνοντας υπόψη την ετερογένεια που την χαρακτηρίζει, μπορεί να διακριθεί σε μια πληθώρα διαφορετικών στοιχείων που την απαρτίζουν. Συνήθως, διακρίνουμε τις ακόλουθες δύο μεγάλες κατηγορίες (Stavrakis, 1976):

- Την πρωτογενή τουριστική προσφορά, δηλαδή τους φυσικούς (θάλασσα, ακτές, κλίμα, τοπικά προϊόντα κλπ) και ανθρώπινους (μνημεία, μουσεία, ανθρώπινες δραστηριότητες που προσελκύουν τουρίστες) πόρους.
- Τη δευτερογενή ή απορρέουσα τουριστική προσφορά, δηλαδή τον γενικό εξοπλισμό (μεταφορικά μέσα, εμπορικά καταστήματα, διοικητικές υπηρεσίες κλπ) και τις τουριστικές εγκαταστάσεις (τουριστικά καταλύματα, εγκαταστάσεις αναψυχής).

Σε μια περιοχή με αυξημένη τουριστική κίνηση, οι υποδομές αυξάνονται με σκοπό να εξυπηρετηθούν όλοι οι επισκέπτες, κάτι που αποφέρει όμως πίεση στο περιβάλλον. Κάθε τουριστική περιοχή έχει κάποιους συγκεκριμένους πόρους που μπορεί να εκμεταλλευτεί, έτσι η φέρουσα ικανότητα υποδεικνύει τα όρια που πρέπει να τεθούν στην εκμετάλλευσή τους (Ανδριώτης, 2005).

Το 1936 πραγματοποιείται μια πρώτη αναφορά με βάση τον ορισμό της φέρουσας ικανότητας από τον Lowell Sumner, ο οποίος στο πλαίσιο της πολιτικής για τα πάρκα Sierra διατύπωσε την εξής ερώτηση: «Πόσο μεγάλο πλήθος μπορεί να αφεθεί ελεύθερο στην άγρια φύση χωρίς να καταστρέψει τις βασικές ιδιότητες του;». Το 1942, ο ίδιος τελειοποιεί την ιδέα αυτή υποστηρίζοντας ότι η χρήση της άγριας φύσης πρέπει να είναι εντός ορίων της « φέρουσας ικανότητας ή ψυχαγωγικό σημείο κορεσμού».

Μερικά χρόνια αργότερα, ο Wagar ανέφερε ότι η φέρουσα ικανότητα αποτελεί «το επίπεδο ψυχαγωγικής χρήσης, που μπορεί να αντέξει μια περιοχή, παρέχοντας συγχρόνως μια διαρκή ποιότητα στην αναψυχή». Υποστήριξε, επίσης, (1974) ότι στη διαχείριση μιας έκτασης πρέπει να δημιουργείται και να διατηρείται η ροή των παροχών προς όφελος των ανθρώπων και η κάθε περιοχή θα πρέπει να εξετάζεται σαν ένας τομέας μέσα σε ένα συνολικό σύστημα και όχι ως μεμονωμένο στοιχείο.

Στη δεκαετία 1970-1980 δίνεται έμφαση στα επίπεδα χρήσης και στην ικανοποίηση που παρείχαν στους επισκέπτες. Το 1970 παρουσιάζεται ένας ακόμη ορισμός για την τουριστική φέρουσα ικανότητα στο Countryside Re-

creation Glossary : «Φέρουσα ικανότητα είναι το επίπεδο χρήσης των πόρων (τουρισμού-αναψυχής) μιας περιοχής, με το οποίο μπορεί να εξασφαλιστεί η βιώσιμη ανάπτυξη , χωρίς υποβάθμιση των χαρακτηριστικών και της ποιότητας των πόρων καθώς και της εμπειρίας του επισκέπτη σε βαθμό αποδεκτό». Παρόμοιοι ορισμοί διατυπώθηκαν και από άλλους ερευνητές : Mathieson και Wall το 1982 , αλλά και Middleton και Chamberlain το 1997.

Ένας ορισμός που χρησιμοποιείται συχνά είναι του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (WTO), που διατυπώθηκε το 1993 και σύμφωνα με τον οποίο ως φέρουσα ικανότητα ορίζεται : “Η μέγιστη χρήση μιας τοποθεσίας χωρίς να προκαλούνται αρνητικές επιπτώσεις στους διαθέσιμους πόρους, καθώς και να μην μειώνεται η ικανοποίηση των τουριστών ή να ασκούνται αρνητικές επιπτώσεις στην κοινωνία, στην οικονομία και στον πολιτισμό της κάθε τουριστικής περιοχής”.

Η τουριστική φέρουσα ικανότητα είναι μια πολυδιάστατη έννοια και αφορά τα όρια του φυσικού , οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος. Ως συνδυασμός πολλών ορισμών, προκύπτει ότι η φέρουσα ικανότητα τουριστικής ανάπτυξης (ΦΙΤΑ) είναι (Χατζηβγέρης,2003):

ο μέγιστος αριθμός χρηστών που μπορεί να δεχτεί μια τουριστική περιοχή χωρίς μόνιμη περιβαλλοντική υποβάθμιση και η εξασφάλιση της ικανότητας της περιοχής να υποστηρίξει δραστηριότητες αναψυχής, αλλά και χωρίς να υποβαθμίζει την εμπειρία αναψυχής των επισκεπτών.

Η αξιοπιστία της εφαρμογής της στην πράξη έχει αποτελέσει στόχο πολλών κριτικών, δεδομένης της δυσκολίας στη συγκέντρωση δεδομένων και στον προσδιορισμό του βέλτιστου αριθμού μεταβλητών που πρέπει να διερευνηθούν ώστε τα αποτελέσματα να είναι αξιόπιστα.

Είναι αυτονόητο ότι ο τρόπος μέτρησης της ΦΙΤΑ και ο προτεινόμενος σχεδιασμός βασίζονται στον τύπο του προορισμού(Κοκκώσης & Τσάρτας , 2001 - Βαγιωνά , 2016) :

- **Αστικές περιοχές**

Συνήθως διαθέτουν αρχαιολογικούς χώρους και προσελκύουν τουρίστες με αποτέλεσμα να ασκούνται έντονες πιέσεις στο περιβάλλον αλλά παράλληλα παρατηρούνται και θετικά στοιχεία όπως η αύξηση της απασχόλησης.

- **Ορεινές – Αγροτικές περιοχές**

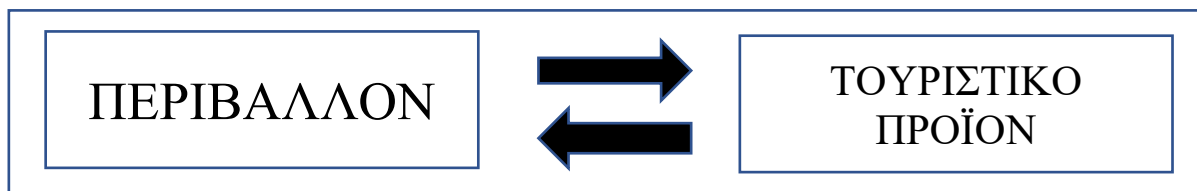
Μεγάλη προσοχή πρέπει να δίνεται στις επιπτώσεις που δημιουργούνται στο περιβάλλον και στη χρήση των φυσικών πόρων στην προσπάθεια ανάπτυξης του τουρισμού.

- **Παράκτιες περιοχές**

Παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωση δραστηριοτήτων και συνεπώς μεγάλος αριθμός πληθυσμού. Η ανοικοδόμηση σημαντικών υποδομών μπορεί να επιφέρει αλλοίωση στον αρχικό χαρακτήρα της περιοχής.

- **Νησιά**

Ο σχεδιασμός πρέπει να γίνεται με σεβασμό στις ιδιαιτερότητες του κάθε νησιού, να είναι ολοκληρωμένος και προσεκτικός καθώς τα νησιά παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως : δύσκολη προσβασιμότητα και οι περιορισμένοι φυσικοί πόροι.

1.3 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η τουριστική φέρουσα ικανότητα είναι μια πολυδιάστατη έννοια, γεγονός που οδήγησε αρκετούς ερευνητές στην ανάπτυξη διαφορετικών και διακριτών προσεγγίσεων γύρω από το θέμα αυτό. Ένας εξ αυτών, ο Pearce(1989) υποστήριξε ότι οι συνιστώσες της ΦΙΤΑ είναι οι εξής: φυσική περιβαλλοντική, κοινωνική περιβαλλοντική, οικονομική περιβαλλοντική και αντιληπτική (βλ. Πίνακα 1). Αντίθετα, οι Wearing και Neil διατύπωσαν ότι η φέρουσα ικανότητα διακρίνεται σε βιοφυσική, κοινωνικοπολιτική και υποδομών.

Πίνακας 1 : Συνιστώσες Φέρουσας Ικανότητας ανά ερευνητή

ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ	ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ	
Pearce (1989)	Φυσική περιβαλλοντική	Οικολογική: η ικανότητα των φυσικών πόρων και οικοσυστημάτων να υποστηρίζουν την τουριστική ανάπτυξη.
		Χωρική: η ικανότητα της υποδομής και ανωδομής να υποστηρίζουν την τουριστική ανάπτυξη.
	Κοινωνική περιβαλλοντική	Ψυχολογική: η ευχαρίστηση του επισκέπτη είναι το μέτρο για την ανάπτυξη του τουρισμού σε μια περιοχή.
		Πολιτιστική: περιγράφει την ανοχή του εγχώριου πληθυσμού στον τουρισμό.
	Οικονομική περιβαλλοντική	Εστιάζει στην σχέση της τοπικής οικονομίας ως προς τον τουρισμό (ύπαρξη τοπικού εργατικού δυναμικού, ενίσχυση τοπικών επενδυτικών προγραμμάτων).
Αντιληπτική	Αναφέρεται στον αριθμό των ατόμων που μπορούν να φιλοξενηθούν σε έναν τόπο υποδοχής με γνώμονα την κάλυψη των αναγκών τους και την ανάπτυξη διαφορετικών τύπων εμπειρίας.	
Wearing & Neil (Σπυράτος, 2005)	Βιοφυσική	Αφορά τις επιπτώσεις που προκαλούνται στο φυσικό περιβάλλον.
	Κοινωνικο-πολιτική	Αφορά τις επιπτώσεις στον πληθυσμό.
	Υποδομών	Αναφέρεται στην ποιότητα της εμπειρίας που αποκτούν οι τουρίστες κατά την επίσκεψή τους στην περιοχή.

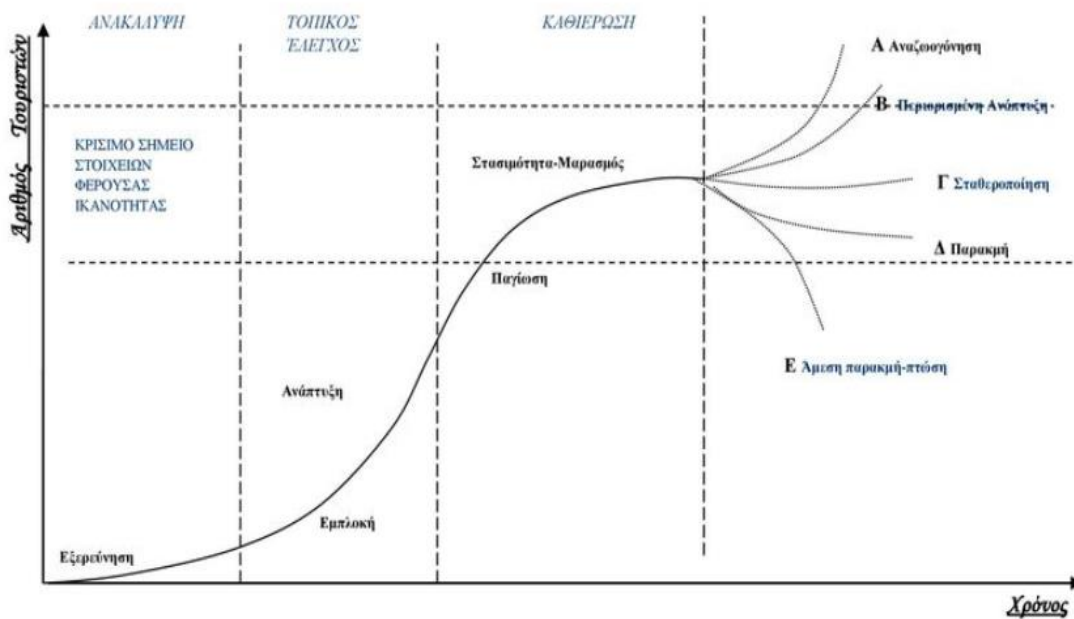
Γίνεται πλέον ξεκάθαρο ότι οι παράγοντες που προσδιορίζουν την φέρουσα ικανότητα δεν είναι μόνο περιβαλλοντικοί. Η κάθε μια από αυτές τις προσεγγίσεις ορίζει και μια διαφορετική διάσταση στον καθορισμό των ορίων στην τουριστική ανάπτυξη ενός προορισμού. Η εφαρμογή της φέρουσας ικανότητας, όμως, πραγματοποιείται πιο εύκολα σε περιοχές όπου τα όρια τουριστικής ανάπτυξης δεν έχουν ξεπεραστεί, έτσι ώστε να εφαρμόζεται ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ανάπτυξης του βιώσιμου τουρισμού.

2. ΚΥΚΛΟΣ ΖΩΗΣ ΕΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ – ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΜΕΣΩ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Πολλές ενδιαφέρουσες μελέτες και έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί σχετικά με την πορεία ανάπτυξης του τουρισμού και των επιπτώσεων του, οι οποίες καταλήγουν σε ένα κοινό συμπέρασμα: η πορεία στην ανάπτυξη ενός τουριστικού προορισμού είναι εξελικτική ακολουθώντας κάποια «στάδια». Με τον όρο «στάδια» εννοούμε τις διαδοχικές φάσεις της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής, στην κάθε μια από τις οποίες διαμορφώνονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά σχετικά με την κοινωνικοοικονομική δομή και τον τύπο των τουριστικών υποδομών και υπηρεσιών (Χατζηβγέρης, 2003). Το θέμα των σταδίων ανάπτυξης έχει συνδεθεί με την έννοια του κύκλου ζωής της τουριστικής περιοχής, μιας διαχρονικής πορείας δηλαδή, που ξεκινώντας από τη δημιουργία του τουριστικού προϊόντος καταλήγει στην παρακμή ή στην ανανέωση.

Σύμφωνα με το μοντέλο Butler, το οποίο δημιουργήθηκε για υποθετική ανάπτυξης μιας τουριστικής περιοχής, τα στάδια του κύκλου ζωής του τουριστικού προϊόντος είναι έξι : *εξερεύνηση, εμπλοκή, ανάπτυξη, εδραίωση, μαρσμός και πτώση ή αναζωογόνηση*. Αυτή η άποψη βασίζεται, αρχικά, στον κύκλο ζωής ενός προϊόντος σύμφωνα με τον οποίο ένα προϊόν βιώνει μια αργή αύξηση, στην συνέχεια μεγαλώνει ραγδαία η ζήτηση και στο τέλος θα υπάρξει μια σταθερότητα. Αν το προϊόν δεν βελτιωθεί, οι πωλήσεις θα πέφτουν και θα αποσυρθεί. Επίσης, η άποψη αυτή στηρίχθηκε και στις καμπύλες αύξησης των ζωικών πληθυσμών. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή την αρχή, η αύξηση του αριθμού ενός ζωικού είδους αρκεί ως πληθυσμός ή υπερβαίνει την χωρητικότητα του περιβάλλοντος. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στην δημιουργία της καμπύλης «S» που είναι λογιστική καμπύλη αύξησης(Βλ. Διάγραμμα 1).

Στο παρακάτω διάγραμμα παρατηρείται, ότι η πληθυσμιακή πυκνότητα είναι μακριά από το όριο της περιβαλλοντικής φέρουσας ικανότητας. Στην πραγματικότητα όμως, όπως υποστηρίζει ο Butler, ο αριθμός του πληθυσμού των ζωικών ειδών μπορεί να υπερβεί τη φέρουσα ικανότητα ή να βαδίζει κοντά στα όρια ή σε μια ζώνη φέρουσας ικανότητας. Αν αυτή η αύξηση του πληθυσμού στα όρια της φέρουσας ικανότητας είναι μικρή ή μένει σταθερή σε σχέση με το χρόνο, τότε θεωρείται ότι είναι σε «σταθερή κατάσταση ή δυναμική ισορροπία» (Παπαπαύλου & Ιωακειμίδου, 2003).

Διάγραμμα 1. Σχεδιάγραμμα του μοντέλου κύκλου ζωής ενός τουριστικού προορισμού του Butler
 Πηγή: Δ.Γ. Λαγός - Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τα έξι στάδια, λοιπόν, του κύκλου ζωής ενός προορισμού σύμφωνα με τον Butler είναι (Χατζηβγέρης, 2003) :

- **Εξερεύνηση**

Το στάδιο αυτό χαρακτηρίζεται από μικρό αριθμό τουριστών και έλλειψη δημοσίων υποδομών. Η περιοχή ανακαλύπτεται από αυτούς τους τουρίστες από άλλη περιοχή της χώρας ενώ η πρώτη υποτυπώδης υποδομή σε καταλύματα και εστιατόρια γίνεται με την βοήθεια ντόπιων επιχειρηματιών. Οι ντόπιοι κάτοικοι αντιμετωπίζουν τους τουρίστες ως φιλοξενούμενος ή ως φορείς διαφορετικών αντιλήψεων.

- **Εμπλοκή**

Η τουριστική κίνηση αρχίζει να αυξάνεται. Η τοπική κοινωνία προσαρμόζεται στον τουρισμό και τον αναγνωρίζει ως κύριο μέσο ανάπτυξης. Επίσης, κάνουν την εμφάνισή τους οι πρώτες, μικρής εμβέλειας, τουριστικές επενδύσεις με παράλληλες πιέσεις προς τις τοπικές αρχές για αύξηση της τουριστικής υποδομής. Πραγματοποιείται μια σταδιακή αλλαγή των παραγωγικών δομών με στροφή προς τις υπηρεσίες, ενώ εμφανίζονται και τα πρώτα σημάδια αστικοποίησης σε μερίδα του πληθυσμού.

- **Ανάπτυξη**

Στο στάδιο αυτό εγκαταλείπονται σχεδόν όλοι οι κλάδοι παραγωγής και γίνεται στροφή προς την απασχόληση (έμμεση-άμεση) στον τουρισμό. Οι σχέσεις των τουριστών με τους ντόπιους γίνονται σταδιακά σχέσεις εμπορικής συναλλαγής. Ωστόσο, προς το τέλος του σταδίου αυτού, ο τουρισμός συνεχίζει να αυξάνεται και οι τοπικές τουριστικές υπηρεσίες και οι πόροι δεν επαρκούν ώστε να εξυπηρετηθεί ο μεγάλος όγκος τουριστών. Έτσι προκύπτουν κάποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα για την περιοχή όπως:

- ✓ Δημιουργία σύνθετης τουριστικής υποδομής(τουριστικά γραφεία, μεγάλα ξενοδοχεία, εστιατόρια, ταβέρνες, μπαρ κ.ά.)
- ✓ Μεγάλης εμβέλειας κρατικές επενδύσεις και πρώτες σημαντικές επενδύσεις από ιδιώτες

- ✓ Σημαντικές αλλαγές στην χωρική και λειτουργική οργάνωση της περιοχής
- ✓ Η περιοχή αποκτά διαφημιστική εικόνα

- **Εδραίωση**

Ο αριθμός των τουριστών εξακολουθεί να είναι μεγάλος, ενώ οι υπηρεσίες τυποποιούνται. Πολλά από τα ξενοδοχεία και τις υπηρεσίες περνούν υπό τον έλεγχο διεθνών επιχειρήσεων. Ο ντόπιος πληθυσμός εξαρτάται πλέον οικονομικά από τις επιχειρήσεις αυτές. Η δυσαρέσκεια των ντόπιων γίνεται όλο και πιο έντονη διαπιστώνοντας τις αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού τόσο στην οικονομία όσο και στο περιβάλλον.

- **Μαρασμός**

Ο προορισμός έχει πλέον κορεστεί. Οι κάτοικοι είναι δυσαρεστημένοι γιατί ο τουρισμός δεν τους απέφερε όλα τα αναμενόμενα οφέλη, ενώ οι επισκέπτες δεν βλέπουν πια στην περιοχή τους παράγοντες εκείνους που την έκαναν ελκυστική (θερμή υποδοχή, φιλοξενία, φιλικότητα κατοίκων, καθαρό και χωρίς συνωστισμό περιβάλλον) και αναζητούν άλλους ανόθευτους προορισμούς. Το τέλος του κύκλου σφραγίζεται από τη φάση του μεταμαρασμού, όπου μπορεί να προέλθει η πτώση ή η αναζωογόνηση.

- **Πτώση:** η τουριστική αγορά συνεχίζει να συρρικνώνεται και η τουριστική περιοχή δεν μπορεί να συναγωνιστεί άλλους προορισμούς.
- **Αναζωογόνηση:** μπορεί να επέλθει με την αξιοποίηση πόρων που μέχρι τώρα έμεναν αναξιοποίητοι ή με δημιουργία καινούργιων.

3. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

3.1 Η ΦΕΡΟΥΣΑ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

Η φέρουσα ικανότητα είναι μια από τις βασικές τεχνικές ολοκληρωμένου σχεδιασμού τουριστικών περιοχών και ορίζει το ανώτατο αποδεκτό επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης σε μια περιοχή (Priority Actions Programme Regional Activity Centre, 1997).

Η φέρουσα ικανότητα είναι μια πολυδιάστατη και συστημική έννοια. Αυτό συνεπάγεται ότι δεν είναι σταθερή, αφού αποτελείται από πολλούς ευμετάβλητους παράγοντες. Επομένως, ανάλογα με την περιοχή που ερευνούμε, ορίζονται ανάλογα οι διαστάσεις και οι προδιαγραφές της. Σύμφωνα με τον Zelenka, η φέρουσα ικανότητα είναι ένα διαχειριστικό σχέδιο που επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες, όπως: κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον, δραστηριότητες, λειτουργία των εμπλεκόμενων φορέων του τουρισμού καθώς και από επιρροές από εξωτερικούς παράγοντες όπως οι καιρικές συνθήκες κ.ά. (Βλ. Διάγραμμα 2 – Zelenka & Kacetl, 2014).

Διάγραμμα 2. Η Φέρουσα Ικανότητα ως διαχειριστικό σχέδιο στο πλαίσιο της συστημικής προσέγγισης προς τον προορισμό, οι ενδιαφερόμενοι φορείς του τουρισμού και εξωτερικές επιρροές.

Πηγή : Zelenko & Kacetl , 2014

Η τουριστική φέρουσα ικανότητα μπορεί να παρουσιάζει μεταβολές σε διαφορετικά μέρη της ίδιας περιοχής. Συνεπώς, εξαιτίας των δυσκολιών που παρουσιάζονται ως προς τη μέτρησή της και την καλύτερη εφαρμογή των ορίων της στην πράξη, θα πρέπει να εφαρμόζεται σε σαφείς καθορισμένες περιοχές (Coccossis et.al , 2002).

Οι εννοιολογικές προσεγγίσεις σχετικά με την φέρουσα ικανότητα ποικίλουν, κάνοντας λόγο πιο συχνά για «τον επιτρεπτό αριθμό τουριστών». Θα μπορούσαμε να προσεγγίσουμε τον όρο «επιτρεπτό» με δύο τρόπους. Ο πρώτος αναφέρει ότι υπάρχει ένας μέγιστος αριθμός που μια περιοχή μπορεί να αντέξει, βάσει χωρητικότητας και πόρων που διαθέτει. Ο δεύτερος αφορά τον επιθυμητό στόχο, ο οποίος καθορίζεται από τα κανονιστικά πλαίσια (πολεοδομικοί κανόνες, σταθερότυπα). Με άλλα λόγια, η φέρουσα ικανότητα δεν είναι απλά μαθηματικοί τύποι αλλά αποτελεί ένα εργαλείο για σωστό σχεδιασμό (Σπυράτος, 2005 - Κουρεντής & Ζιάνκας, 2010 - Λαγός & Διακομιχάλης, 2011).

Υπάρχουν μερικά διεθνώς αποδεκτά standards χωρητικότητας, τα οποία χρησιμοποιούνται για να εκτιμηθεί ο αριθμός που πηγάζει μέσα από μαθηματικούς τύπους κατά τον υπολογισμό της. Παρακάτω ακολουθούν οι τρεις κατηγορίες (Σερράος, 2013) βάσει των οποίων γίνεται ο υπολογισμός της χωρητικότητας με μια σύντομη περιγραφή. Επίσης, κάθε κατηγορία συνοδεύεται από τον αντίστοιχο πίνακα (Πίνακες 2,3,4) στους οποίους φαίνονται οι υποκατηγορίες της υπό μελέτη ζώνης, τα διεθνή καταχωρημένα standards ατόμων-χωρητικότητας ανά υποκατηγορία και ο Ημερήσιος Συντελεστής Χρήσης. Ο συντελεστής ημερήσιας χρήσης παρουσιάζει το πηλίκο των χρηστών μιας μονάδας (παραλία, προστατευόμενη περιοχή, ακτή κ.α.) προς την χωρητικότητα της μονάδας αυτής. Οι τιμές που εμφανίζονται στους πίνακες αποτελούν κάποια σταθερότυπα που προκύπτουν από βιβλιογραφικές αναφορές και μελέτες (Sanders, 2016)

▪ Παράκτιες ζώνες

Οι περιοχές αυτές παρουσιάζουν ποικιλόμορφα χαρακτηριστικά και είναι σκόπιμη η χρήση επιτόπιας έρευνας. Κατανοείται η περιβαλλοντική διάσταση αλλά κυρίως η κοινωνικοψυχολογική διάσταση, που κυμαίνεται σε διάφορα επίπεδα και γίνεται αναλόγως αποδεκτή από τους κατοίκους και τους τουρίστες.

Πίνακας 2 : Σταθερότυπα παράκτιων περιοχών

ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ (ΠΑΡΑΛΙΕΣ – ΑΚΤΕΣ)		
ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	STANDARDS	ΗΜΕΡΗΣΙΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ
1.	Ακτές κοντά σε αστικά κέντρα 500-1000 άτομα / χλμ. ή 2-5 μ ² / άτομο	3
2.	Ακτές προσπελάσιμες/ αμμώδεις στην ύπαιθρο 200-250 άτομα / χλμ. ή 6-10 μ ² / άτομο	3
3.	Ακτές απροσπέλαστες ή δύσκολα προσπελάσιμες 25-30 άτομα / χλμ. ή 10-15 μ ² / άτομο	2

Πηγή : Σεργάος, 2013

- **Φυσικές περιοχές**

Ο υπολογισμός της χωρητικότητας σε αυτές τις περιοχές λαμβάνει υπόψη τα οικολογικά χαρακτηριστικά μιας περιοχής, τον αριθμό των επισκεπτών αλλά και το είδος των δραστηριοτήτων που διεξάγονται.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 : Σταθερότυπα φυσικών περιοχών

ΦΥΣΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ			
ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	STANDARDS	ΗΜΕΡΗΣΙΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	
1.	Προστατευόμενες φυσικές περιοχές -Υψηλής προστασίας/άγριας φύσης -Υπόλοιπες περιοχές	2.5 - 3 άτομα / ha 10 – 15 άτομα / ha	1 1
2.	Υπαίθριοι χώροι αναψυχής - Αστικά / Περιαστικά πάρκα - Πάρκα / Χώροι υπαίθριας αναψυχής - Υπαίθριοι χώροι κατασκηνώσεων & Pick nick : Διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα με το περιβάλλον: Συνήθη camping : (π.χ. Γαλλία) Ειδικά camping : (π.χ. ΗΠΑ) – ζώνες φυσικής έλξης Χώροι Pick-nick :	10 - 70 άτομα / ha 80 - 200 άτομα / ha 300 άτομα / ha 2.5 άτομα / ha 60 - 200 άτομα / ha	1 1 1 1 1
3.	Ορεινές περιοχές / τουριστικών δραστηριοτήτων : - Χιονοδρομικά κέντρα - Μονοπάτια περιήγησης trails/ διαδρομές στη φύση - Πεζοπορικές διαδρομές - Διαδρομές ιππασίας	100 σκιέρ / ha διαδρομή πίστας 40 άτομα / χλμ. 25 - 80 άτομα / χλμ.	2 - 3 -- --

Πηγή : Σεργάος, 2013

▪ **Ανθρωπογενείς / πολιτιστικοί πόροι**

Σε αυτή την κατηγορία, λαμβάνονται υπόψη τα βασικά χαρακτηριστικά των πόρων, όπως το μέγεθος και η τοποθεσία του χώρου (π.χ. μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι κ.ά.) και επίσης οικονομικοί, πολιτιστικοί και ψυχολογικοί παράγοντες. Στόχος είναι να αποφευχθεί η εμπορευματοποίηση της κουλτούρας με σκοπό την τουριστική ανάπτυξη, κάτι που μπορεί να επιφέρει την υποβάθμισή της.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 : Σταθερότυπα ανθρωπογενών / πολιτιστικών πόρων

ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ / ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ			
ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ		STANDARDS	ΗΜΕΡΗΣΙΟΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ
1.	Μουσεία	10 άτομα / 25 μ ² χώρου	4 - 5
2.	Ιστορικοί / Αρχαιολογικοί χώροι : - Μικρού μεγέθους - Μεσαίου / μεγάλου μεγέθους	10 άτομα / 25 μ ² χώρου 20-30 άτομα / 25 μ ² χώρου	3 - 4
3.	Οικιστικά σύνολα i) Προστατευόμενοι / ιστορικοί οικισμοί - σχέση τουρίστες / ντόπιοι - σχέση κλίνες / ντόπιοι ii) Οικισμοί μεσαίου ή μικρού μεγέθους - σχέση τουρίστες / ντόπιοι iii) Χώροι ιαματικών λουτρών - σχέση χώρου λουτρού / επισκέπτη-νοσηλευόμενου	1/2 - 1/4 (1/3) 2/100 - 4/100 (3/100) 1/1 - 1/2 (1/1.5) 2-4 / 10 μ ² ή 1 λουτήρας / άτομο	1 1 1 4 - 5

Πηγή : Σεργάος, 2013

Ένας παράγοντας που επηρεάζει τον υπολογισμό της ΦΙΤΑ είναι η εποχικότητα καθώς η μεγαλύτερη συγκέντρωση τουριστών σε ένα τόπο παρατηρείται σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα μέσα στον χρόνο. Ο αριθμός των τουριστικών αφίξεων, η κατανάλωση νερού, το μέγεθος των απορριμμάτων είναι στοιχεία που μεταβάλλονται στο διάστημα αυτό. Συνεπώς, η φέρουσα ικανότητα θέτει τους στόχους και αποτελεί κανονιστικό εργαλείο. Η εφαρμογή της είναι πιο εύκολη σε νέους προορισμούς, παρά σε ήδη ανεπτυγμένες ή κορεσμένες τουριστικά περιοχές(Σπιλάνης & Βαγιάννη , 2009).

3.2 ΜΕΘΟΔΟΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, η ουσία του προβλήματος προσδιορισμού της ΦΙΤΑ έγκειται στο σύστημα του τουριστικού σχεδιασμού που μετά από μια τραυματική εμπειρία σε πολλές χώρες (Dragisevic, 1990 - Costa, 1992) εξελίχθηκε σε ποιοτικού και περιβαλλοντικού προσανατολισμού εργαλείο καθοδήγησης της τουριστικής ανάπτυξης.

Ο υπολογισμός της τουριστικής φέρουσας ικανότητας βασίζεται σε εμπειρικά κριτήρια που προκύπτουν μετά από αξιολόγηση και σύγκριση ανάλογων περιπτώσεων σε άλλες χώρες και τόπους, ανάλογα με τον χώρο και τον χρόνο που εφαρμόζονται (Παρπαΐρης , 1993) και ακολουθεί κάποια στάδια. Αρχικά, μελετάται η περιοχή σε τοπική κλίμακα, όπου αντλούνται στοιχεία για την υφιστάμενη κατάσταση και τις ιδιαιτερότητες της περιοχής. Στη συνέχεια, ακολουθείται η προτεινόμενη μεθοδολογία, κατά την οποία χρησιμοποιούνται ποιοτικοί και ποσοτικοί μέθοδοι: δείκτες, μαθηματικοί τύποι, ερωτηματολόγια, γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών (GIS) κ.ά. Έπειτα, διερευνώνται τα βασικά χαρακτηριστικά της πρωτογενούς και δευτερογενούς τουριστικής προσφοράς και ζήτησης με κατάλληλους δείκτες και μεγέθη. Τέλος, γίνεται ανάλυση των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων και υποβάλλονται προτάσεις για τη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων.

Ακολουθεί μια παρουσίαση μεθόδων που έχουν ήδη χρησιμοποιηθεί σε διαφορετικές περιπτώσεις. Κάποιες έχουν περισσότερο θεωρητική βάση, άλλες λαμβάνουν περισσότερο στοιχεία σε πραγματικό χρόνο, ενώ άλλες συνδυάζουν και τα δύο. Κοινός στόχος, όλων των μεθόδων αποτελεί την αποτύπωση των ορίων ενός τόπου ώστε να μην φτάσει σε σημείο που τα αποτελέσματα μπορούν να αποβούν καταστροφικά για το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον.

- **Κινητήριες Δυνάμεις, Πιέσεις, Κατάσταση, Επιπτώσεις, Αντιδράσεις - Drivers, Pressures, State, Impact, Responses (DPSIR)**

Πρόκειται για ένα μοντέλο που εξετάζει τις επιπτώσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο περιβάλλον. Σε πρώτη φάση, γίνεται ανάλυση της περιοχής με στόχο να γίνει αντιληπτό πως αναπτύσσεται ο τουρισμός και τα όποια προβλήματα προκύπτουν. Δημιουργείται ένα πλαίσιο αξιολόγησης της φέρουσας ικανότητας στην περιοχή. Σκοπός της μεθόδου αυτής είναι η θέσπιση ορίων για τον κάθε δείκτη, ώστε η αξιολόγησή τους να είναι πιο ουσιαστική και αποτελεσματική, σχετικά με τις αποφάσεις που πρέπει να ληφθούν στην συνέχεια (Castellani & Sala , 2012). Η μέθοδος εφαρμόστηκε στην Ισπανία στο Eastern Costa del Sol με στόχο την διεύρυνση των ορίων ανάπτυξης της περιοχής με χρήση δεικτών και την οργάνωση των δεδομένων μέσω της DPSIR. (Navarro et al., 2011).

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 : Ανάλυση τουριστικού τομέα με βάση το μοντέλο DPSIR

ΔΥΝΑΜΕΙΣ DRIVERS	Κατασκευή και διαχείριση των δομών και εγκαταστάσεων φιλοξενίας, παρουσία τουριστών, οδικής κυκλοφορίας
ΠΙΕΣΕΙΣ PRESSURES	Εκπομπές ατμοσφαιρικών ρύπων, εκπομπές ρύπων στα επιφανειακά ύδατα, παραγωγή αστικών στερεών αποβλήτων, χρήση γης και διάβρωση εδάφους, κατανάλωση ενέργειας, παρουσία τουριστών σε προστατευόμενες περιοχές
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ STATE	Συγκέντρωση ρύπων στον αέρα και το νερό, διαθεσιμότητα υπογείων υδάτων, ποσότητα στερεών αστικών αποβλήτων, επίπεδο αστικοποίησης και συνωστισμού σε φυσικές τοποθεσίες
ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ IMPACTS	Απώλεια βιοποικιλότητας, διατάραξη άγριων ειδών, αρνητικές επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία
ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ RESPONSES	Προώθηση βιώσιμου τουρισμού: μείωση κατανάλωσης νερού, ενέργειας, παραγωγής αποβλήτων, προώθηση των δημόσιων μεταφορών, χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, προώθηση δραστηριοτήτων οικοτουρισμού

Πηγή : Castellani & Sala, 2012

- **Όρια Αποδεκτής Αλλαγής - Limits of Acceptable Change (LAC)**

Ο μελετητής, στην συγκεκριμένη μέθοδο, εστιάζει στις συνθήκες που επικρατούν σε μια περιοχή και στους πόρους που διαθέτει. Γίνεται αποδεκτό ότι υφίστανται αλλαγές στον χώρο ως μια άμεση συνέπεια της τουριστικής ανάπτυξης και μελετώνται οι συνθήκες εκείνες που πρέπει να υπάρχουν ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος επιβάρυνσης του περιβάλλοντος. Επίσης, σοβαρά υπολογίζονται οι βιωματικές πληροφορίες που παρέχουν οι ίδιοι οι πολίτες σχετικά με τα θετικά και τα αρνητικά αποτελέσματα της τουριστικής ανάπτυξης (Krumpe & Stokes , 1994). Πρόκειται κυρίως για μια μέθοδο θεωρητικής ανάλυσης και αποτελείται από τα ακόλουθα εννιά βήματα (EOT , 2000):

1. Προσδιορισμός ζητημάτων ή προβλημάτων που προκύπτουν στην περιοχή
2. Προσδιορισμός των ιδανικών χρήσεων ανά περιοχή
3. Επιλογή δεικτών για τη μέτρηση της κατάστασης των φυσικών πόρων και των κοινωνικών συνθηκών
4. Καταγραφή φυσικών πόρων και κοινωνικών συνθηκών
5. Καθορισμός σταθερών για τη διατήρηση της κατάστασης των φυσικών πόρων και των κοινωνικών συνθηκών
6. Προσδιορισμός πιθανών εναλλακτικών χωροθέτησης των περιοχών ιδανικών χρήσεων
7. Προσδιορισμός δράσεων διαχείρισης για κάθε εναλλακτική λύση
8. Αξιολόγηση και τελική επιλογή εναλλακτικών λύσεων
9. Εφαρμογή σχεδίου διαχείρισης και παρακολούθηση συνθηκών

Εφαρμογή της μεθόδου LAC πραγματοποιήθηκε σε ένα κομμάτι του πάρκου Arthur's Pass της Νέας Ζηλανδίας με στόχο να εντοπιστούν και να διαχειριστούν οι επιπτώσεις των επισκεπτών στο φυσικό περιβάλλον (McKay, 2006). Οι εφαρμογές της LAC στη Νέα Ζηλανδία (Johnson et al., 2001, Kazmierow, 1996, Wray et al., 2005) έδειξαν ότι τα πρώτα στάδια της διαδικασίας LAC είναι χρήσιμα για τον προσδιορισμό των επιπέδων αποδοχής επιπτώσεων σε φυσικές περιοχές, ωστόσο αυτές οι μελέτες περιλαμβάνουν μόνο το πρώτο μισό της διαδικασίας LAC. Η πλήρης εφαρμογή της θα περιλάμβανε τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων φορέων στην απόφαση σχετικά με τις κατάλληλες διαχειριστικές δράσεις σχετικά με τις επιπτώσεις των επισκεπτών σε μια περιοχή, τη συνεχή παρακολούθηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων και την αποτελεσματικότητα των εφαρμοζόμενων στρατηγικών

διαχείρισης. Η έρευνα για την αξιολόγηση της πλήρους διαδικασίας LAC θα πρέπει να γίνει σε συνεργασία με το Τμήμα Διατήρησης της χώρας (Department of Conservation), καθώς οι ανεξάρτητοι ερευνητές δεν έχουν την εξουσία να εφαρμόζουν τις ενέργειες που συνιστούν στις περιοχές της Νέας Ζηλανδίας.

- **Διαδικασία Διαχείρισης των Επισκεπτών - Process for Visitor Impact Management (VIM)**

Η μέθοδος αυτή διερευνά τις φυσικές, βιολογικές και κοινωνικές επιπτώσεις, τους παράγοντες και τις συνθήκες που ευθύνονται για τα προβλήματα, καθώς και τις στρατηγικές διαχείρισης για την επίλυσή τους. Μοιάζει αρκετά με τη μέθοδο LAC και περιλαμβάνει τα εξής βήματα (Nilsen & Tayler, 1997) :

1. Διεξαγωγή προ-αξιολόγησης και επανεξέτασης της βάσης δεδομένων
2. Ανασκόπηση των στόχων διαχείρισης
3. Επιλογή βασικών δεικτών
4. Επιλογή προτύπων για τους βασικούς δείκτες επιπτώσεων
5. Σύγκριση προτύπων και υπαρχουσών συνθηκών
6. Προσδιορισμός πιθανών αιτιών των επιπτώσεων
7. Προσδιορισμός των στρατηγικών διαχείρισης
8. Εφαρμογή

Κάποιοι από τους δείκτες που χρησιμοποιούνται στη μέθοδο παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 : Κατάλογος πιθανών δεικτών για τις επιπτώσεις

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΔΕΙΚΤΕΣ
Φυσικές Επιπτώσεις	Πυκνότητα του εδάφους, pH, παραγωγικότητα, αποχέτευση
	Πυκνότητα και βάθος απορριμμάτων
	Περιοχή για πλήρη κάμπινγκ
	Αριθμός κοινωνικών μονοπατιών
	Ορατή διάβρωση

Βιολογικές Επιπτώσεις	Πυκνότητα του εδάφους, κάλυψη/απώλεια εδαφοκάλυψης
	Ποικιλομορφία φυτικών ειδών
	Ποσοστό των εξωτικών φυτικών ειδών
	Φυτικά είδη, δύναμη και ασθένειες
	Δένδρα - αποκοπή
	Είδη άγριας ζωής, ποικιλομορφία
	Επιτυχία αναπαραγωγής
Κοινωνικές Επιπτώσεις	Αντίληψη επισκέπτη περί συνωστισμού
	Αντίληψη επισκέπτη του αντίκτυπου στο περιβάλλον
	Ικανοποίηση επισκεπτών
	Εκθέσεις επισκεπτών ανεπιθύμητων συμπεριφορών

Πηγή : Nilsen & Tayler , 1997

Η μέθοδος αυτή εφαρμόστηκε σε ένα νησί της Κολομβίας το 2001, το San Andres, για την αγκυροβόληση των σκαφών. Σκοπός ήταν η δημιουργία ενός πλαισίου διαχείρισης των επιπτώσεων από τους επισκέπτες. Προτάθηκε η αλλαγή των αγκυρών σε σηματοδότες πρόσδεσης ως στοιχείο σχεδιασμού σε μια θαλάσσια προστατευόμενη περιοχή (Gallo et al. , 2001).

- **Εμπειρία του Επισκέπτη και Προστασία των Πόρων - Visitor Experience Resource Protection (VERP)**

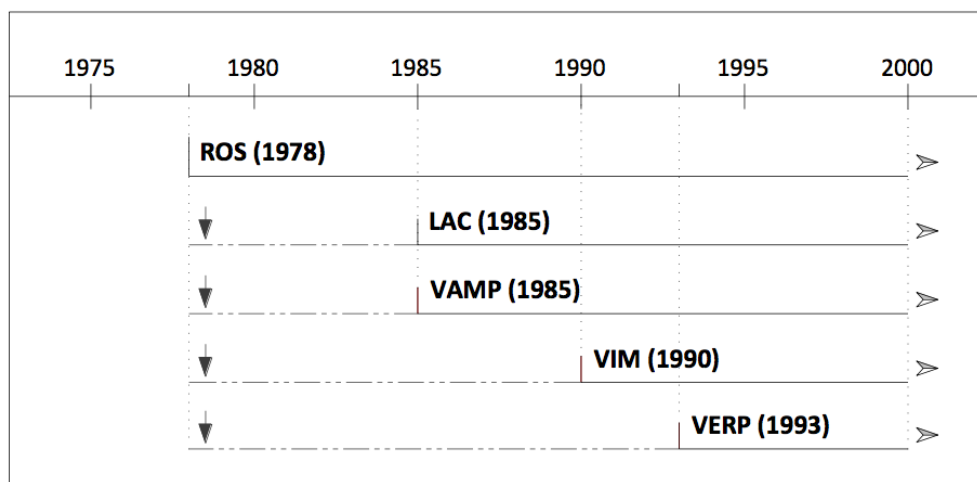
Η μέθοδος VERP αναπτύχθηκε ως μέρος της γενικής διαδικασίας σχεδιασμού διαχείρισης της Εθνικής Υπηρεσίας Πάρκων των ΗΠΑ. Αφορά την ποιότητα των πόρων ενός προορισμού, αλλά και την ποιότητα της εμπειρίας που προσκομίζει ένας επισκέπτης. Υλοποιείται μέσα από καθορισμό ζωνών ώστε να επιτυγχάνεται ευκολότερη διαχείριση και προγραμματίζει το επιθυμητό μέλλον των πόρων μέσα από κατάλληλα επίπεδα χρήσης. Το μειονέκτημα της μεθόδου είναι ότι η εμπειρία δύσκολα μετριέται και αποτελεί κάτι διαφορετικό για κάθε άνθρωπο και περιοχή (Nilsen & Tayler, 1997). Εφαρμόστηκε στο Arches National Park με σκοπό τη βελτίωση λειτουργίας του πάρκου.

- **Διαδικασία Διαχείρισης Δραστηριοτήτων των Επισκεπτών - Management - Process for Visitor Activities (VAMP)**

Το μοντέλο αυτό δημιουργήθηκε για τη διαχείριση των πάρκων του Καναδά. Σκοπός, γενικά, είναι η δημιουργία κατάλληλων συνθηκών, ώστε επισκέπτης να γνωρίσει την κληρονομιά του πάρκου και να ψυχαγωγηθεί μέσα από ένα πλήθος εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων. Τα βήματα που ακολουθούνται στη διαδικασία του σχεδίου διαχείρισης είναι (Nilsen & Tayler , 1997) :

1. Δημιουργία όρων αναφοράς του έργου
2. Επιβεβαίωση των υφιστάμενων καταστάσεων του πάρκου
3. Περιγραφή των οικοσυστημάτων του πάρκου και δημιουργία μιας βάσης δεδομένων με υφιστάμενες δραστηριότητες και υπηρεσίες για τους επισκέπτες
4. Ανάλυση υφιστάμενης κατάστασης
5. Δημιουργία εναλλακτικών σεναρίων για τις δραστηριότητες του επισκέπτη, τα τμήματα αγοράς, τα επίπεδα των κατευθυντήριων γραμμών εξυπηρέτησης
6. Δημιουργία σχεδίου διαχείρισης του πάρκου
7. Ορισμός των προτεραιοτήτων του πάρκου για την σωστή διαχείριση του

Στο παρακάτω διάγραμμα παριστάνεται χρονικά η εμφάνιση των παραπάνω μεθόδων:

Διάγραμμα 3. Η χρονική εξέλιξη των μεθόδων
 Πηγή : Nilsen & Tayler , 1997

- **Μέθοδος Boullon**

Πρόκειται για την πιο πρακτική μέθοδο από όσες έχουμε αναφέρει, καθώς πρόκειται για έναν μαθηματικό τύπο μέσω του οποίου υπολογίζεται η φέρουσα ικανότητα μιας τουριστικής περιοχής. Ο τύπος είναι ο εξής:

$$\text{Φέρουσα ικανότητα} = \frac{\text{Συνολική έκταση που χρησιμοποιείται από τους τουρίστες}}{\text{Μέσος όρος έκτασης που αναλογεί στον επισκέπτη}}$$

Φυσικά, ο μέσος όρος έκτασης που αναλογεί σε κάθε επισκέπτη αλλάζει ανάλογα με τον προορισμό που εξετάζεται. Στην συνέχεια της μεθόδου υπολογίζεται ο αριθμός των επισκεπτών που αντέχει ένας τόπος :

$$\text{Συνολικός αριθμός ημερήσιων επισκεπτών} = \Phi.Ι. \times \text{Ρυθμός ανανέωσης επισκεπτών}$$

Ο ρυθμός ανανέωσης των επισκεπτών υπολογίζεται διαιρώντας την συνολική διάρκεια κατά την οποία ο προορισμός δέχεται επισκέπτες προς το μέσο όρο διάρκειας της επίσκεψης (N.A. Γρεβενών et al. , 2008).

Η επιλογή μιας μεθοδολογίας για τον υπολογισμό της ΦΙΤΑ θέλει ιδιαίτερη προσοχή ώστε να είναι προσαρμοσμένη στην υπό μελέτη περιοχή και στις υφιστάμενες καταστάσεις που έχουν δημιουργηθεί εκεί με στόχο την επίτευξη ρεαλιστικών και βιώσιμων προτάσεων. Τέλος, η σωστή ιεράρχηση των δεικτών μπορεί να διευκολύνει τη διαχείριση και δόμηση μελλοντικών σχεδίων.

3.3 ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΧΡΗΣΗ ΔΕΙΚΤΩΝ

Η εκτίμηση της φέρουσας ικανότητας είναι ένα αρκετά σύνθετο ζήτημα. Η χρήση δεικτών στην προσπάθεια επίλυσης του ζητήματος αυτού πρέπει να γίνεται προσεκτικά και οι δείκτες να επιλέγονται ανά περίπτωση και με βάση κριτήρια που διαμορφώνονται από ποικίλους παράγοντες. Συχνά χρησιμοποιούνται δείκτες που έχουν εντοπιστεί σε αντίστοιχες μελέτες και είναι γνωστό ότι έχουν αποφέρει σημαντικά στοιχεία για την αξιολόγηση της περιοχής.

Επίσης, γίνεται αξιοποίηση δεικτών που έχουν άμεση σχέση με τις αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, δηλαδή οικονομικοί, κοινωνικοί και περιβαλλοντικοί, βγάζοντας συμπεράσματα για τον αντίστοιχο τομέα (Σπιλάνης & Βαγιάννη, 2009).

Επιπλέον κριτήρια για την επιλογή δεικτών διατυπώνονται παρακάτω και χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες :

- **Εφικτότητα:** Ο δείκτης πρέπει να είναι προσιτός, δηλαδή να υπάρχουν ήδη στοιχεία για να μελετηθεί και να είναι πρακτικός.
- **Σπουδαιότητα:** Ο δείκτης πρέπει να είναι χρήσιμος για την περιοχή που μελετάται και να μπορεί να εξηγηθεί το αποτέλεσμα του.
- **Ανταπόκριση:** Ο δείκτης θα πρέπει να ανταποκρίνεται στα μέτρα και τις πολιτικές διαχείρισης που επιλέγονται και οι μεταβολές του να μην οφείλονται σε περιβαλλοντικούς παράγοντες αλλά σε επιδράσεις των επισκεπτών.
- **Αξιοπιστία:** Ο δείκτης θα πρέπει να είναι μετρήσιμος, να δίνει το ίδιο αποτέλεσμα όταν μετριέται κάτω από τις ίδιες συνθήκες σε διαφορετικούς ανθρώπους και να είναι εφικτή η επανάληψή του.

Θα πρέπει να αναφερθεί στο σημείο αυτό ότι δεν υπάρχει συγκεκριμένος αριθμός που πρέπει να παρουσιάζει κάποιος δείκτης. Τα όρια που τίθενται είτε πηγάζουν από διεθνή πρότυπα, παίρνοντας ως υπόδειγμα περιοχές με παρόμοια - βιώσιμη - τουριστική ανάπτυξη, είτε πρόκειται για σταθερότυπα που αφορούν συγκεκριμένες κατηγορίες τουριστικών πόρων. (Σπιλάνης & Βαγιάννη, 2009)

Απώτερος σκοπός της χρήσης δεικτών στην εκτίμηση της τουριστικής φέρουσας ικανότητας είναι η δημιουργία ενός σχεδίου για την καλύτερη διαχείριση της αναψυχής. Συνεπώς, οι δείκτες θα πρέπει να σχετίζονται με τρεις βασικούς παράγοντες : τις ανάγκες και τις επιθυμίες των τουριστών, τις δυνατότητες που παρουσιάζει ο χώρος που προσφέρεται για την τουριστική ανάπτυξη και τον ρυθμό διαχείρισης που είναι δυνατόν να υπάρξει (Τσιτσώνης, 2009).

Θα πρέπει να αναφερθεί στο σημείο αυτό ότι δεν υπάρχει συγκεκριμένο εύρος μέσα στο οποίο πρέπει να βρίσκεται ένας δείκτης. Τα όρια που τίθενται είτε πηγάζουν από διεθνή πρότυπα, παίρνοντας ως υπόδειγμα περιοχές με παρόμοια - βιώσιμη - τουριστική ανάπτυξη, είτε πρόκειται για σταθερότυπα που αφορούν συγκεκριμένες κατηγορίες τουριστικών πόρων (Σπιλάνης & Βαγιάννη, 2009).

Απώτερος σκοπός της χρήσης δεικτών στην εκτίμηση της τουριστικής φέρουσας ικανότητας είναι η δημιουργία ενός σχεδίου για την καλύτερη διαχείριση της αναψυχής. Συνεπώς, οι δείκτες θα πρέπει να σχετίζονται με τρεις βασικούς παράγοντες: τις ανάγκες και τις επιθυμίες των τουριστών, τις δυνατότητες που παρουσιάζει ο χώρος που προσφέρεται για την τουριστική ανάπτυξη και τον ρυθμό διαχείρισης που είναι δυνατόν να υπάρξει (Τσιτσώνης, 2009).

Οι πιο συχνά χρησιμοποιούμενοι δείκτες στον υπολογισμό της φέρουσας ικανότητας είναι:

- a. Φυσική Φέρουσα Ικανότητα (Physical Carrying Capacity - PCC)
- b. Πραγματική Φέρουσα Ικανότητα (Real Carrying Capacity - RCC)
- c. Αποτελεσματική Φέρουσα Ικανότητα (Effective Carrying Capacity - ECC)

Η PCC ασχολείται με την έκταση της διαδρομής, τον χρόνο που χρειάζεται ένας επισκέπτης για να την καλύψει και πόσος χώρος του χρειάζεται. Η RCC έχει σχέση με χαρακτηριστικά του χώρου, όπως η διαβρωσιμότητα του εδάφους. Η ECC αφορά την διαχείριση, τις εγκαταστάσεις, την κατάρτιση του προσωπικού κ.ά. Οι δείκτες αυτοί υπολογίζονται ο ένας μετά τον άλλο σαν αλληλεξαρτώμενα επίπεδα και η ισχύει η σχέση (Tselentis et al., 2006):

$$PCC > RCC \geq ECC$$

A. Υπολογισμός Φυσικής Φέρουσας Ικανότητας (PCC)

Η φυσική φέρουσα ικανότητα αφορά τον μέγιστο αριθμό τουριστών που μπορεί να δεχθεί ένας χώρος κατά την διάρκεια της ημέρας, σε σχέση με τον χώρο που είναι απαραίτητος για κάθε επισκέπτη και σε σχέση με τις ώρες λειτουργίας του (Tselentis et al., 2006).

Τύπος:

$$PCC = A \times \frac{U}{a} \times RF$$

όπου: A = διαθέσιμη έκταση για χρήση επισκεπτών
U/a = έκταση που απαιτείται για κάθε επισκέπτη

RF = rotation factor (περίοδος που είναι ανοικτή η περιοχή για επισκέψεις : (Μέσος χρόνος / επίσκεψη))

B. Υπολογισμός Πραγματικής Φέρουσας Ικανότητας (RCC)

Ο δείκτης RCC χρησιμοποιεί την φέρουσα ικανότητα, αφαιρώντας τους διαρθρωτικούς παράγοντες ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε περιοχής (N.A. Γρεβενών et al., 2008)

Τύπος :

$$RCC = PCC - Cf1 - Cf2 - \dots - Cfn$$

όπου Cfn = ο n διαρθρωτικός παράγοντας που εκφράζεται σε ποσοστό και υπολογίζεται από τον εξής τύπο : $Cfn = (M1 / Mt) \times 100$. Το $M1$ περιορίζει το μέγεθος της μεταβλητής, ενώ το Mt αποτελεί το συνολικό μέγεθος της (Tselentis et al., 2006).

C. Υπολογισμός Αποτελεσματικής Φέρουσας Ικανότητας (ECC)

Ο δείκτης αυτός αφορά τον μέγιστο αριθμό τουριστών που αντέχει μια περιοχή σύμφωνα με την ικανότητα διαχείρισης που υφίσταται. Η ικανότητα διαχείρισης (MC) δίνεται από τον παρακάτω τύπο (Tselentis et al., 2006) :

$$MC = \frac{Infrastructure + Equipment + Personnel}{3} \times 100$$

και έτσι προκύπτει η εξίσωση που υπολογίζει την αποτελεσματική φέρουσα ικανότητα :

$$ECC = RCC \times MC$$

Στην συνέχεια παρουσιάζονται ορισμένοι βασικοί δείκτες, που εφαρμόζονται σχεδόν σε όλους τους τουριστικούς προορισμούς (Πανούση & Σώκλης, 2015 - Λαγός & Διακομιχάλης, 2011) :

➤ Δείκτης τουριστικής λειτουργίας (ΔΤΛ) = $\frac{\text{Κλίνες}}{\text{Πληθυσμός}} \times 100$

➤ Δείκτης τουριστικής πυκνότητας (ΔΤΠ) = $\frac{\text{Διανυκτερεύσεις}}{\text{Έκταση}} \times \frac{100}{365}$

➤ Δείκτης τουριστικής έντασης (ΔΤΕ) = $\frac{\text{Αφίξεις}}{\text{Πληθυσμός}} \times 100$ ή $\frac{\text{Κλίνες}}{\text{Πληθυσμός}}$

➤ Δείκτης οικονομικά ενεργός πληθυσμός ανά κλίνες = $\frac{\text{Οικονομικά ενεργός πληθυσμός}}{\text{Κλίνες}}$

➤ Δείκτης διανυκτερεύσεων = $\frac{\text{Σύνολο Διανυκτερεύσεων}}{\text{Πληθυσμός}}$

➤ Δείκτης ανεκτού τουριστικού πληθυσμού = $\frac{\text{Αριθμός τουριστών ανά ημέρα αιχμής}}{\text{Πληθυσμός}}$

➤ Δείκτης τουριστικής διείσδυσης = $\frac{\text{Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών}}{\text{Πληθυσμός}} \times \frac{100}{360}$ ή

$\frac{\text{Διανυκτερεύσεις ημεδαπών}}{\text{Πληθυσμός}} \times \frac{100}{360}$

➤ Δείκτης προσελκυστικότητας = $\frac{\text{Αριθμός αλλοδαπών τουριστών}}{\text{Αριθμός ημεδαπών τουριστών}}$

➤ Δείκτης κλίνες ανά εκτάριο = $\frac{\text{Κλίνες}}{\text{Ha}}$

➤ Δείκτης διανυκτερεύσεις ανά εκτάριο = $\frac{\text{Σύνολο Διανυκτερεύσεων}}{\text{Ha}}$

Παρακάτω παρατίθεται ο πίνακας αξιολόγησης των παραπάνω δεικτών έτσι ώστε να εντοπίζεται αν η τουριστική ανάπτυξη είναι υπερβολική ή όχι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 : Τιμές και ερμηνεία δεικτών για την ΦΙΤΑ

ΔΕΙΚΤΕΣ	ΤΙΜΕΣ	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ
Τουριστικής Λειτουργίας	>500	Έντονη τουριστική ανάπτυξη
	100-500	Μεγάλη τουριστική ανάπτυξη
	40-100	Ο τουρισμός αποτελεί κύριο κλάδο ανάπτυξης της περιοχής
	10-40	Ο τουρισμός αποτελεί κλάδο ανάπτυξης της περιοχής αλλά όχι τον σημαντικότερο
	4-10	Μικρή τουριστική ανάπτυξη
Ανεκτού Τουριστικού Πληθυσμού	0-1	Χαμηλός αριθμός τουριστών
	<2	Ανεκτός αριθμός τουριστών
	2	Κρίσιμο σημείο υπέρβασης φέρουσας ικανότητας
	>2	Υπέρβαση φέρουσας ικανότητας
Χωρητικότητας Γης	0	Ανυπαρξία προβλημάτων
	1	Ύπαρξη πιέσεων (πλαίσιο σχεδιασμού αναγκαίο)
	2	Ύπαρξη έντονων πιέσεων (περιοριστικά μέτρα)
Εκτίμηση της έκτασης των ακτών σε τ.μ.	1	Πολύ καλές παραλίες
	0,5	Καλές παραλίες
	0,2	Κακές παραλίες

Πηγή : Λαγός & Διακομιχάλης, 2011 - Pearce, 1987

Η χρήση δεικτών στην προσπάθεια προσδιορισμού της φέρουσας ικανότητας μιας περιοχής είναι ένας από τους αποτελεσματικότερους τρόπους για την παρουσίαση των πιέσεων και των αναγκών που δημιουργούνται στην περιοχή. Στον παρακάτω πίνακα, έπειτα από βιβλιογραφική έρευνα, παρουσιάζονται δείκτες που χρησιμοποιήθηκαν σε μελέτες για την ΦΙΤΑ. Ο διαχωρισμός τους σε κατηγορίες (φυσικοί-οικολογικοί, κοινωνικοί-δημογραφικοί, πολιτικοί-οικονομικοί) έγινε με βάση την αιεφόρο διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8 : Δείκτες για τον υπολογισμό της τουριστικής ΦΙ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΔΕΙΚΤΩΝ	ΔΕΙΚΤΕΣ	ΠΗΓΕΣ
Φυσικοί - Οικολογικοί	Δείκτης τουριστικής λειτουργίας	Σερράος, 2013 Κοτσαμπόπουλος & Παυλάκης, 2003 Λαγός & Διακομιχάλης, 2011 Μαλλάς, 2003
	Δείκτης τουριστικής πυκνότητας	Σερράος, 2013 Κοτσαμπόπουλος & Παυλάκης, 2003 Λαγός & Διακομιχάλης, 2011 Μαλλάς, 2003
	Δείκτης τουριστικής έντασης	Λαγός & Διακομιχάλης, 2011 Ζαχαράτος et al., 2006 Μαλλάς, 2003 Κατσαμπόπουλος & Παυλάκης, 2002
	Χωρητικότητα Αρχαιολογικών χώρων ¹	Σερράος, 2013
	Χωρητικότητα οργανωμένων παραλιών ²	Σερράος, 2013
	Χωρητικότητα ακτών ³	Σερράος, 2013 Κοτσαμπόπουλος & Παυλάκης, 2003 Γιαννέλης, 2003
	Δείκτης επιπτώσεων (σε φυσικό/αστικό περιβάλλον)	Κουρεντής & Ζιάνκας, 2010 Παπαγεωργίου & Τορτοπίδη, 2003
	Αριθμός επισκεπτών σε προστατευόμενες περιοχές / ημέρα	Κουρεντής & Ζιάνκας, 2010
	Ικανότητα διάθεσης αποβλήτων	Κουρεντής & Ζιάνκας, 2010
	Ποσοστό κάλυψης αστικών λυμάτων	Prokopiou et al., 2015
	Ποσοστό νομιμότητας κτισμάτων	Prokopiou et al., 2015
	Ποσοστό επάρκειας διαχείρισης απορριμμάτων	Prokopiou et al., 2015

Φυσικοί - Οικολογικοί	Ποσοστό αποφυγής χρήσης φυτοφαρμάκων	Prokoriou et al., 2015
	Ποσοστό υπεράντλησης θαλασσινού νερού στον υδροφόρο ορίζοντα σε σχέση με το σύνολο γεωτρήσεων	Prokoriou et al., 2015
	Ποσοστό πρασίνου σε σχέση με τον αστικό ιστό	Prokoriou et al., 2015
	Ποσοστό εκχερσώσεων	Prokoriou et al., 2015
	Ποσοστό πόσιμου νερού σε σχέση με τη διαθεσιμότητα των υδάτων	Prokoriou et al., 2015
	Χρήστες ακτής ανά μήκος κολυμβητικών ακτών	Γιαννέλης, 2003 Prokoriou et al., 2015
Κοινωνικοί - Δημογραφικοί	Δείκτης επιβάρυνσης παραλίας ⁴	Κοτζαμπόπουλος & Παυλάκης, 2003 Λαγός & Διακομιχάλης, 2011 Prokoriou et al., 2015 Tselentis, 2006
	Αριθμός τουριστών δια μόνιμο τουρισμό	Σερράος, 2013 Κουρεντής & Ζιάνκας, 2010 Ζαχαράτος et al., 2006 Παπαγεωργίου & Τορτοπίδη, 2003 Maggi & Fredella Franco Lorenzo, 2010
	Δείκτης ανεκτού τουριστικού πληθυσμού	Σερράος, 2013 Λαγός & Διακομιχάλης, 2011 Κοτζαμπόπουλος & Παυλάκης, 2003
	Επισκέπτες ανά ημέρα	Κουρεντής & Ζιάνκας, 2010 Σερράος, 2013
	Δείκτης τουριστικής εξειδίκευσης ⁵	Σερράος, 2013 Κοτζαμπόπουλος & Παυλάκης, 2003 Γιαννέλης, 2003
	Δείκτης τουριστικής διείδυσης	Λαγός & Διακομιχάλης, 2011 Μαλλάς, 2003
	Αριθμός κλινών ανά μόνιμο κάτοικο	Κουρεντής & Ζιάνκας, 2010 Γιαννέλης, 2013 Prokoriou et al., 2015 Tselentis, 2006
	Δείκτης διανυκτερεύσεων ⁶	Λαγός & Διακομιχάλης, 2011 Σερράος, 2013 Μαλλάς, 2003 Κοτζαμπόπουλος & Παυλάκης, 2003
Κοινωνικοί - Δημογραφικοί	Παραθεριστική κατοικία / 1000 κατοίκους	Κοτζαμπόπουλος & Παυλάκης, 2003
	Δείκτης προσελκυστικότητας	Λαγός & Διακομιχάλης, 2011
	Δείκτης διατήρησης τοπικής παράδοσης και κουλτούρας	Ζαχαράτος et al., 2006
	Περίοδος επίσκεψης	Κουρεντής & Ζιάνκας, 2010

	Μέση διάρκεια παραμονής τουριστών	Κουρεντής & Ζιάνκας , 2010
	Ελάχιστη απαιτούμενη απόσταση μεταξύ επισκεπτών	Κουρεντής & Ζιάνκας , 2010
	Σχέσεις τουριστών-επισκεπτών προς ελκυστικότητα πόρων	Παπαγεωργίου & Τορτοπίδη, 2003
	Αριθμός αφίξεων / τ.χλμ.	Maggi & Fredella Franco Lorenzo, 2010
	Τουριστικά καταλύματα προς κατοίκους	Παπαγεωργίου & Τορτοπίδη, 2003
	Χρήστες προς αντοχή δικτύων υποδομής και ύδρευσης	Παπαγεωργίου & Τορτοπίδη, 2003
Πολιτικο-οικονομικοί	Οικονομικά ενεργός πληθυσμός ανά κλίνες	Λαγός & Διακομιχάλης, 2011 Γιαννέλης, 2003
	Αριθμός διανυκτερεύσεων / τ.χλμ.	Λαγός & Διακομιχάλης, 2011 Maggi & Fredella Franco Lorenzo, 2010 Κοτζαμπόπουλος & Παυλάκης, 2003
	Ποσοστό πληρότητας ξενοδοχείων (σε low και high season)	Tselentis, 2006
	Ποσοστό τουρισμού στο ΑΕΠ της περιοχής	Κουρεντής & Ζιάνκας , 2010 Γιαννέλης, 2003 Μαλλάς, 2003
	Μέση ετήσια απασχόληση στον τομέα του τουρισμού / συνολική απασχόληση	Παπαγεωργίου & Τορτοπίδη, 2003
	Σχέσεις τουριστών και επισκεπτών προς απασχόληση και εισόδημα τοπικού πληθυσμού	Παπαγεωργίου & Τορτοπίδη, 2003
	Σχέση τοπικής βιομηχανίας με την τοπική αυτοδιοίκηση	Προκοπίου, 2011
	Αριθμός τουριστικών καταλυμάτων	Μαλλάς, 2003
	Κύριας προς βοηθητικά καταλύματα	Παπαγεωργίου & Τορτοπίδη, 2003

Πηγή: Βιβλιογραφική έρευνα

¹ Τουρίστες-επισκέπτες / έκταση αρχαιολογικού χώρου

² Τουρίστες-επισκέπτες / έκταση πλαζ

³ Τουρίστες-επισκέπτες / έκταση κολυμβητικών ακτών

⁴ Κλίνες / εκτάριο

⁵ Αριθμός κλινών / 1000 κατοίκους

⁶ Σύνολο διανυκτερεύσεων / πληθυσμός

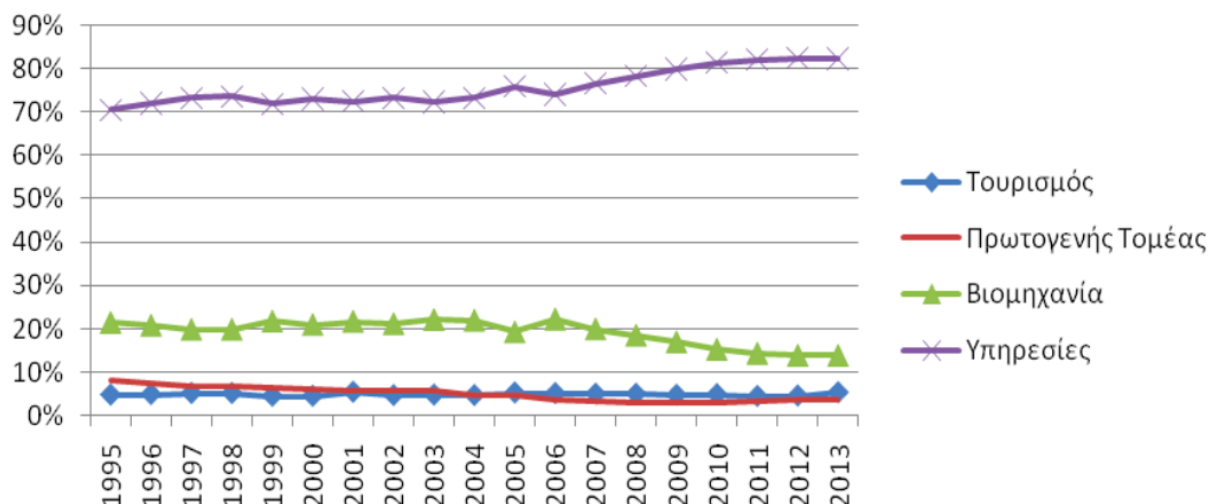
ΜΕΡΟΣ II

1. Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο τουρισμός αποτελεί μια σημαντική βιομηχανία με ταχύτατους ρυθμούς αύξησης του κύκλου εργασιών του, με παράλληλα σπουδαία επίπτωση στην άνοδο του εθνικού εισοδήματος, την αύξηση της απασχόλησης και της περιφερειακής ανάπτυξης συμβάλλοντας επίσης και στη μείωση του ελλείματος ισοζυγίου πληρωμών μέσω της εισροής συναλλάγματος. Ο κλάδος του τουρισμού είναι ένας από τους λίγους τομείς που παρουσιάζουν επενδυτικό ενδιαφέρον και λόγω της σημασίας του μπορεί να αποτελέσει βασικό μοχλό για την επάνοδο της χώρας στην ανάπτυξη. Λόγω δε της μεγάλης διασποράς των τουριστικών προορισμών ανά την χώρα, ο τουρισμός παίζει καταλυτικό ρόλο στην διαμόρφωση του εθνικού εισοδήματος σε πολλές Περιφέρειες της χώρας. Στον αντίποδα, ο τουρισμός έχει έντονη εποχικότητα λόγω του ότι οι διακοπές για Ήλιο & Θάλασσα -που όμως αποτελούν και την μεγαλύτερη Ευρωπαϊκή προϊόντική αγορά-αποτελούν το βασικό τουριστικό προϊόν της χώρας (Δρ. Άρης Ίκκος, ΣΕΤΕ, 2017).

1.1 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ ΑΕΠ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Πιο συγκεκριμένα, ο Δ. Μπάτσης (Τμήμα Οικονομίας - Ι.Κ.Ε.) αναφέρει ότι «σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, την περίοδο 1995-2013, η συμμετοχή των κλάδων υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης στο ΑΕΠ της χώρας κυμάνθηκε στο εύρος 4.43% (έτος 2011) - 5.45% (έτος 2001). Το 1995 κατέλαβε το 4.76% του ΑΕΠ, ενώ το 2013 η συμμετοχή τους έφθασε στο 5.32%, την δεύτερη υψηλότερη τιμή της υπό εξέταση περιόδου. Έχει σημασία να αναφερθούμε και στην εξέλιξη της σύνθεσης του ΑΕΠ της οικονομίας στην ίδια περίοδο: η συμμετοχή της Πρωτογενούς Παραγωγής στο ΑΕΠ κυμάνθηκε στο εύρος 3.10% (2008) - 8.07% (1995), ενώ το 2013 κατέλαβε το 3.80%. Η συμμετοχή της Βιομηχανίας στο ΑΕΠ κυμάνθηκε στο εύρος 13.8% (2013) - 22.2% (2006), ενώ το 1995 κατέλαβε το 21.4%. Τέλος, η συμμετοχή του τομέα των Υπηρεσιών κυμάνθηκε στο εύρος 70.5% (1995) - 82.5% (2012), ενώ το 2013 κατέλαβε το 82.4%, την δεύτερη υψηλότερη τιμή κατά την υπό εξέταση περίοδο» (Δ. Μπάτσης, 2015). Η εξέλιξη των παραπάνω μεριδίων παρουσιάζεται και στο παρακάτω διάγραμμα (Διάγραμμα 4).

Διάγραμμα 4: Μερίδια Τομέων στο ΑΕΠ
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

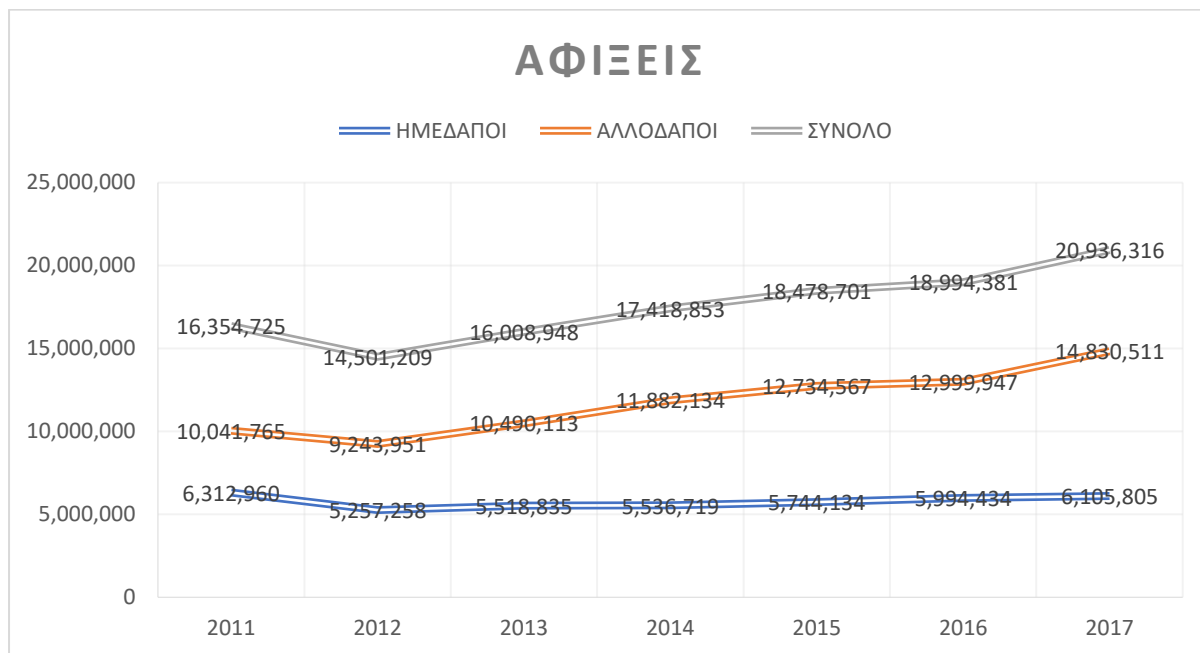
Σε πιο πρόσφατα στοιχεία, το ΑΕΠ της Ελλάδας, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, διαμορφώθηκε στα 177.735 εκ. ευρώ αυξημένο κατά 2,0% σε σύγκριση με το 2016 (174.199 εκ. ευρώ). Η άμεση συνεισφορά του τουρισμού στη διαμόρφωση του ΑΕΠ ανήλθε στο 10,3%, αυξημένη κατά 9,3% σε σχέση με το 2016 και συνυπολογίζοντας και τα πολλαπλασιαστικά οφέλη, η συνολική συνεισφορά ανέρχεται μεταξύ 40,3 και 48,5 δισ., δηλαδή κυμάνθηκε μεταξύ του 22,6% και 27,3% του ΑΕΠ, καθιστώντας τον τουρισμό βασικό πυλώνα της Ελληνικής οικονομίας. Σημειώνεται ότι περισσότερο από το 90,0% του εισοδήματος της τουριστικής δραστηριότητας προέρχεται από το εξωτερικό, καθιστώντας τον τουρισμό σχεδόν αμιγώς εξαγωγική δραστηριότητα. Το ίδιο έτος μάλιστα, πάντα σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, εντυπωσιακή είναι η συμμετοχή του τουρισμού στην διαμόρφωση του ΑΕΠ επιμέρους περιφερειών και πιο συγκεκριμένα του Νοτίου Αιγαίου με ποσοστό στο 76,8%, της Κρήτης με 47,4% και των Ιονίων Νήσων με 73,0%. Οι Περιφέρειες αυτές έχουν από τα υψηλότερα κατά κεφαλήν ΑΕΠ στη χώρα, τεκμηριώνοντας την άποψη ότι ο τουρισμός οδηγεί σε βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των περιοχών στις οποίες αναπτύσσεται (Δρ. Άρης Ίκκος, ΣΕΤΕ, 2017).

1.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

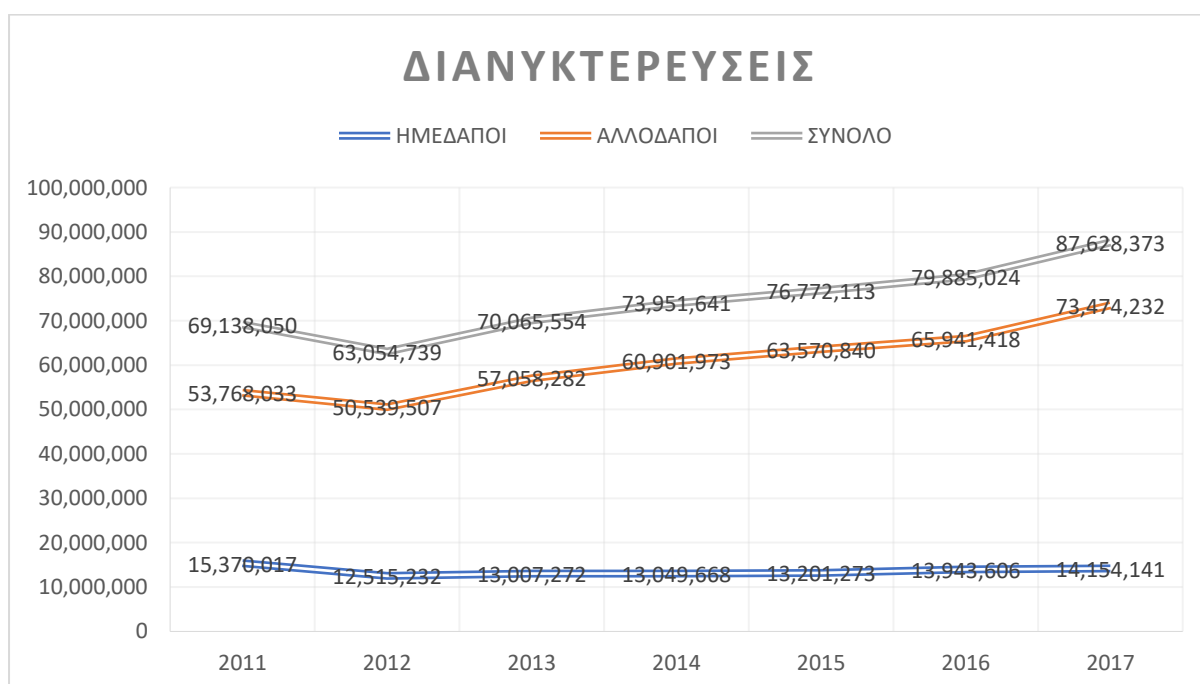
Ο εισερχόμενος τουρισμός στην Ελλάδα από το 2005 έως το 2017 παρουσιάζει σταθερά αυξητική τάση στις αφίξεις, με εξαίρεση τα έτη 2008 (-1,2%), 2009 (-5,9%) και 2012(-5,5%) φθάνοντας το 2017 σε ρεκόρ αφίξεων (+89% - 27.194 χιλ.) από την έναρξη της Έρευνας των Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδας. Επίσης άξια αναφοράς είναι η διψήφια αύξηση (+15,5%) στον αριθμό των αφίξεων που καταγράφεται στα έτη 2013 (έτος ανάκαμψης του ελληνικού τουρισμού) και 2014 (+23%). Οι διανυκτερεύσεις παρουσιάζουν παρόμοια εικόνα με πιο ήπιους, όμως ρυθμούς ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, την περίοδο 2005-2012 καταγράφεται πτώση των διανυκτερεύσεων κατά -8,2%, ενώ την περίοδο 2012-2017 αύξηση κατά +48,9%.

Όσον αφορά, την εξέλιξη του εσωτερικού τουρισμού, ορόσημο αποτελεί η οικονομική κρίση που πλήττει την χώρα τα τελευταία χρόνια. Σύμφωνα με την Eurostat, οι διανυκτερεύσεις των Ελλήνων τουριστών σε ελληνικούς προορισμούς το 2017 είναι μειωμένες κατά περίπου -22% σε σχέση με το 2009, την χρονιά που είχαν σημειωθεί τα υψηλότερα νούμερα της δεκαετίας. Γενικότερα, ο εσωτερικός τουρισμός σε σχέση με τα χρόνια προ κρίσης (2008-2017) παρουσιάζει μια σημαντική πτώση σε ποσοστό της τάξης του -66,7% (ΣΕΤΕ, 2017). Σε αντίθεση με τον εισερχόμενο τουρισμό, του οποίου βασικές επιλογές αποτελούν η νησιωτική χώρα και η Αττική, δημοφιλέστεροι προορισμοί για τα ταξίδια των Ελλήνων είναι η Κεντρική Μακεδονία (15,9% των διανυκτερεύσεων ημεδαπών το 2014) και η Πελοπόννησος (10% των διανυκτερεύσεων ημεδαπών διαχρονικά), ενώ σημαντικά υψηλά ποσοστά Ελλήνων τουριστών παρατηρούνται και στις λιγότερο τουριστικά αναπτυγμένες περιοχές της χώρας όπως η Δυτική Μακεδονία και η Ήπειρος (ΙΤΕΠ, 2015).

Στα διαγράμματα που ακολουθούν φαίνεται η εξέλιξη των αφίξεων (Διάγραμμα 5) και των διανυκτερεύσεων (Διάγραμμα 6) του εισερχόμενου και εγχώριου τουρισμού στην Ελλάδα για τα έτη 2011-2017, που θα μας απασχολήσουν και στην εκτίμηση των δεικτών της ΦΙΤΑ. Είναι προφανές από τα διαγράμματα αυτά ότι το 2012 αποτέλεσε την χειρότερη χρονιά του τουρισμού στην χώρα μας, τόσο σε επίπεδο εισερχόμενου όσο και εγχώριου τουρισμού. Ωστόσο, ενώ η δυναμική του εισερχόμενου τουρισμού φαίνεται από την συνεχόμενη αυξητική τάση σε αφίξεις και διανυκτερεύσεις την πενταετία 2013-2017, ο εγχώριος τουρισμός εξελίσσεται πιο «στατικά» με μικρές διακυμάνσεις, εξαιτίας κυρίως της οικονομικής κατάστασης που επικρατεί στην χώρα.

Διάγραμμα 5. Εξέλιξη αφίξεων 2011-2017
 Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ - Ιδία επεξεργασία

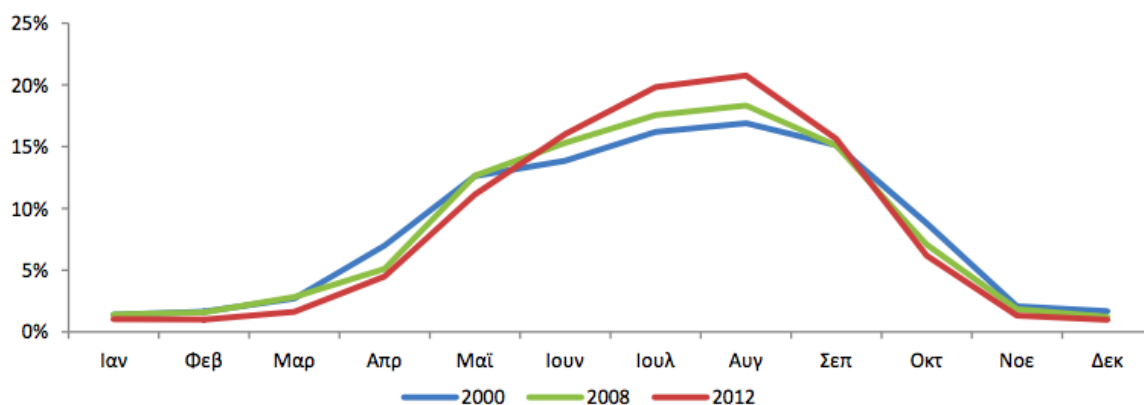

Διάγραμμα 6. Εξέλιξη διανυκτερεύσεων 2011-2017
 Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ - Ιδία επεξεργασία

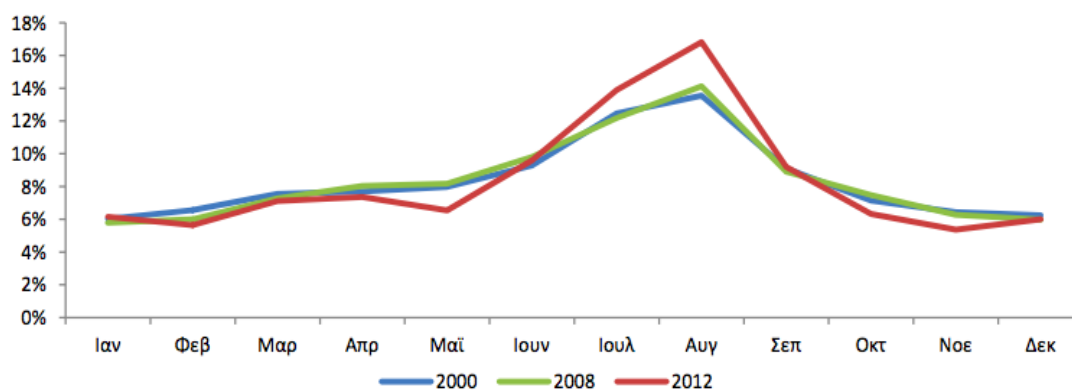
1.3 ΕΠΟΧΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο όρος εποχικότητα του τουρισμού υποδηλώνει το φαινόμενο κατά το οποίο η τουριστική δραστηριότητα εκδηλώνεται σε ορισμένη εποχή του έτους. Δύο είναι οι βασικοί λόγοι για τους οποίους παρουσιάζεται το συγκεκριμένο φαινόμενο: α) φυσικοί λόγοι, που σχετίζονται κυρίως με το κλίμα και β) θεσμικοί λόγοι, όπως η καθιερωμένη περίοδος των σχολικών διακοπών, οι θρησκευτικές εορτές κλπ. Επίσης, σημαντικό ρόλο στην εμφάνιση της εποχικότητας ενδέχεται να παίζουν και κάποιοι άλλοι παράγοντες, όπως η μόδα και οι παγιωμένες συνήθειες των μελών της κοινωνίας. Προφανώς, οι παραπάνω λόγοι έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για χώρες που έχουν ως τουριστικό μοντέλο το λεγόμενο «Ήλιος και θάλασσα», όπως η Ελλάδα.

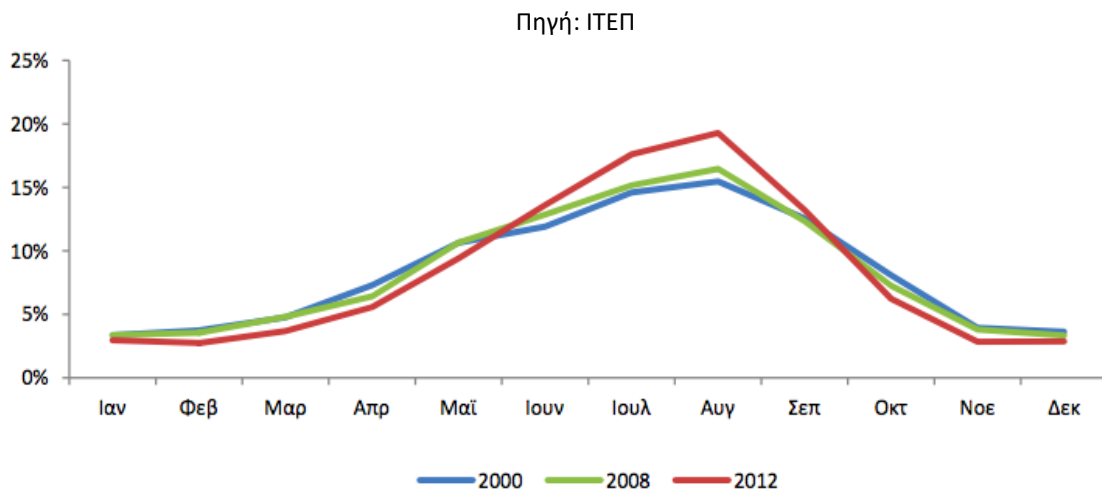
Στα διαγράμματα που ακολουθούν παρουσιάζεται η διαχρονική μεταβολή της μηνιαίας κατανομής των αφίξεων σε καταλύματα της Ελλάδας για τον εισερχόμενο τουρισμό (Διάγραμμα 7), τον εγχώριο τουρισμό (Διάγραμμα 8) και για το σύνολό τους (Διάγραμμα 9).

Διάγραμμα 7. Διαχρονική μηνιαία μεταβολή αφίξεων εισερχόμενου τουρισμού
Πηγή: ΙΤΕΠ

Διάγραμμα 8. Διαχρονική μηνιαία μεταβολή αφίξεων εγχώριου τουρισμού

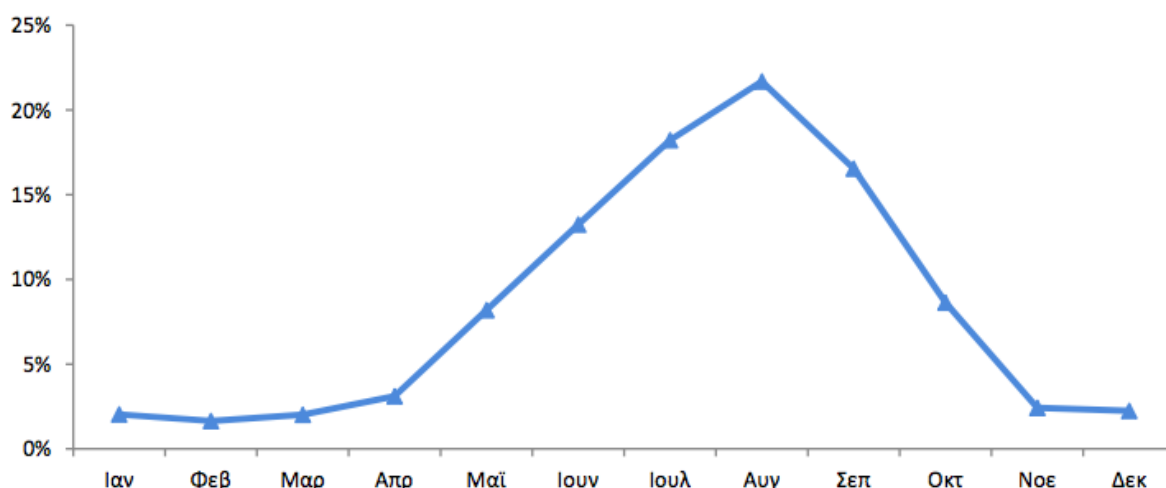

Διάγραμμα 9. Διαχρονική μηνιαία μεταβολή αφίξεων συνολικού τουρισμού
Πηγή: ΙΤΕΠ

Στο Διάγραμμα 7 , προκύπτει μια τάση για αύξηση των συνολικών αφίξεων τους καλοκαιρινούς μήνες. Συγκεκριμένα, κατά τον Αύγουστο, τον μήνα αιχμής, το 2000 παρουσιάζεται ένα ποσοστό 15,5% επί των συνολικών αφίξεων, το 2008 16,5% και το 2012 ένα 19,2%. Αντίστοιχα συμπεράσματα προκύπτουν για τις αφίξεις αλλοδαπών (Διάγραμμα 7) αλλά και ημεδαπών τουριστών (Διάγραμμα 8). Είναι εμφανές ότι η εποχικότητα του ελληνικού τουρισμού είναι ιδιαίτερα έντονη κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, ειδικότερα σε ό,τι αφορά στον εισερχόμενο τουρισμό. Η εποχικότητα του εγχώριου τουρισμού είναι αισθητά μικρότερη από αυτή του εισερχόμενου και συνολικού τουρισμού, όμως το μέγεθος παρουσιάζει επιδείνωση τα τελευταία χρόνια της οικονομικής κρίσης (ΙΤΕΠ).

Η εποχικότητα του τουρισμού εκδηλώνεται με διαφορετικό τρόπο ανά τουριστικό προορισμό, γεγονός που καθιστά απαραίτητη την διερεύνηση του φαινομένου σε περιφερειακό επίπεδο. Έτσι εντοπίζονται πιθανές περιφερειακές ανισότητες της εποχικότητας και αποτυπώνεται πληρέστερα η περιφερειακή κατανομή της τουριστικής ζήτησης.

Πιο ειδικά, σύμφωνα με έρευνα του ΙΤΕΠ (στοιχεία της ΤτΕ) για το έτος 2013, όσον αφορά τις αφίξεις αλλοδαπών τουριστών στην Ελλάδα, παρατηρείται έντονη εποχικότητα, καθώς τον Αύγουστο λαμβάνει χώρα το 21,7% των αφίξεων, το τετράμηνο Ιουνίου-Σεπτεμβρίου το 69,7% και το εξάμηνο Μαΐου-Οκτωβρίου το 86,5% (Διάγραμμα 10).

Διάγραμμα 10. Μηνιαία κατανομή των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών
Πηγή: ΙΤΕΠ

Στον Πίνακα 9 παρουσιάζεται η περιφερειακή διάσταση της εποχικότητας των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών στην επικράτεια. Στην έρευνα του ΙΤΕΠ πέραν των άλλων, χρησιμοποιήθηκαν και οι δείκτες συγκέντρωσης (CR). Στην περίπτωση των οικονομικών του τουρισμού ένας δείκτης συγκέντρωσης αποτυπώνει το μερίδιο του εξεταζόμενου τουριστικού μεγέθους για έναν αριθμό μηνών προς το σύνολο του μεγέθους για όλο το έτος. Συνήθως χρησιμοποιούνται οι δείκτες CR4 (για τους μήνες Ιούνιο-Σεπτέμβριο) και CR6 (για Μάιο-Οκτώβριο).

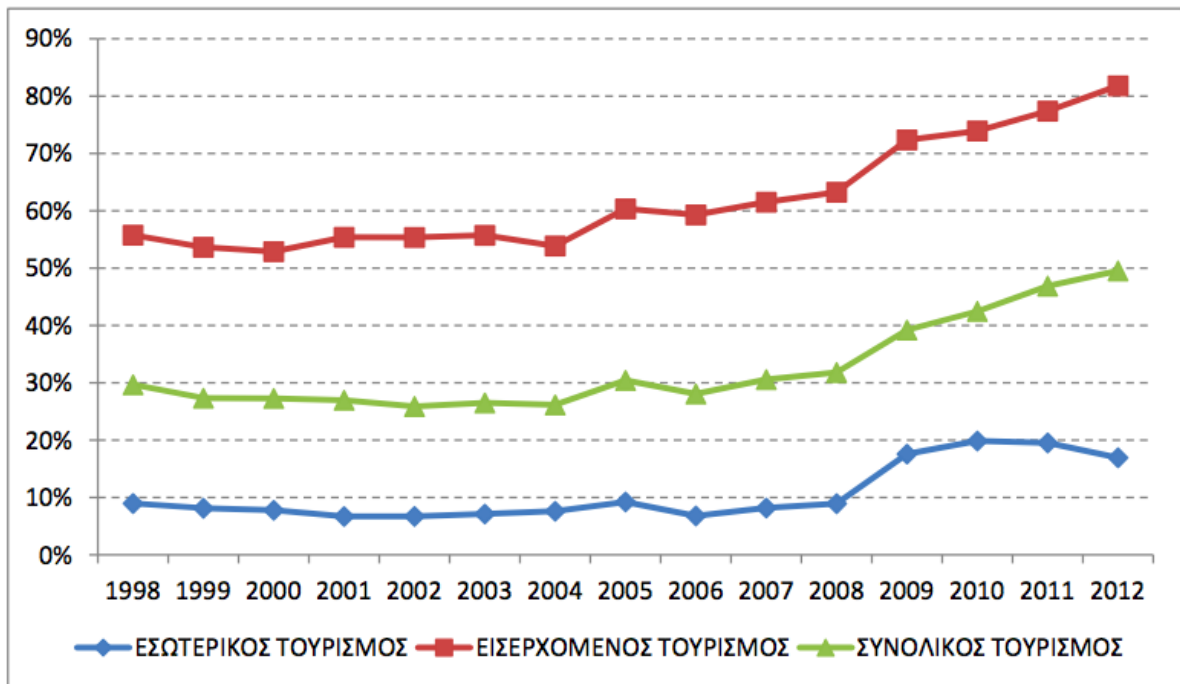
Παρατηρείται ότι οι περιφέρειες με την υψηλότερη εποχικότητα από το σύνολο της επικράτειας σύμφωνα με το δείκτη συγκέντρωσης CR4 είναι οι: Ιόνια Νησιά, Κρήτη, Νότιο Αιγαίο, Θεσσαλία και Δυτική Μακεδονία ενώ με βάση τον δείκτη CR6 είναι οι: Ιόνια Νησιά, Ν. Αιγαίο και Κρήτη. Μάλιστα, οι αφίξεις αλλοδαπών τουριστών στις περιφέρειες αυτές με βάση τον δείκτη CR6 ξεπερνούν το 95% του εκάστοτε συνόλου των αφίξεων. Αντίθετα, οι περιφέρειες με τους χαμηλότερους δείκτες συγκέντρωσης είναι η Ήπειρος και η Αττική.

Πίνακας 9 : Δείκτες Συγκέντρωσης CR4 και CR6 ανά Περιφέρεια

Περιφέρεια	CR4	CR6
Ανατ. Μακεδονία & Θράκη	65,23%	78,27%
Κεντρική Μακεδονία	68,67%	81,89%
Δυτ. Μακεδονία	70,20%	84,13%
Ήπειρος	50,15%	66,72%
Θεσσαλία	71,14%	85,04%
Ιόνια Νησιά	84,19%	95,89%
Δυτική Ελλάδα	64,24%	82,00%
Στερεά Ελλάδα	62,00%	84,02%
Πελοπόννησος	64,97%	82,15%
Αττική	55,36%	74,42%
Β. Αιγαίο	61,84%	84,40%
Ν. Αιγαίο	76,99%	95,27%
Κρήτη	75,45%	96,19%

Πηγή: ΙΤΕΠ, Ιδία επεξεργασία

Τέλος, στο Διάγραμμα 11 φαίνεται η διαχρονική εξέλιξη της εποχικότητας του τουρισμού (εισερχόμενου, εγχώριου και συνολικού) στην Ελλάδα για τα έτη 1998-2012. Η οξυμένη εποχικότητα του συνολικού τουρισμού οφείλεται περισσότερο στην εποχικότητα του εισερχόμενου τουρισμού παρά σε αυτήν του εσωτερικού. Περαιτέρω, από το διάγραμμα 20 συνάγουμε ότι η εποχικότητα του εσωτερικού τουρισμού στην Ελλάδα είχε μέχρι το 2008 τις καλύτερες επιδόσεις ανάμεσα στις ανταγωνίστριες χώρες. Η επιδείνωση αυτού του δείκτη μετά το 2008 δεν είναι, προφανώς, άσχετη με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης και την συνεπακόλουθη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος στην χώρα, ενώ μετά το 2010 φαίνεται ότι υπάρχει αποκλιμάκωση της εποχικότητας του εσωτερικού τουρισμού παρότι η εποχικότητα του εισερχόμενου τουρισμού συνεχίζει να οξύνεται. Συνεπώς, η όποια εποχικότητα εμφανίζει ο εσωτερικός τουρισμός τα τελευταία χρόνια θα πρέπει μάλλον να αναχθεί στην οικονομική κρίση παρά σε θεσμικά-δομικά προβλήματα.

Διάγραμμα 11. Διαχρονική εξέλιξη της εποχικότητας του τουρισμού (εισερχόμενου, εγχώριου και συνολικού)
Πηγή: ΙΤΕΠ

Έχοντας δει παραπάνω κάποια βασικά στοιχεία που συνθέτουν το τουριστικό προφίλ της Ελλάδας, στο επόμενο κομμάτι της παρούσας εργασίας πραγματοποιείται ο υπολογισμός ορισμένων δεικτών Φέρουσας Ικανότητας στις 13 Περιφέρειες της Ελλάδας για τα έτη 2011-2017 με σκοπό να αντληθούν ορισμένα αποτελέσματα σχετικά με την λειτουργία της τουριστικής ανάπτυξης της χώρας μας καθώς και την «ανεκτικότητα» που παρουσιάζουν αυτές στο τουριστικό προϊόν.

2. ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΕΙΚΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΦΕΡΟΥΣΑ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ 13 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Πριν ξεκινήσουμε τον μαθηματικό υπολογισμό των δεικτών της ΦΙΤΑ παραθέτουμε σε πίνακες τα στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν στους υπολογισμούς αυτούς. Τα στοιχεία αντλήθηκαν από την ΕΛΣΤΑΤ και αφορούν το χρονικό διάστημα 2011-2017 ανά Περιφέρεια της Ελλάδας.

Στον Πίνακα 10 φαίνεται ο συνολικός πληθυσμός των Περιφερειών σύμφωνα με την απογραφή του 2011, ενώ στον Πίνακα 11 αποτυπώνεται η έκταση της κάθε Περιφέρειας σε τετραγωνικά χιλιόμετρα. Στην συνέχεια, παρατίθενται τα τουριστικά στοιχεία της έρευνας: αρχικά, ο συνολικός αριθμός κλινών που λειτουργούσαν ανά έτος και ανά Περιφέρεια(Πίνακας 12), έπειτα οι συνολικές αφίξεις τουριστών (εισερχόμενος και εγχώριος τουρισμός) ανά Περιφέρεια και ανά έτος(Πίνακας 13) και τέλος, οι συνολικές διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών ετήσια και ανά Περιφέρεια(Πίνακας 14). Από τις δύο τελευταίες κατηγορίες μάλιστα, φαίνεται ό,τι αναφέραμε και πρωτύτερα σχετικά με την αισθητά μειωμένη τουριστική κίνηση το 2012, αλλά και για την συνεχή ανάκαμψη του ελληνικού τουρισμού τα επόμενα χρόνια.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία)

ΠΙΝΑΚΑΣ 10: Μόνιμος Πληθυσμός ανά Περιφέρεια

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
Αν. Μακεδονία & Θράκη	608.182
Κεντρική Μακεδονία	1.882.108
Δυτική Μακεδονία	283.689
Θεσσαλία	732.762
Ήπειρος	336.856
Ιόνια Νησιά	207.855
Δυτική Ελλάδα	679.796
Στερεά Ελλάδα	547.390
Πελοπόννησος	577.903
Αττική	3.828.434
Βόρειο Αιγαίο	199.231
Νότιο Αιγαίο	309.015
Κρήτη	623.065
Σύνολο Χώρας	10.816.286

Πίνακας 11: Έκταση Περιφερειών σε τ.χλμ.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΕΚΤΑΣΗ
Αν. Μακεδονία & Θράκη	14.179
Κεντρική Μακεδονία	19.166
Δυτική Μακεδονία	9.471
Θεσσαλία	14.051
Ήπειρος	9.164
Ιόνια Νησιά	2.306
Δυτική Ελλάδα	11.327
Στερεά Ελλάδα	15.561
Πελοπόννησος	15.511
Αττική	3.814
Βόρειο Αιγαίο	3.854
Νότιο Αιγαίο	5.305
Κρήτη	8.340

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Ιδία επεξεργασία)**ΠΙΝΑΚΑΣ 12:** Κλίνες σε λειτουργία ανά Περιφέρεια

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Αν. Μακεδονία & Θράκη	20.344	20.814	27.187	20.912	22.183	22.333	23.998
Κεντρική Μακεδονία	74.447	75.542	78.206	79.551	79.065	78.157	80.036
Δυτική Μακεδονία	5.217	5.324	5.465	5.416	5.417	5.280	5.324
Θεσσαλία	34.401	34.823	35.608	27.125	27.353	27.791	27.855
Ήπειρος	11.975	12.267	12.519	16.675	12.898	13.696	13.892
Ιόνια Νησιά	76.790	78.064	79.399	96.147	83.102	86.652	91.358
Δυτική Ελλάδα	18.661	18.847	19.071	18.482	19.632	19.181	19.252
Στερεά Ελλάδα	23.158	23.396	23.443	25.583	23.677	24.643	24.835
Πελοπόννησος	31.255	32.228	34.423	32.548	33.517	34.007	36.901
Αττική	54.231	54.033	54.382	54.467	53.590	53.732	55.816
Βόρειο Αιγαίο	20.623	23.728	24.260	24.183	22.475	21.941	23.256
Νότιο Αιγαίο	167.746	165.448	225.235	218.954	177.745	178.687	184.699
Κρήτη	165.333	162.699	179.869	182.818	176.672	180.530	186.209
Σύνολο Χώρας	704.181	707.213	799.067	802.861	737.326	746.630	773.431

ΠΙΝΑΚΑΣ 13: Σύνολο αφίξεων αλλοδαπών & ημεδαπών τουριστών ανά Περιφέρεια (2011-2017)

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Αν. Μακεδονία & Θράκη	512.039	427.561	524.381	550.722	606.705	605.998	649.015
Κεντρική Μακεδονία	2.002.941	1.868.467	2.038.748	2.158.427	2.392.102	2.430.086	2.547.546
Δυτική Μακεδονία	166.236	120.900	132.265	126.992	122.935	118.766	131.741
Θεσσαλία	808.998	686.047	741.114	783.215	814.656	813.763	923.834
Ήπειρος	410.879	349.365	369.837	390.806	385.687	406.791	457.581
Ιόνια Νησιά	1.165.435	1.067.562	1.147.073	1.244.552	1.375.479	1.490.856	1.717.806
Δυτική Ελλάδα	675.825	567.882	590.574	555.166	645.768	588.632	633.483
Στερεά Ελλάδα	537.399	418.931	457.482	481.002	513.600	541.231	598.656
Πελοπόννησος	987.593	790.521	840.756	899.808	935.140	983.795	1.133.876
Αττική	3.220.074	2.693.280	3.032.793	3.623.811	3.805.609	3.721.862	4.107.066
Βόρειο Αιγαίο	299.987	259.919	300.132	323.532	353.364	286.460	343.099
Νότιο Αιγαίο	2.751.709	2.519.573	2.767.706	3.029.920	3.211.252	3.301.280	3.698.691
Κρήτη	2.815.610	2.731.201	3.066.087	3.250.900	3.316.404	3.706.861	3.993.924
Σύνολο Χώρας	16.354.725	14.501.209	16.008.948	17.418.853	18.478.701	18.996.381	20.936.318

Πίνακας 14: Σύνολο διανυκτερεύσεων αλλοδαπών & ημεδαπών τουριστών ανά Περιφέρεια (2011-2017)

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Αν. Μακεδονία & Θράκη	1.496.089	1.446.077	1.695.632	1.681.590	1.798.036	1.770.206	1.973.242
Κεντρική Μακεδονία	7.427.620	7.133.780	7.475.156	7.925.296	8.194.395	8.367.559	9.086.001
Δυτική Μακεδονία	324.628	284.180	316.904	302.976	288.976	269.903	294.448
Θεσσαλία	1.933.400	1.698.696	1.808.605	1.953.060	1.980.296	2.062.744	2.209.719
Ήπειρος	913.549	790.996	848.809	937.854	892.226	956.624	1.099.202
Ιόνια Νησιά	7.546.707	7.091.655	7.723.344	7.932.618	8.394.831	9.134.553	9.885.033
Δυτική Ελλάδα	1.616.548	1.376.501	1.457.381	1.580.359	1.740.236	1.807.778	1.902.912
Στερεά Ελλάδα	1.443.907	1.142.349	1.180.302	1.292.221	1.342.734	1.535.314	1.717.667
Πελοπόννησος	2.480.328	1.974.291	2.213.720	2.425.776	2.479.313	2.804.252	3.091.937
Αττική	6.877.636	5.762.294	6.432.242	7.824.798	7.994.126	8.003.823	8.833.584
Βόρειο Αιγαίο	1.531.059	1.271.432	1.492.523	1.653.055	1.764.524	1.530.785	1.750.671
Νότιο Αιγαίο	17.204.558	15.398.897	17.319.632	17.848.265	18.807.465	18.833.749	21.310.044
Κρήτη	18.342.021	17.683.591	20.101.304	20.593.775	21.094.955	22.807.734	24.473.913
Σύνολο Χώρας	69.138.050	63.054.739	70.065.554	73.951.643	76.772.113	79.885.024	87.628.373

ΔΕΙΚΤΕΣ ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ

Οι Δείκτες που μελετήθηκαν και εκτιμήθηκαν ανά τις 13 Περιφέρειες της Ελλάδας είναι οι εξής:

- $D1 = \frac{\text{Κλίνες}}{\text{Πληθυσμός}} \times 100$ Δείκτης Τουριστικής Λειτουργίας

- $D2 = \frac{\text{Κλίνες}}{\text{Πληθυσμός} \times \text{έκταση}} \times 100$ Δείκτες Τουριστικής Πυκνότητας
- $D3 = \frac{\text{Διανυκτερεύσεις}}{\text{Έκταση}} \times \frac{100}{365}$

- $D4 = \frac{\text{Αφίξεις}}{\text{Πληθυσμός}} \times 100$ Δείκτες Τουριστικής Έντασης
- $D5 = \frac{\text{Διανυκτερεύσεις}}{\text{Πληθυσμός}} \times 100$

- $D6 = \frac{\text{Αριθμός τουριστών ανά ημέρα αιχμής}}{\text{πληθυσμός}}$ Δείκτης Ανεκτού Τουριστικού Πληθυσμού

- $D7 = \frac{\text{Αριθμός τουριστών ανά ημέρα αιχμής}}{\text{έκταση}}$ Δείκτης Τουριστικής Πίεσης

- $D8 = \frac{\text{Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών}}{\text{Πληθυσμός}} \times \frac{100}{360}$ Δείκτες Τουριστικής Διείσδυσης
- $D9 = \frac{\text{Διανυκτερεύσεις ημεδαπών}}{\text{Πληθυσμός}} \times \frac{100}{360}$

- $D10 = \frac{\text{Αφίξεις αλλοδαπών}}{\text{Αφίξεις ημεδαπών}}$ Δείκτης Προσελκυστικότητας

Ο Δείκτης Τουριστικής Λειτουργίας (ΔΤΛ) **D1** προσφέρει χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με το βαθμό που είναι αναπτυγμένη τουριστικά η εξεταζόμενη περιοχή. Η κλίμακα τιμών είναι 4-500+ και ανάλογα με την κλάση (4-10, 10-40, 40-100, 100-500, >500) που εντοπίζεται η τιμή του δείκτη εξάγονται τα αντίστοιχα συμπεράσματα.

Οι Δείκτες Τουριστικής Πυκνότητας (ΔΤΠ) **D2, D3** αποτυπώνουν σε ποιες περιοχές ο αριθμός των τουριστών υπερβαίνει αυτόν του ντόπιου πληθυσμού ή το αντίθετο. Αν ο αριθμός αυτός είναι μεγάλος στην πρώτη περίπτωση έχουμε φαινόμενα «υπερτουρισμού» (overtourism), ενώ στην δεύτερη, φαινόμενα «υποτουρισμού» (undertourism).

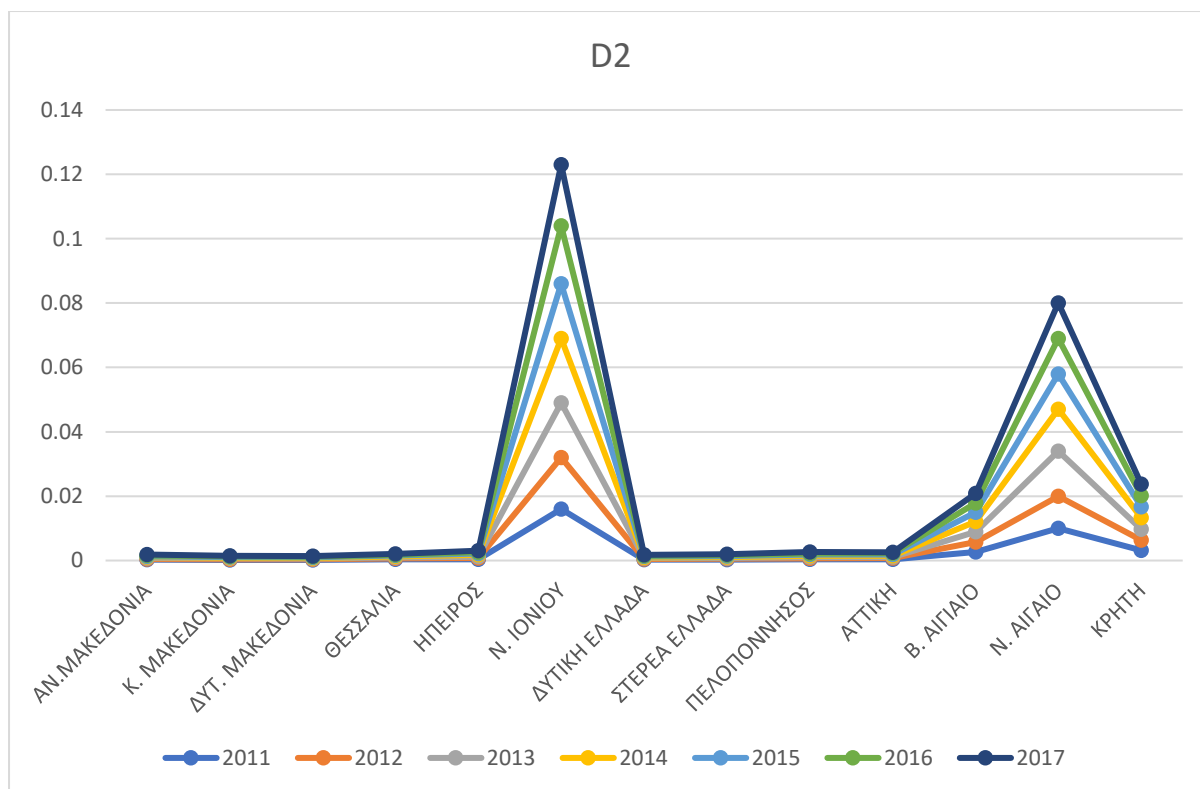
Ο Δείκτης Τουριστικής Έντασης (ΔΤΕ) **D4** είναι ο λόγος των τουριστικών αφίξεων σε έναν τουριστικό προορισμό προς τον ντόπιο πληθυσμό. Ο δείκτης αυτός είναι αρκετά ακριβής για να καθορίσει την πραγματική ικανότητα της κύριας περιφερειακής αγοράς, και όπως ανέφερε ο McElroy (2003), είναι το πιο κοινό μέτρο του κοινωνικοπολιτικού αντίκτυπου του τουρισμού. Κατ' αναλογία, ορίστηκε ως ΔΤΕ και ο λόγος των συνολικών διανυκτερεύσεων προς τον ντόπιο πληθυσμό ενός προορισμού (**D5**). Ο D5 μπορεί να θεωρηθεί και ως μέτρο των τουριστικών ροών σε μια περιοχή και κατ' επέκταση της εποχικότητας (Lundtorp, 2001).

Ο Δείκτης Ανεκτού Τουριστικού Πληθυσμού **D6** και ο Δείκτης Τουριστικής Πίεσης **D7** εξετάζουν κατά πόσο ο αριθμός τουριστών κυμαίνεται σε τέτοια επίπεδα ώστε να ή να μην υπερβαίνει τα όρια της Φέρουσας Ικανότητας του εκάστοτε τουριστικού προορισμού. Για τον υπολογισμό τους στην παρούσα εργασία, λόγω του ότι - όπως αναφέρθηκε ήδη - η Ελλάδα παρουσιάζει έντονη τουριστική εποχικότητα, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία αεροπορικών αφίξεων κατά τους καλοκαιρινούς μήνες (high season).

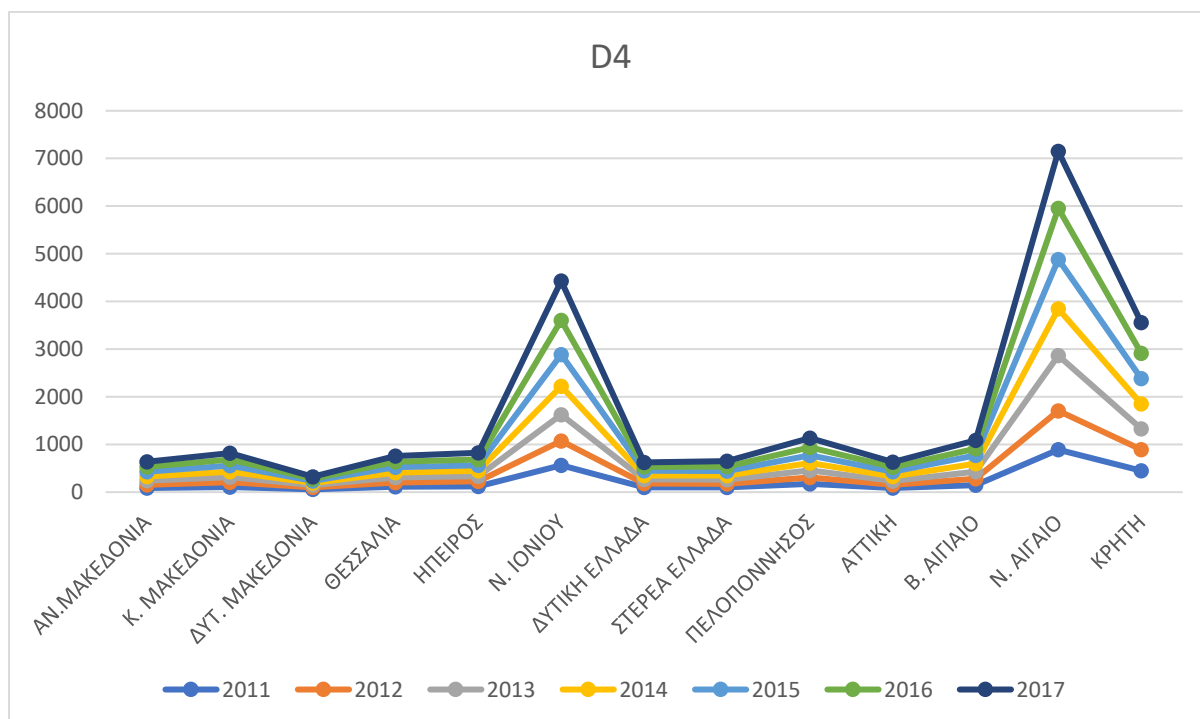
Οι Δείκτες Τουριστικής Διείσδυσης (ΔΤΔ) **D8** και **D9** εκφράζουν κατά πόσο είναι αναπτυγμένος τουριστικά ένας προορισμός (McElroy & De Albuquerque, 1998). Ο D8 αφορά τον εισερχόμενο τουρισμό, ενώ ο D9 τον εγχώριο. Και τέλος, ο Δείκτης Προσελκυστικότητας **D10** είναι ο λόγος του αριθμού αφίξεων αλλοδαπών τουριστών σε έναν προορισμό προς τον αντίστοιχο των ημεδαπών. Προφανώς, αν $D10 > 1$, τότε ο προορισμός προσελκύει περισσότερους αλλοδαπούς τουρίστες απ' ότι ημεδαπούς, ενώ αν $0 < D10 < 1$ τότε συμβαίνει το ανάποδο.

Στο επόμενο κομμάτι της εργασίας ακολουθεί ο υπολογισμός των παραπάνω δεικτών στις 13 Περιφέρειες κατά την επταετία 2011-2017. Εξαιτίας του γεγονότος ότι για ορισμένους δείκτες δεν υπάρχει κάποια σταθερή κλίμακα σύγκρισης των δεικτών, θα γίνει σύγκριση μεταξύ των δεικτών ανά Περιφέρεια για να αντληθούν ορισμένα συμπεράσματα (Διαγράμματα 12-15).

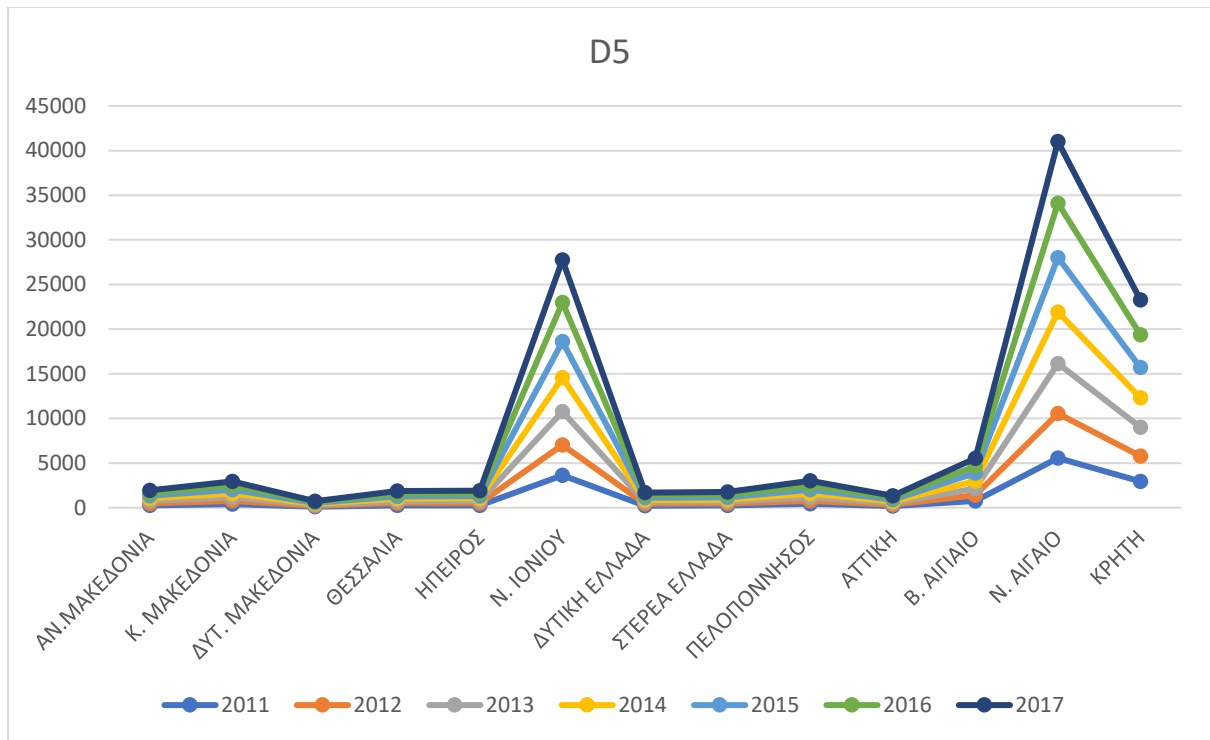
Και στα 4 διαγράμματα αυτά, παρατηρούμε σχετικά παρόμοια τάση. Συγκεκριμένα, για τον Δείκτη Τουριστικής Πυκνότητας D2, οι Περιφέρειες με τα μεγαλύτερα μεγέθη είναι τα νησιά Ιονίου και Νοτίου Αιγαίου, ακολουθούν η Κρήτη και τα νησιά Βορείου Αιγαίου, ενώ οι τιμές στις υπόλοιπες Περιφέρειες είναι αρκετά χαμηλές. Από τα Διαγράμματα 13-14 για τους Δείκτες Τουριστικής Έντασης D4,D5 φαίνεται ότι οι περιφέρειες με την μεγαλύτερη τουριστική ένταση είναι αυτές του Ν. Αιγαίου, των νησιών Ιονίου και της Κρήτης, με μάλιστα σημαντική αύξηση τα τελευταία χρόνια. Αξιοσημείωτη ένταση παρατηρείται και σε περιφέρειες όπως η Θεσσαλία, η Πελοπόννησος, το Β. Αιγαίο, η Ήπειρος και η Κ. Μακεδονία. Στο Διάγραμμα 15, τέλος, παρατηρείται επίσης μια σημαντικά αυξανόμενη τουριστική πίεση στις περιφέρειες Ιονίου, Νοτίου Αιγαίου, Κρήτης και Αττικής.

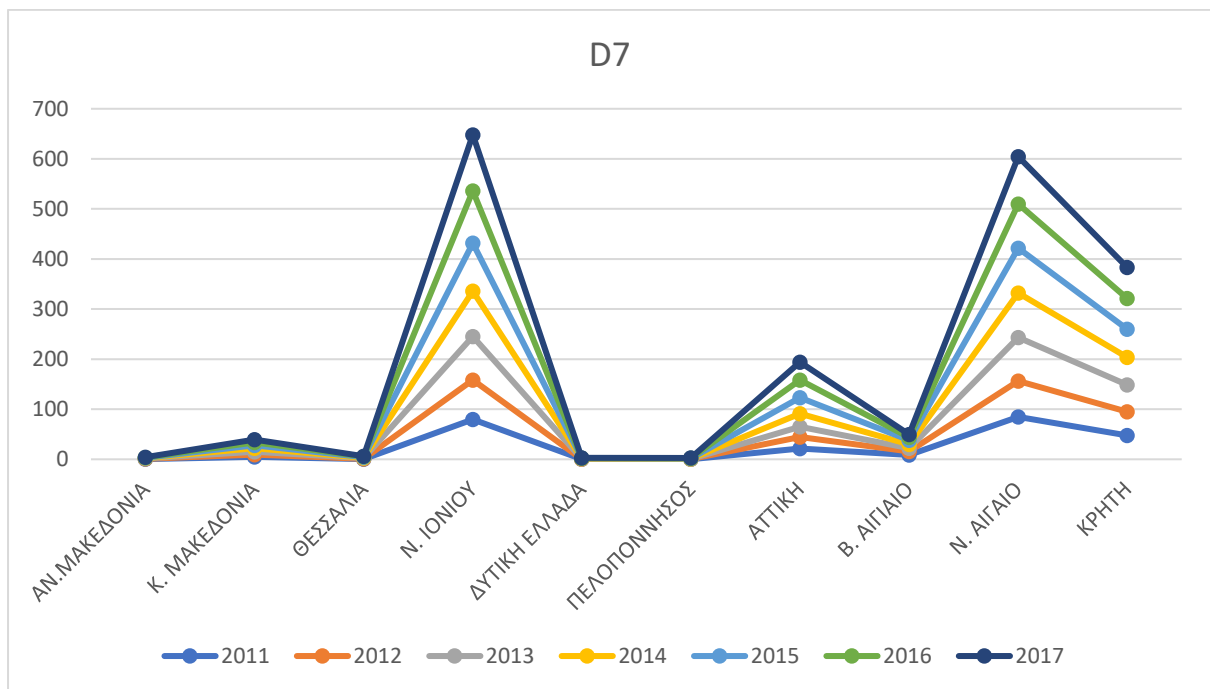
Διάγραμμα 12. Δείκτης Τουριστικής Πυκνότητας D2 ανά Περιφέρεια (2011-2017)

Διάγραμμα 13. Δείκτης Τουριστικής Έντασης D4 ανά Περιφέρεια (2011-2017)

Διάγραμμα 14. Δείκτης Τουριστικής Έντασης D5 ανά Περιφέρεια (2011-2017)

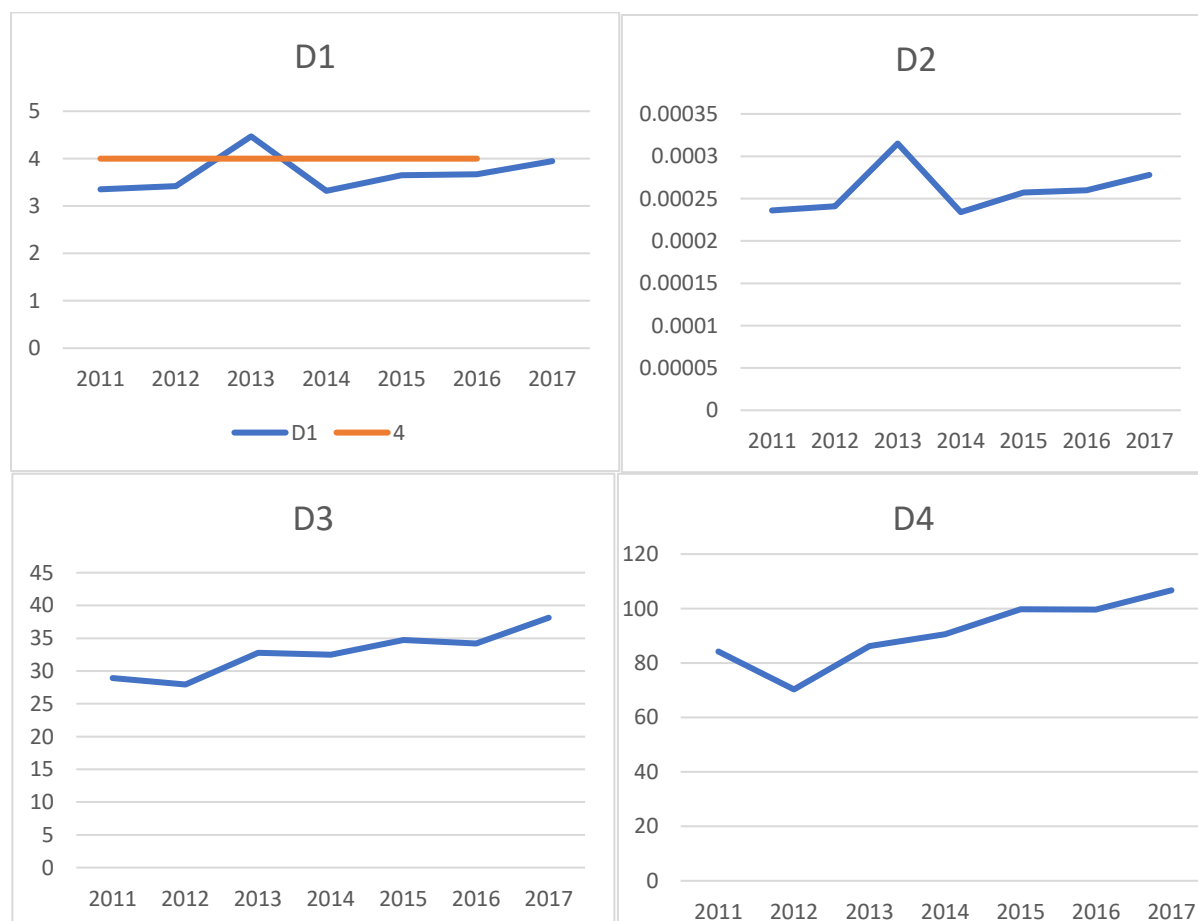
Διάγραμμα 15. Δείκτης Τουριστικής Πίεσης D7 ανά Περιφέρεια (2011-2017)

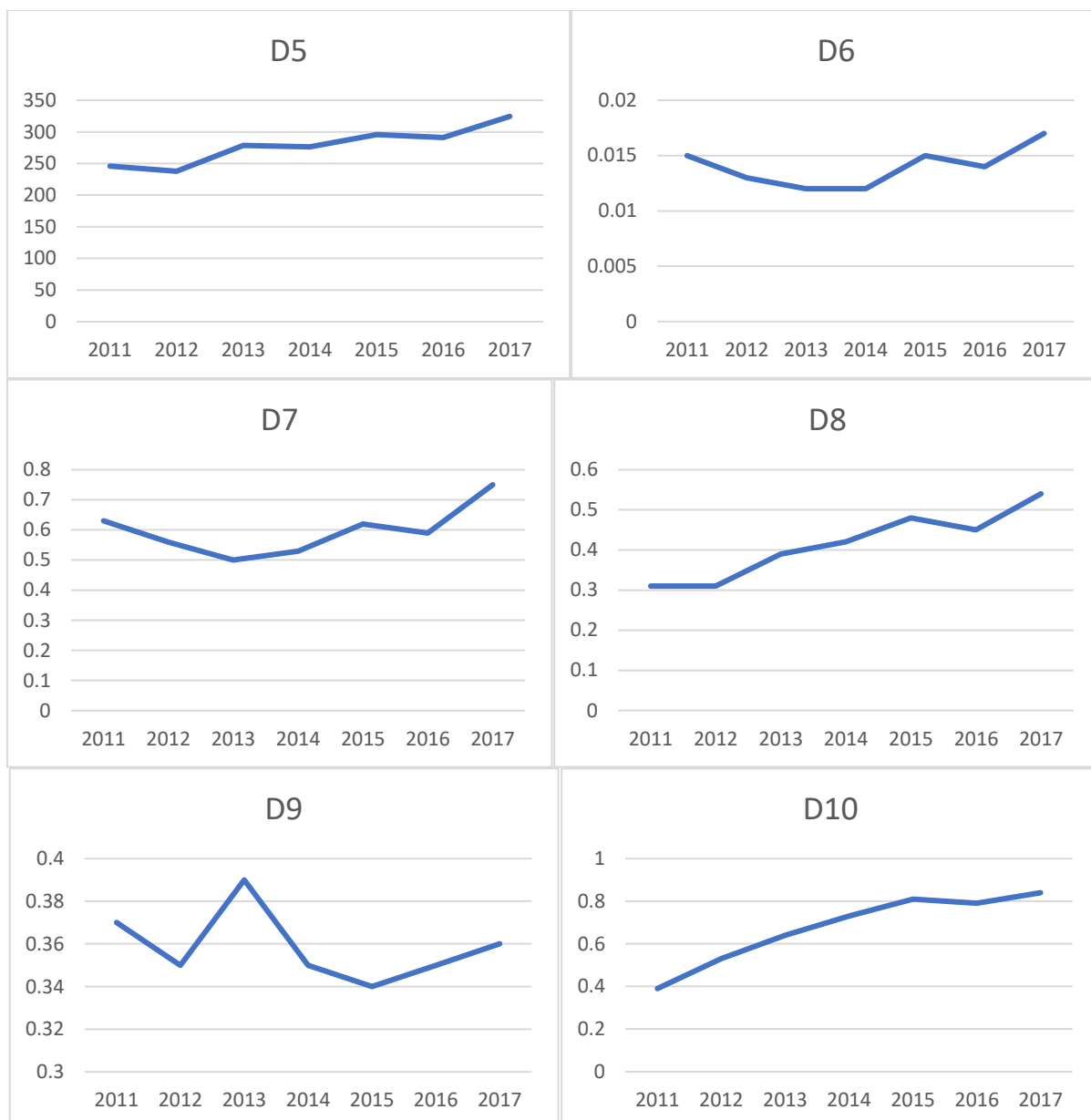
2.1 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ

Πίνακας Δεικτών:

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10
2011	3,35	0,000236	28,91	84,19	245,99	0,015	0,63	0,31	0,37	0,39
2012	3,42	0,000241	27,94	70,3	237,77	0,013	0,56	0,31	0,35	0,53
2013	4,47	0,000315	32,76	86,22	278,8	0,012	0,5	0,39	0,39	0,64
2014	3,32	0,000234	32,49	90,55	276,49	0,012	0,53	0,42	0,35	0,73
2015	3,65	0,000257	34,74	99,75	295,64	0,015	0,62	0,48	0,34	0,81
2016	3,67	0,00026	34,21	99,64	291,07	0,014	0,59	0,45	0,35	0,79
2017	3,95	0,000278	38,13	106,71	324,45	0,017	0,75	0,54	0,36	0,84

Διαγράμματα Δεικτών:

Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης αποτελείται από τις περιφερειακές ενότητες Έβρου, Ροδόπης, Ξάνθης, Καβάλας και Δράμας. Έχει πληθυσμό 608.182 κατοίκους και συνολική έκταση 14.179 τ.χλμ.

Σύμφωνα με τον ΔΤΛ (D1), χαρακτηρίζεται από μικρή τουριστική ανάπτυξη: μάλιστα, ο συγκεκριμένος δείκτης ξεπερνά το κατώτατο όριο της πρώτης κλάσης μόλις ένα έτος, το 2013, που αποτέλεσε καλή χρονιά για το σύνολο του ελληνικού τουρισμού. Αξιοσημείωτη είναι η πτώση του συγκεκριμένου δείκτη την αμέσως επόμενη χρονιά κατά μία μονάδα σχεδόν, γεγονός που οφείλεται στην σημαντική ελάττωση του αριθμού των κλινών που λειτουργούσαν το 2014 (Πίνακας 12).

Κατά κύριο λόγο, ο τουρισμός της Περιφέρειας χαρακτηρίζεται από εσωστρέφεια και απευθύνεται κυρίως στον εσωτερικό τουρισμό. Αυτό φαίνεται από τις τιμές του δείκτη D10, που συνεχώς είναι μικρότερες του 1. Παρατηρείται, ωστόσο μια σταθερή αύξηση του εισερχόμενου τουρισμού τα τελευταία χρόνια. Ξένους τουρίστες, κατά πλειοψηφία, προσελκύουν η Θάσος και η Καβάλα. Το γεγονός ότι η Περιφέρεια βασίζεται τουριστικά κυρίως στον εσωτερικό τουρισμό είναι ένας από τους λόγους της χαμηλής τουριστικής ανάπτυξης της (οικονομική κρίση).

Από τους δείκτες D8, D9 (Δείκτες Τουριστικής Διείσδυσης) αντλούμε πληροφορίες σχετικά με την δυναμική του εισερχόμενου και του εσωτερικού τουρισμού αντίστοιχα. Η εξέλιξη του D8 φανερώνει την σταθερά αυξητική τάση του εισερχόμενου τουρισμού στην Περιφέρεια τα τελευταία χρόνια, ενώ αντίθετα θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι η αστάθεια του αντίστοιχου δείκτη για τον εσωτερικό τουρισμό οφείλεται κυρίως και στα οικονομικά δεδομένα της χώρας: χαρακτηριστικό είναι ότι το 2015 (χρονιά Δημοψηφίσματος και 2 εθνικών εκλογικών αναμετρήσεων) σημειώνεται η χαμηλότερη τιμή του Δείκτη T. Διείσδυσης Ημεδαπών ($D9_{2015} = 0.34$).

Ο δείκτης D6 (Ανεκτού Τουριστικού Πληθυσμού), παρά τις διακυμάνσεις που φαίνονται, παραμένει αρκετά μικρός ($0 < D6 < 1$) και φανερώνει την μικρή τουριστική κίνηση της Περιφέρειας συνολικά. Από αυτό το στοιχείο και συγκρίνοντας τους δείκτες Τουριστικής Έντασης (D4, D5) και Τουριστικής Πίεσης (D7) με τους αντίστοιχους δείκτες των περιφερειών που δέχονται μεγάλες Τουριστικές Πιέσεις (βλ. Διαγράμματα 13-15), συμπεραίνουμε ότι η Τουριστική Φέρουσα Ικανότητα της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης κυμαίνεται σε αρκετά χαμηλά επίπεδα. Ωστόσο, και οι 4 δείκτες αυτοί σημειώνουν αυξητική πορεία τα τελευταία χρόνια.

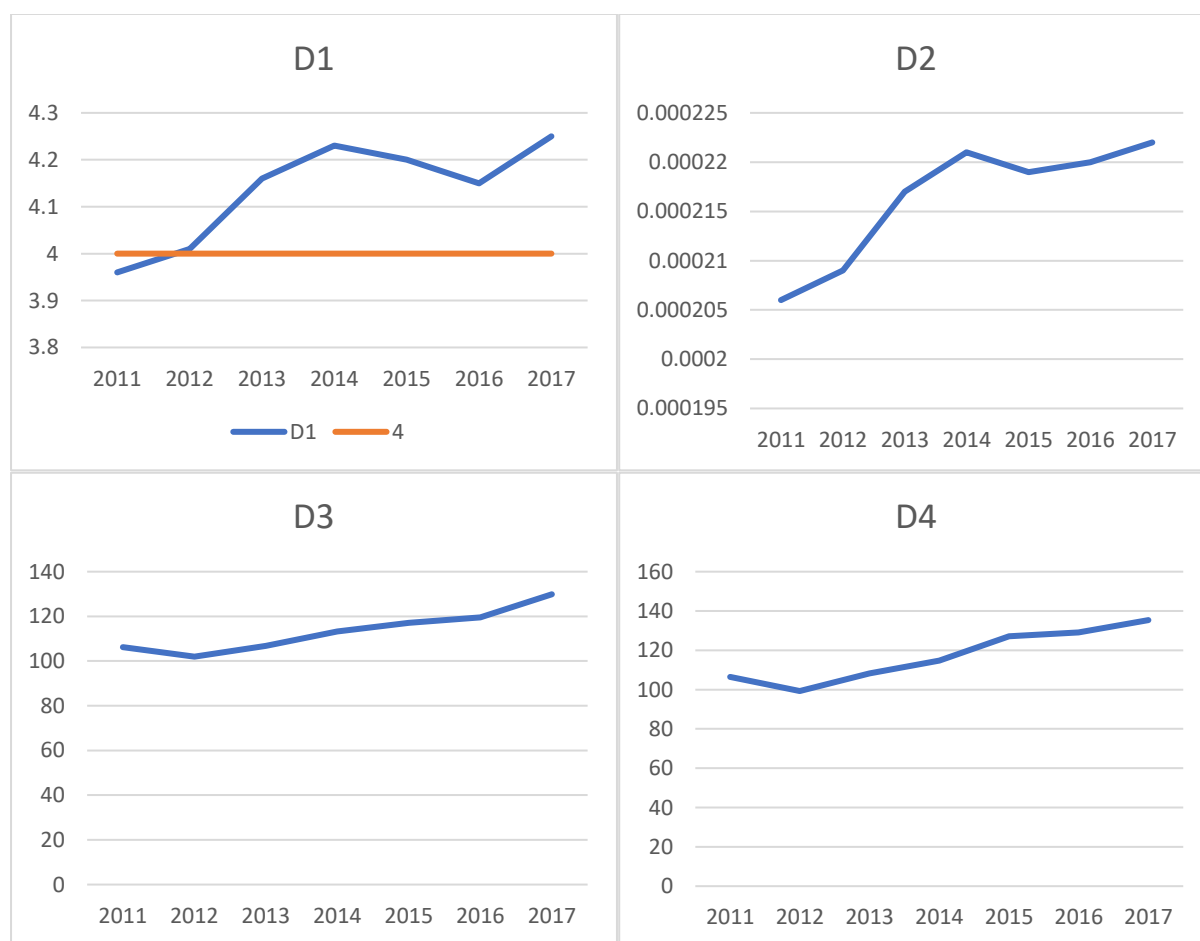
Συνεπώς, η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (ακόμα και στις περιοχές με πιο έντονη τουριστική ανάπτυξη, δηλαδή η Θάσος και η Καβάλα - ΕΟΤ) δεν έχει ξεπεράσει τα όρια της ΦΙΤΑ και επομένως υπάρχουν αρκετά περιθώρια τουριστικής ανάπτυξης.

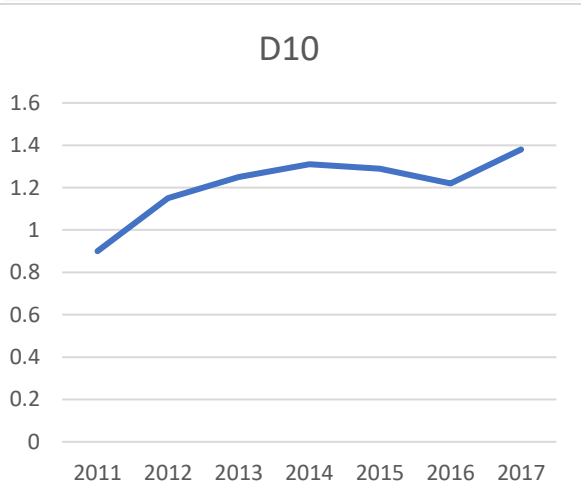
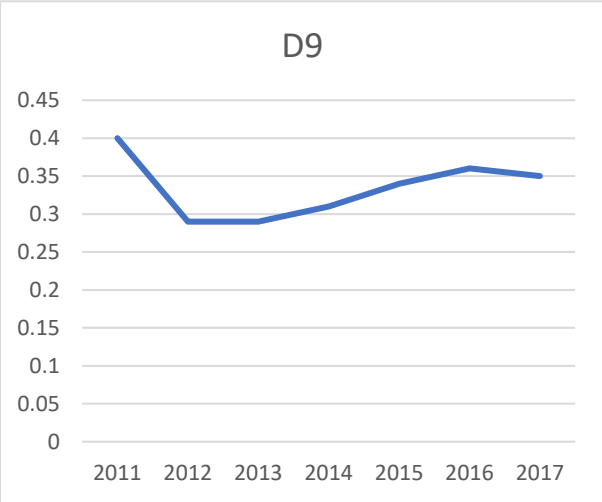
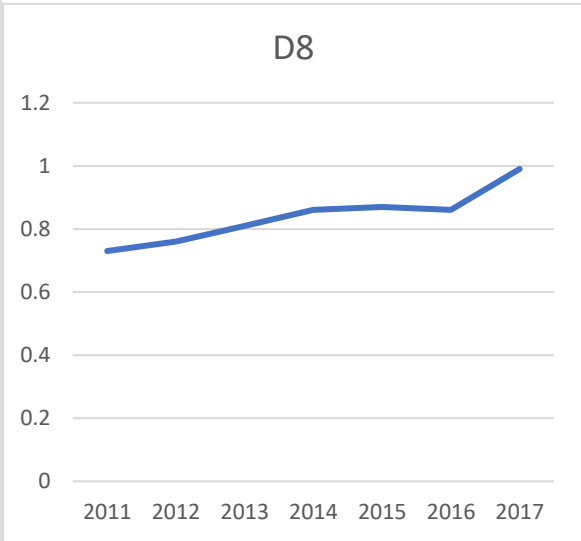
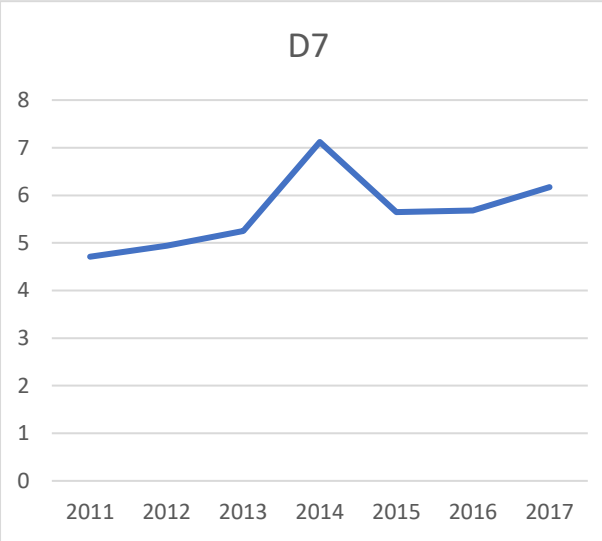
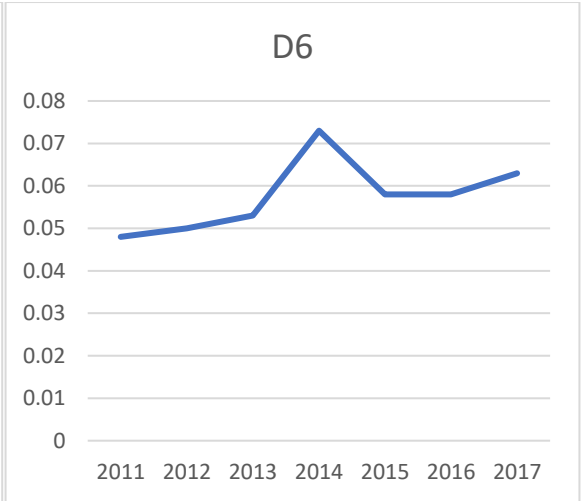
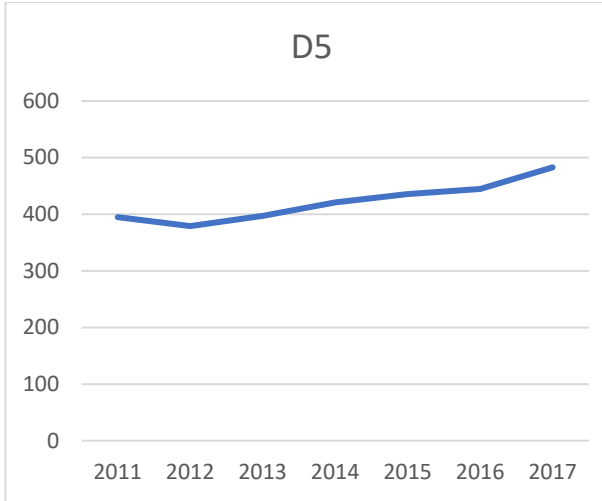
2.2 ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Πίνακας Δεικτών:

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10
2011	3,96	0,000206	106,18	106,42	394,64	0,048	4,71	0,73	0,4	0,9
2012	4,01	0,000209	101,98	99,28	379,03	0,05	4,94	0,76	0,29	1,15
2013	4,16	0,000217	106,86	108,32	397,17	0,053	5,25	0,81	0,29	1,25
2014	4,23	0,000221	113,29	114,68	421,09	0,073	7,12	0,86	0,31	1,31
2015	4,2	0,000219	117,14	127,1	435,38	0,058	5,65	0,87	0,34	1,29
2016	4,15	0,00022	119,6	129,12	444,58	0,058	5,68	0,86	0,36	1,22
2017	4,25	0,000222	129,88	135,36	482,76	0,063	6,17	0,99	0,35	1,38

Διαγράμματα Δεικτών:

Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας είναι η μεγαλύτερη σε έκταση και η δεύτερη σε πληθυσμό Περιφέρεια της Ελλάδας. Συγκεκριμένα, έχει έκταση 19.166 τ.χλμ και ο αριθμός των κατοίκων της ανέρχεται στους 1.882.108. Αποτελείται από τις περιφερειακές ενότητες (ΠΕ) Θεσσαλονίκης, Ημαθίας, Κιλκίς, Πέλλας, Πιερίας, Σερρών και Χαλκιδικής. Το τουριστικό ρεύμα κατανέμεται στην συντριπτική του πλειοψηφία στις ΠΕ Χαλκιδικής, Πιερίας (θερινές & παραθαλάσσιες περιοχές) και Θεσσαλονίκης (Εκθεσιακός/Συνεδριακός τουρισμός & περιηγητικός τουρισμός πόλης).

Παρά το γεγονός ότι, βρίσκεται στην 4^η θέση διαχρονικά σε σύγκριση με τις υπόλοιπες περιφέρειες όσον αφορά τις συνολικές αφίξεις και διανυκτερεύσεις τουριστών, το σύνολο της Περιφέρειας χαρακτηρίζεται από σχετικά μικρή τουριστική ανάπτυξη σύμφωνα με τον Δείκτη Τουριστικής Λειτουργίας ($4 < D1 < 10$). Παρατηρούμε ότι σταθερά τα τελευταία χρόνια ο D1 παρουσιάζει ανοδική τάση - πλην του 2016, ωστόσο χωρίς κάποια σημαντική πτώση την χρονιά αυτή, παραμένοντας όμως σε αρκετά χαμηλά επίπεδα.

Η αναλογία Αλλοδαποί/Ημεδαποί τουρίστες είναι σταθερά μεγαλύτερη του 1 τα τελευταία χρόνια - πλην του 2011 - , πράγμα που σημαίνει ότι ο εισερχόμενος τουρισμός ξεπερνά σε αριθμούς τον εγχώριο που επιλέγει την Κ. Μακεδονία για τις διακοπές του. Επίσης, από τον Δείκτη Τουριστικής Διείσδυσης D8 φαίνεται η αυξανόμενη δυναμική του εισερχόμενου τουρισμού για την Περιφέρεια, ενώ αντίστοιχα ο ΔΤΔ D9 φανερώνει την ασταθή πορεία του εγχώριου τουρισμού. Είναι χαρακτηριστικό η υψηλότερη τιμή του D9 εντοπίζεται το 2011 και από τότε παρατηρούνται διάφορες διακυμάνσεις. Φυσικά, το γεγονός αυτό οφείλεται και με τον μειούμενο αριθμό διανυκτερεύσεων των Ελλήνων τουριστών στα χρόνια της κρίσης.

Παρατηρούμε ότι η τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας συνολικά απέχει αρκετά από το κρίσιμο σημείο υπέρβασης της ΦΙΤΑ, που σύμφωνα με τον Δείκτη Ανεκτού Τουριστικού Πληθυσμού D6 είναι το 2. Οι τιμές του δείκτη αυτού κυμαίνονται αρκετά χαμηλά (μεταξύ 0,048 και 0,073) διαχρονικά παρά τον σημαντικό αριθμό τουριστών που επισκέπτονται την Περιφέρεια. Σημαντικό ρόλο σε αυτό το αποτέλεσμα παίζουν ο υψηλός αριθμός ντόπιων κατοίκων αλλά και η έκταση της Περιφέρειας καθώς συνυπολογίζονται στην εκτίμηση των δεικτών. Επίσης, από την σύγκριση του Δείκτη Τουριστικής Πίεσης D7 με τους αντίστοιχους των Περιφερειών με τις μεγαλύτερες τουριστικές πιέσεις είναι φανερό ότι η πίεση που ασκείται συνολικά στην Περιφέρεια είναι αρκετά μικρή (Διάγραμμα 15).

Συνεπώς, κρίθηκε σκόπιμο να γίνει μια μικρότερη συγκριτική ανάλυση για τους τοπ τουριστικούς προορισμούς της Περιφέρειας που όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω είναι οι ΠΕ Χαλκιδικής, Πιερίας και Θεσσαλονίκης.

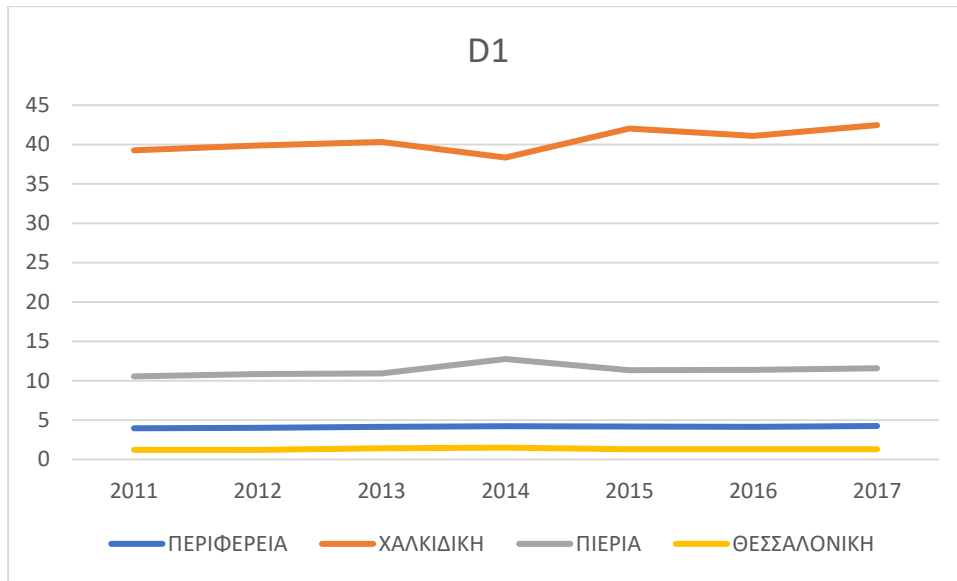
Έπειτα από στοιχεία που συλλέχθηκαν για τις 3 ΠΕ αυτές σχετικά με τις αφίξεις και τον αριθμό των κλινών που λειτουργούσαν κατά τα έτη 2011-2017 προέκυψαν τα εξής αποτελέσματα για τους Δείκτες D1 και D4 (Πίνακες 15,16), τα οποία αποτυπώνονται - σε σύγκριση με την Περιφέρεια - και στα Διαγράμματα 16 & 17.

Πίνακας 15 : Δείκτης Τουριστικής Λειτουργίας για τις ΠΕ Χαλκιδικής, Πιερίας & Θεσσαλονίκης

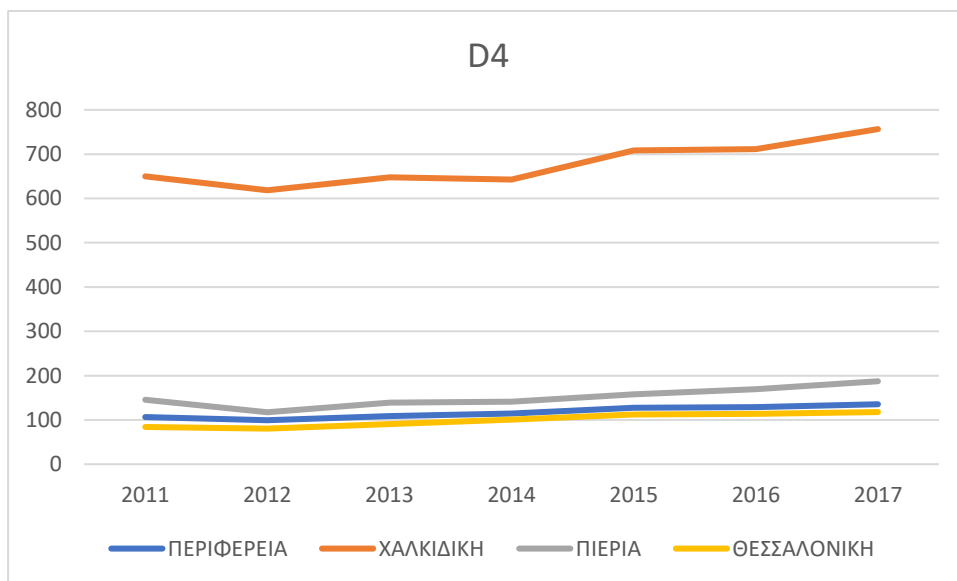
	ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ	ΠΙΕΡΙΑ	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
2011	39,24	10,55	1,22
2012	39,86	10,86	1,22
2013	40,33	10,91	1,41
2014	38,35	12,75	1,50
2015	42,01	11,34	1,28
2016	41,11	11,39	1,29
2017	42,47	11,58	1,30

Πίνακας 16: Δείκτης Τουριστικής Έντασης για τις ΠΕ Χαλκιδικής, Πιερίας & Θεσσαλονίκης

	ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ	ΠΙΕΡΙΑ	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
2011	649,86	145,58	83,71
2012	618,49	117,29	80,29
2013	647,93	138,90	90,27
2014	642,35	140,99	100,93
2015	708,50	157,65	112,29
2016	711,35	169,39	113,59
2017	756,59	187,27	117,73

Διάγραμμα 16. Δείκτης Τουριστικής Λειτουργίας για την Περιφέρεια και για τις ΠΕ Χαλκιδικής, Πιερίας & Θεσσαλονίκης

Διάγραμμα 17. Δείκτης Τουριστικής Έντασης για την Περιφέρεια και για τις ΠΕ Χαλκιδικής, Πιερίας & Θεσσαλονίκης

Παρατηρούμε ότι ο τουρισμός σύμφωνα με τον ΔΤΛ αποτελεί βασικό κλάδο ανάπτυξης της Χαλκιδικής ($40 < \Delta\text{ΤΛ} < 100$) με σταθερά ανοδική τάση, όταν μάλιστα ο ΔΤΛ της Περιφέρειας δεν ξεπερνά το 5. Από τον Δείκτη D4, παρατηρείται επίσης έντονη αλλά και αυξανόμενη Τουριστική Ένταση, κάτι που οφείλεται στον σταθερά ανοδικό αριθμό αφίξεων. Οι τιμές του Δείκτη D1 για την ΠΕ Πιερίας κατά τα έτη 2011-2017 κυμαίνεται μεταξύ 10-40, επομένως συμπεραίνουμε ότι ο τουρισμός αποτελεί κλάδο ανάπτυξης αλλά όχι τον σημαντικότερο. Ωστόσο, από τον D4 φαίνεται μια αυξανόμενη Τουριστική Ένταση - άρα και αυξανόμενο αριθμό τουριστών - κατά τα έτη της έρευνας. Και οι δύο αυτές περιοχές σύμφωνα με έρευνα του ΙΤΕΠ παρουσιάζουν σημαντικά επίπεδα εποχικότητας. Από την άλλη, η ΠΕ Θεσσαλονίκης παρουσιάζει χαρακτηριστικά ανάλογα της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, παρά τον μεγάλο αριθμό επισκεπτών: ο ΔΤΛ είναι μεταξύ του 1,2 και 1,5.

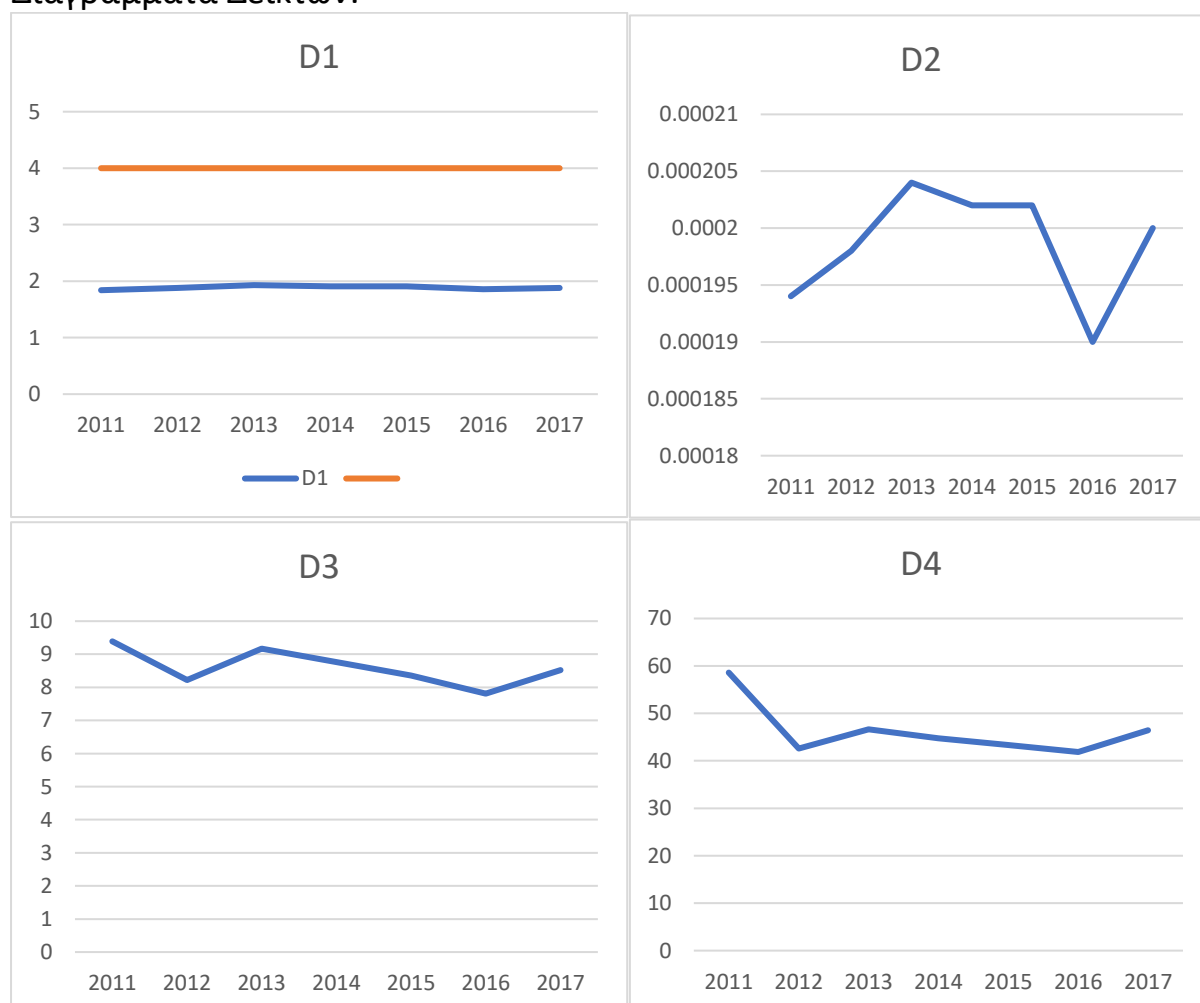
Συνεπώς, βάσει των παραπάνω, η Περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας κατατάσσεται ως μία περιοχή με μικρή τουριστική ανάπτυξη. Όσον αφορά στις επιμέρους περιφερειακές ενότητες, η Χαλκιδική κατατάσσεται ως μια περιοχή όπου ο τουρισμός αποτελεί τομέα ανάπτυξης. Επιπλέον, η Πιερία κατατάσσεται ως μια περιοχή όπου σημειώνεται σημαντική τουριστική ανάπτυξη αλλά ο τουρισμός δεν αποτελεί τον κύριο τομέα ανάπτυξης της περιοχής. Εν κατακλείδι, παρατηρούμε ότι ακόμα και οι περισσότερο τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές της Κεντρικής Μακεδονίας, η Χαλκιδική και η Πιερία, δεν έχουν υπερβεί την φέρουσα ικανότητα τουριστικής τους ανάπτυξης. Αυτή η διαπίστωση υποδεικνύει ότι οι εν λόγω περιοχές, αλλά και, ακόμα περισσότερο, οι υπόλοιπες περιοχές της Κεντρικής Μακεδονίας έχουν σημαντικά περιθώρια περαιτέρω τουριστικής ανάπτυξης.

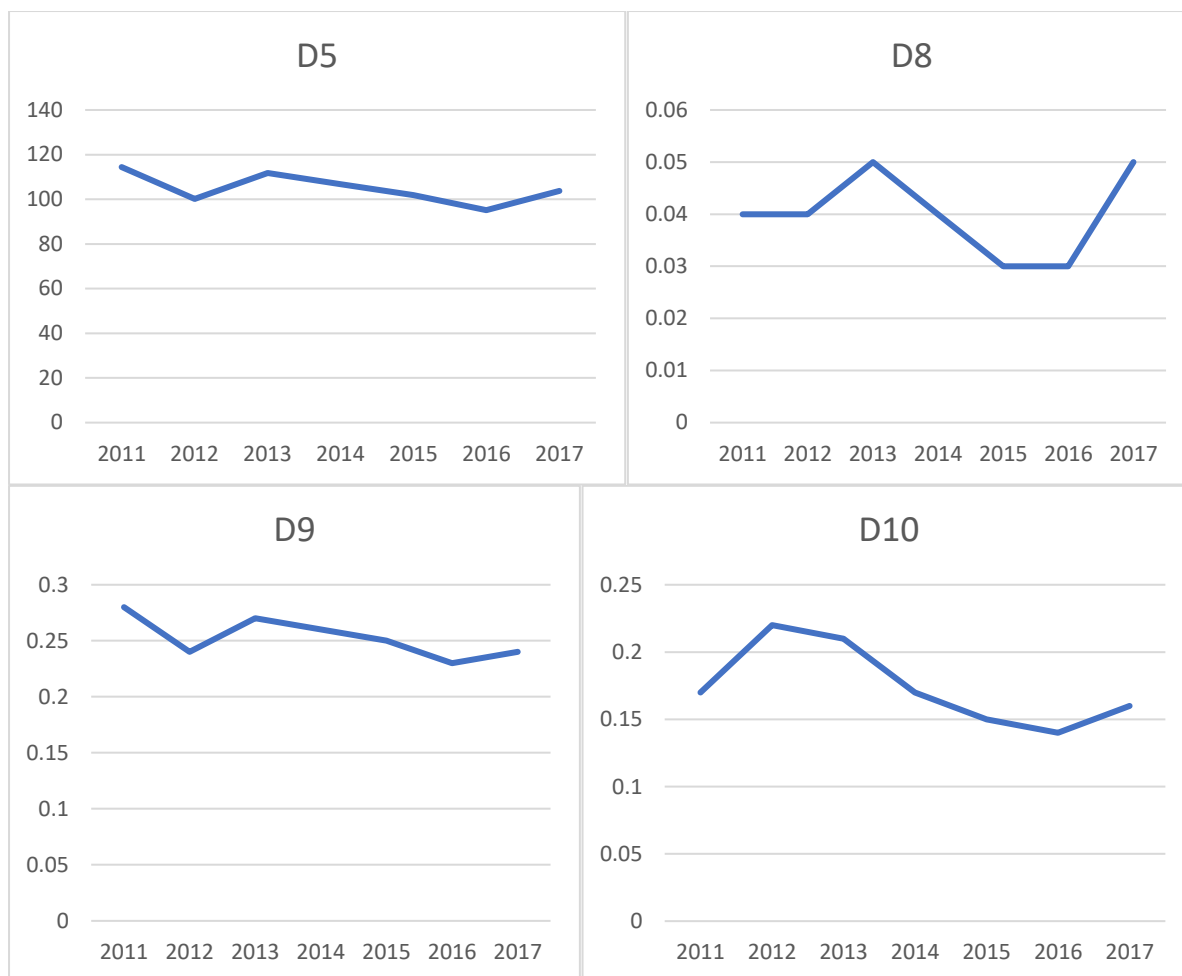
2.3 ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Πίνακας Δεικτών:

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10
2011	1,84	0,000194	9,39	58,6	114,43	-	-	0,04	0,28	0,17
2012	1,88	0,000198	8,22	42,62	100,17	-	-	0,04	0,24	0,22
2013	1,93	0,000204	9,17	46,62	111,71	-	-	0,05	0,27	0,21
2014	1,91	0,000202	8,76	44,76	106,8	-	-	0,04	0,26	0,17
2015	1,91	0,000202	8,36	43,33	101,86	-	-	0,03	0,25	0,15
2016	1,86	0,00019	7,81	41,86	95,14	-	-	0,03	0,23	0,14
2017	1,88	0,0002	8,52	46,44	103,79	-	-	0,05	0,24	0,16

Διαγράμματα Δεικτών:

Η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας αποτελείται από τις περιφερειακές ενότητες Κοζάνης, Γρεβενών, Καστοριάς και Φλώρινας. Απαριθμεί 283.689 κατοίκους και έχει έκταση 9.471 τ.χλμ. Αποτελεί την μόνη Ελληνική Περιφέρεια χωρίς άμεση πρόσβαση σε θάλασσα.

Σύμφωνα με τον Δείκτη Τουριστικής Λειτουργίας, η Περιφέρεια χαρακτηρίζεται από μικρή τουριστική ανάπτυξη, καθώς οι τιμές του δείκτη αυτού διαχρονικά απέχουν αρκετά από το κατώτατο όριο που έχει τεθεί για ύπαρξη κάποιας αξιοσημείωτης τουριστικής κίνησης. Ο Δείκτης Προσελκυστικότητας D10, παρά τις μικρές διακυμάνσεις που φαίνεται να παρουσιάζει στο αντίστοιχο διάγραμμα του δείκτη, βρίσκεται σταθερά και αρκετά κάτω από την τιμή 1, πράγμα που σημαίνει ότι η τουριστική ζήτηση στην περιοχή βασίζεται κατά κύριο λόγο στον εσωτερικό τουρισμό. Αυτό φαίνεται και από την έρευνα του BCS (2017) για την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας κατά την οποία το 2015, το 87,7% των διανυκτερεύσεων ήταν Ελλήνων και μόνο το 12,2% αλλοδαπών. Από αυτά τα στοιχεία, άμεση απόρροια αποτελεί το

γεγονός της καμπής της τουριστικής ζήτησης στην Περιφέρεια εξαιτίας της οικονομικής κρίσης. Σημαντικό στοιχείο ωστόσο για τις αφίξεις αλλοδαπών στην Περιφέρεια είναι ότι αρκετές μπορεί να οφείλονται σε επισκέψεις από γειτονικές χώρες (Αλβανία 102.000 και Βουλγαρία 23.000 το 2017, Έρευνα Συνόρων ΤτΕ), κάτι το οποίο δεν αποτυπώνεται στις μετρήσεις αεροπορικών αφίξεων.

Λόγω των ελάχιστων έως μηδαμινών αεροπορικών αφίξεων εσωτερικού και εξωτερικού κατά τους καλοκαιρινούς μήνες (high season) δεν κατέστη δυνατός ο υπολογισμός των δεικτών D6 (Ανεκτού Τουριστικού Πληθυσμού) και D7(Τουριστικής Πίεσης) και κατ' επέκταση δεν είναι παράλογος ο ισχυρισμός ότι στην Περιφέρεια οι τουριστικές πιέσεις είναι αρκετά χαμηλές. Στην ίδια κλίμακα κυμαίνονται και οι Δείκτες Τουριστικής Έντασης D4,D5 (Διαγράμματα 13 & 14).

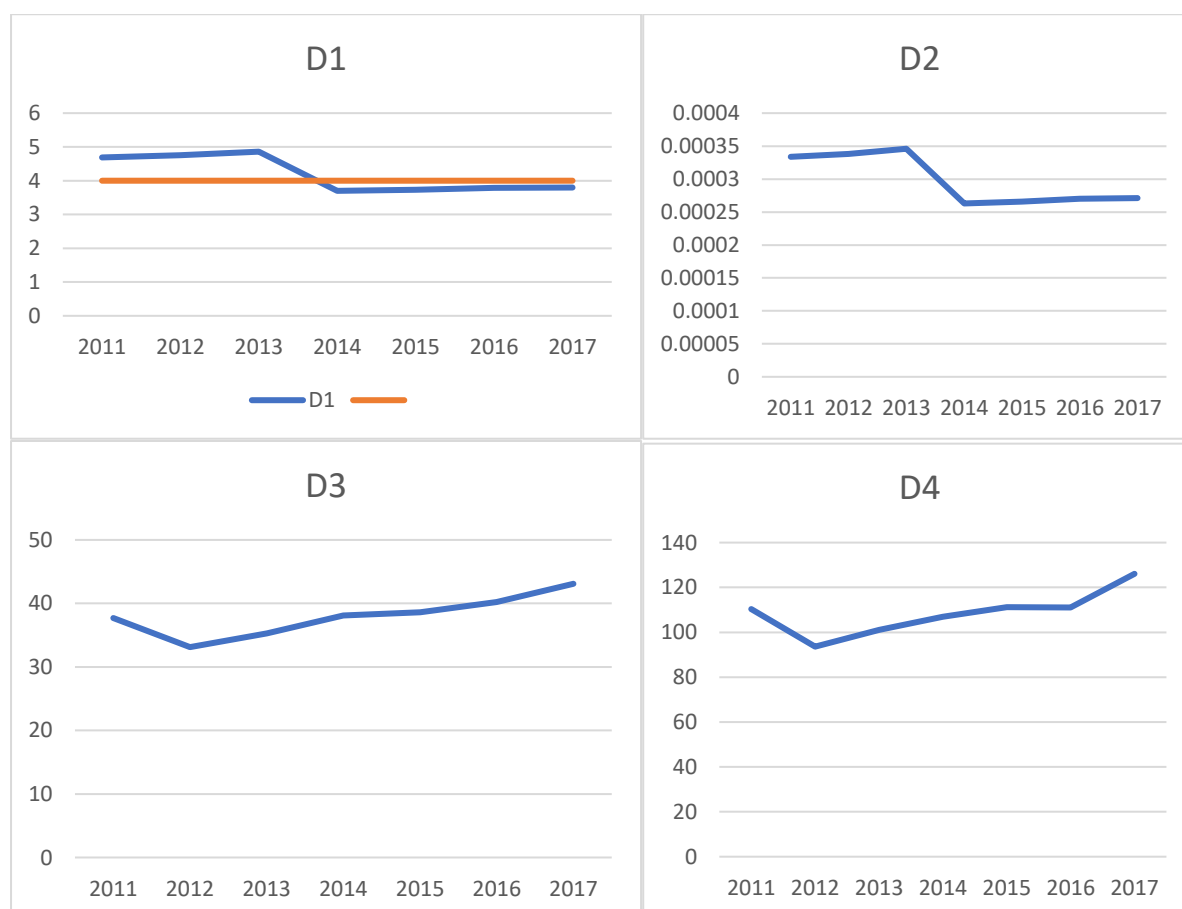
Συνοψίζοντας, η τουριστική ανάπτυξη στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας είναι αρκετά χαμηλή. Η ιδιαιτερότητα της Περιφέρειας αυτής σε σχέση με τις υπόλοιπες της χώρας είναι ότι αποκλείεται εξ αρχής το κυρίαρχο προϊόν «Ήλιος & Θάλασσα», που είναι πιο άμεσα αξιοποιήσιμο λόγω της υψηλής διεθνούς ζήτησης που παρουσιάζει. Αυτό συνεπάγεται ότι η τουριστική ανάπτυξη στην Περιφέρεια (α) πρέπει να αναζητήσει και να στηριχθεί σε σχετικά καινοτόμους πόρους και δραστηριότητες στο σκέλος της προσφοράς, (β) υποχρεούται να στοχεύσει σε ειδικές κατηγορίες τουρισμού στο σκέλος της ζήτησης, (γ) απαιτεί μακροπρόθεσμο και ενδεδειγμένο σχεδιασμό και επίμονη προσπάθεια υλοποίησης χωρίς να μπορεί ενδιάμεσως να στηριχθεί σε μια ήδη ικανοποιητική δραστηριότητα (BCS, 2017).

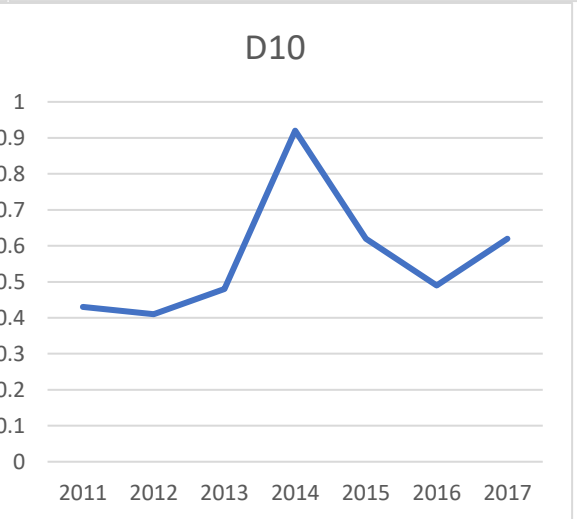
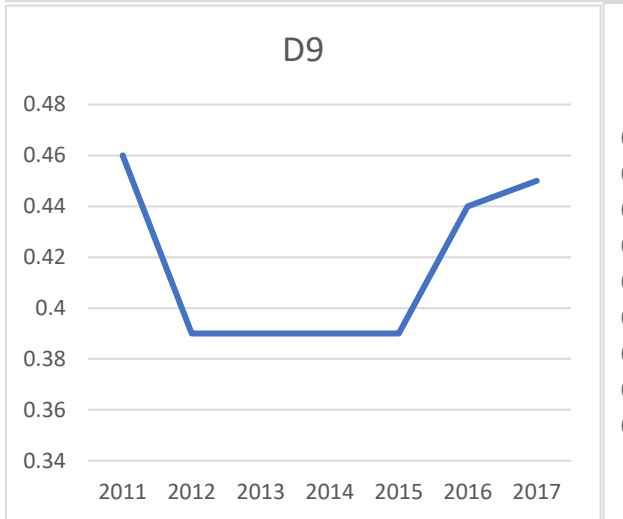
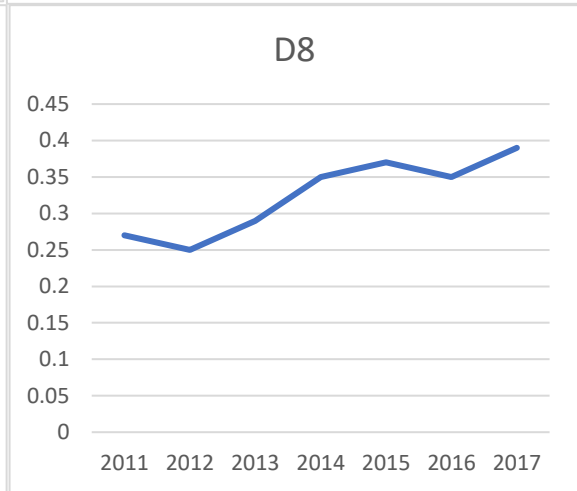
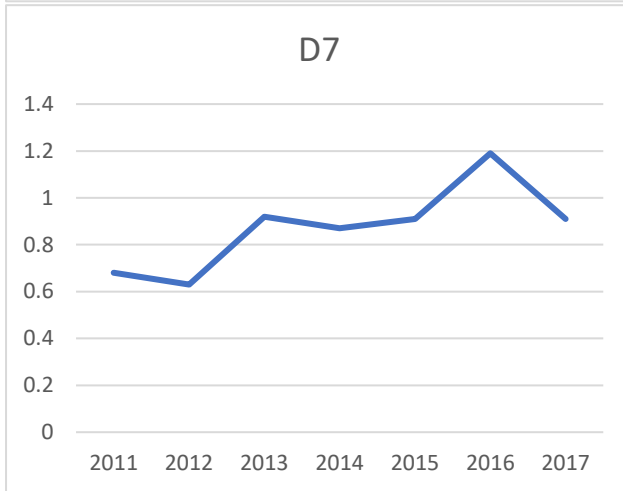
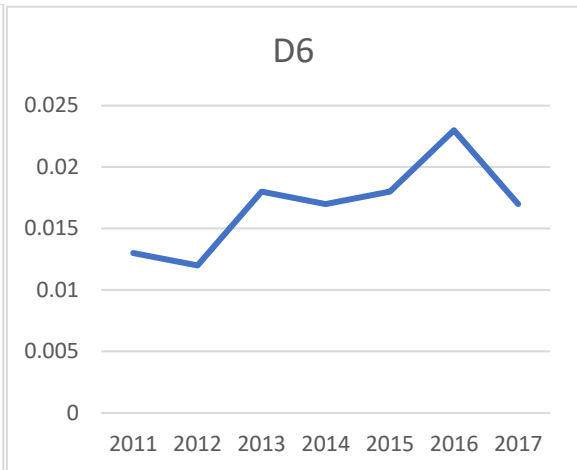
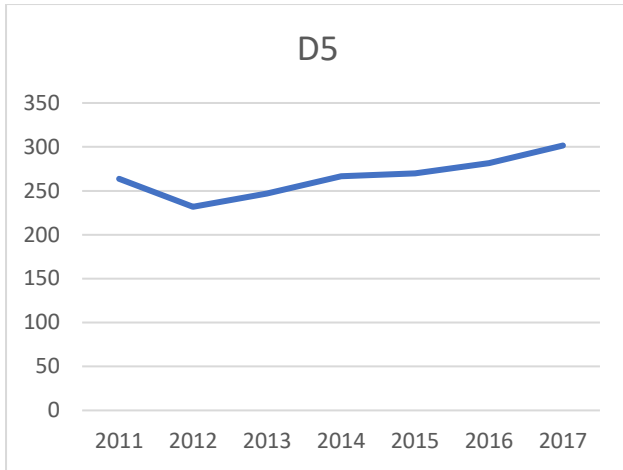
2.4 ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Πίνακας Δεικτών:

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10
2011	4,69	0,000334	37,7	110,4	263,85	0,013	0,68	0,27	0,46	0,43
2012	4,75	0,000338	33,12	93,62	231,82	0,012	0,63	0,25	0,39	0,41
2013	4,86	0,000346	35,27	101,14	246,82	0,018	0,92	0,29	0,39	0,48
2014	3,7	0,000263	38,08	106,89	266,53	0,017	0,87	0,35	0,39	0,92
2015	3,73	0,000266	38,61	111,17	270,03	0,018	0,91	0,37	0,39	0,62
2016	3,79	0,00027	40,22	111,05	281,5	0,023	1,19	0,35	0,44	0,49
2017	3,8	0,000271	43,09	126,08	301,56	0,017	0,91	0,39	0,45	0,62

Διαγράμματα Δεικτών:

Η Περιφέρεια Θεσσαλίας αποτελείται από τις περιφερειακές ενότητες Τρικάλων, Λαρίσης, Καρδίτσας και Μαγνησίας. Οι κάτοικοι της ανέρχονται στους 732.762 σύμφωνα με την απογραφή του 2011 και έχει συνολική έκταση 14.051 τ.χλμ.

Η Περιφέρεια συνολικά χαρακτηρίζεται από χαμηλή τουριστική αναγνωρισιμότητα. Πιο συγκεκριμένα, ο ΔΤΛ έχει σημειώσει πτώση τα τελευταία χρόνια (από 4,69 το 2011 στο 3,8 το 2017) και παράλληλα τα επίπεδα στα οποία εντοπίζεται αποτυπώνουν την χαμηλή τουριστική ανάπτυξη της περιφέρειας γενικότερα. Ωστόσο, οι υψηλές τιμές της ΠΕ Μαγνησίας στα τουριστικά μεγέθη, ανεβάζουν τον μέσο όρο των μεγεθών της Περιφέρειας: το Πήλιο κατά τους χειμερινούς μήνες αλλά και οι Βόρειες Σποράδες κατά τους θερινούς συνεισφέρουν αρκετά σε αυτό. Για τις Β. Σποράδες, μάλιστα, γίνεται αναφορά και παρακάτω.

Η τουριστική ζήτηση για την Περιφέρεια Θεσσαλίας, σύμφωνα με τον δείκτη D10, εντοπίζεται κυρίως στην εγχώρια αγορά. Διαχρονικά παρατηρείται ότι $D10 < 1$, αν και αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το 2014 οι αφίξεις αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών ήταν στα ίδια περίπου επίπεδα ($D10 = 0.92$). Γενικά, ο αριθμός επισκεπτών από το εξωτερικό παρουσιάζει σχετικά σταθερά ανοδική πορεία (δείκτης D8), σε αντίθεση με τον εσωτερικό τουρισμό ο οποίος παρουσίασε μια κάμψη τα έτη 2012-2015 και έπειτα ξεκίνησε να ανακάμπτει (δείκτης D9).

Οι τιμές του δείκτη D6 βρίσκονται μεταξύ 0-1 προσεγγίζοντας το 0 μάλιστα, πράγμα που δηλώνει τον χαμηλό αριθμό τουριστών της Περιφέρειας συνολικά. Συγκρίνοντας τώρα τους δείκτες D4, D5, D7 με αυτούς των υπόλοιπων περιφερειών (Διαγράμματα 13-15) συμπεραίνουμε ότι η Τουριστική Ένταση αλλά και η Τουριστική Πίεση που ασκείται στην περιοχή σε περιόδους αιχμής, παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα.

Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, οι Β. Σποράδες (Αλόνησος, Σκιάθος, Σκόπελος) παρουσιάζουν, σε σχέση με την υπόλοιπη περιφέρεια, αυξημένη τουριστική ζήτηση. Αυτό παρουσιάζεται και αναλυτικότερα στην έρευνα του Δρ. Γ. Σώκλη (ΙΤΕΠ, 2015) για την Ημερίδα «Οικονομική και Τουριστική Ανάπτυξη στα νησιά των Β. Σποράδων και η συμβολή της ακτοποιοϊκής σύνδεσης με την Β. Ελλάδα». Σύμφωνα με αυτή την έρευνα, οι Δείκτες Τουριστικής Λειτουργίας(D1), Ανεκτού Τουριστικού Πληθυσμού(D6) και Τουριστικής Πίεσης(D7) για τα νησιά αυτά για το έτος 2014 έχουν ως εξής:

Πίνακας 17: Δείκτες D1, D6, D7 για τις Βόρειες Σποράδες το 2014

	D1			D6			D7		
		Ιούνιος	Ιούλιος	Αύγουστος	Ιούνιος	Ιούλιος	Αύγουστος		
Β. Σποράδες	74	0,32	0,4	0,45	19,5	24,4	27,3		
Αλόνησος	46,2	0,13	0,16	0,18	3,9	4,8	5,4		
Σκιάθος	102,5	0,51	0,64	0,71	71,7	89,6	100,4		
Σκόπελος	52	0,17	0,22	0,24	9,2	11,4	12,8		

Στον Πίνακα 17, βλέποντας τον ΔΤΛ D1 παρατηρούμε την σημαντική τουριστική ανάπτυξη των Σποράδων γενικά αλλά και ειδικά. Συγκεκριμένα, για την Αλόνησο και την Σκόπελο, ο τουρισμός αποτελεί κύριο κλάδο ανάπτυξης ($40 < D1 < 100$) ενώ η Σκιάθος χαρακτηρίζεται από μεγάλη τουριστική ανάπτυξη. Από τον Δείκτη Ανεκτού Τουριστικού Πληθυσμού δεν παρατηρείται κάποιο ανησυχητικό στοιχείο σχετικά με την υπέρβαση της ΦΙΤΑ καθώς απέχουν αρκετά από το κρίσιμο σημείο 2 του δείκτη. Τέλος, φαίνεται ότι η μεγαλύτερη τουριστική πίεση (δείκτης D7) ασκείται στην Σκιάθο κατά τους καλοκαιρινούς μήνες με αποκορύφωμα τον Αύγουστο. Στην συγκεκριμένη έρευνα επίσης παρουσιάστηκε η διαχρονική πορεία του ΔΤΛ της περιοχής για τα έτη 1993-2014 όπου και διαπιστώθηκαν σημάδια στασιμότητας στην τουριστική ανάπτυξη των νησιών, ειδικά στην Σκιάθο και στην Σκόπελο. Πιο συγκεκριμένα ωστόσο για την Σκιάθο, εάν συνυπολογιστούν και οι υπόλοιποι δείκτες, είναι πιθανόν το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης του νησιού να πλησιάζει στα όρια της ΦΙΤΑ. Ωστόσο, για ασφαλέστερα συμπεράσματα απαιτείται μια αναλυτική μελέτη που λαμβάνει υπόψη τα κατάλληλα ποιοτικά χαρακτηριστικά.

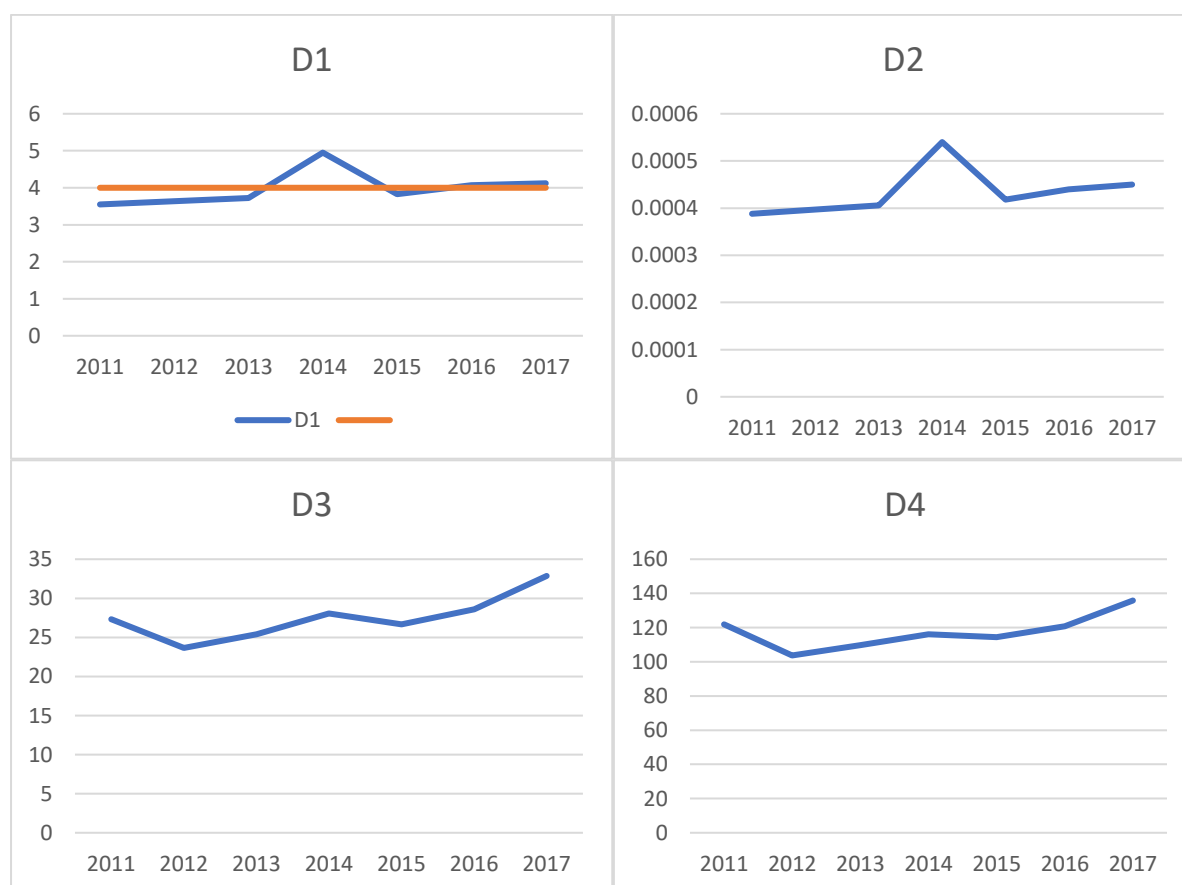
Συνολικά για την Περιφέρεια τώρα, ύστερα από τη σύντομη ανάλυση των χαρακτηριστικών του τουρισμού της, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι, ο κλάδος του τουρισμού έχει προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης. Αυτό απαιτεί ανάληψη συγκεκριμένων και στοχευμένων δράσεων, οι οποίοι θα αφορούν ενίσχυση των υφιστάμενων και την ανάδειξη νέων τουριστικών πόρων και την προώθηση νέων μορφών τουρισμού.

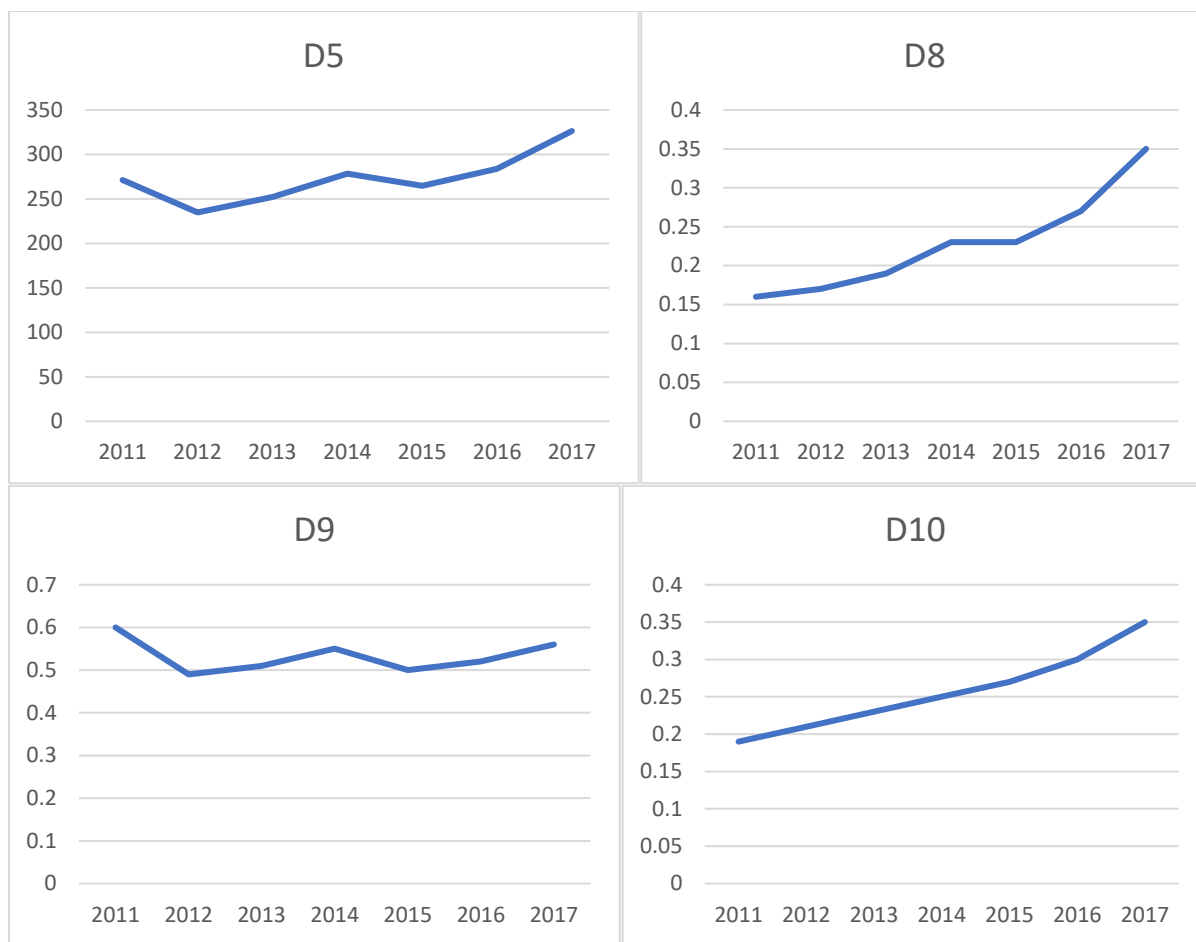
2.5 ΗΠΕΙΡΟΣ

Πίνακας Δεικτών:

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10
2011	3,55	0,000388	27,31	121,97	271,2	-	-	0,16	0,6	0,19
2012	3,64	0,000397	23,65	103,71	234,82	-	-	0,17	0,49	0,21
2013	3,72	0,000406	25,38	109,79	251,98	-	-	0,19	0,51	0,23
2014	4,95	0,00054	28,04	116,02	278,41	-	-	0,23	0,55	0,25
2015	3,83	0,000418	26,67	114,5	264,87	-	-	0,23	0,5	0,27
2016	4,07	0,00044	28,6	120,76	283,98	-	-	0,27	0,52	0,3
2017	4,12	0,00045	32,86	135,84	326,31	-	-	0,35	0,56	0,35

Διαγράμματα Δεικτών:

Η Περιφέρεια Ηπείρου, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, έχει 336.850 κατοίκους και συνολική έκταση 9.164 τ.χλμ. Αποτελείται από τις περιφερειακές ενότητες Ιωαννίνων, Θεσπρωτίας, Άρτας και Πρεβέζης.

Σύμφωνα με τον Δείκτη Τουριστικής Λειτουργίας, η τουριστική ανάπτυξη συνολικά της Περιφέρειας Ηπείρου είναι περιορισμένη. Διαχρονικά, ο δείκτης D1 κινείται σε επίπεδα περίξ του ορίου 4 με την υψηλότερη τιμή του να εντοπίζεται το 2014 (4,95). Οι επιμέρους περιοχές της περιφέρειας με την μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη σύμφωνα με έρευνα του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού είναι η Πάργα (παράκτια περιοχή Ν. Πρεβέζης) και τα Σύβοτα (παράκτια περιοχή Ν. Θεσπρωτίας) κυρίως κατά τους θερινούς μήνες, το Μέτσοβο και τα Ζαγοροχώρια κατά τους χειμερινούς και η αστική ενότητα των Ιωαννίνων (αναφορά στην έρευνα θα γίνει παρακάτω).

Η τουριστική κίνηση στην Περιφέρεια φαίνεται να βασίζεται κυρίως στον εσωτερικό τουρισμό: ο δείκτης D10 (αφίξεις αλλοδαπών/ημεδαπών) είναι αρκετά μικρότερος του 1 κατά τα έτη 2011-2017. Επίσης, η τουριστική διείδυση σύμφωνα με τους δείκτες D8 για τους αλλοδαπούς τουρίστες και D9 για τους ημεδαπούς βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα με ελαφρά υψηλότερες

τιμές όσον αφορά τον εισερχόμενο τουρισμό. Ωστόσο, πρέπει να ληφθούν υπόψη και οι αφίξεις τουριστών από τις γειτονικές στην Περιφέρεια χώρες που καταφθάνουν είτε οδικώς είτε μέσω θάλασσας, τιμές οι οποίες δεν αποτυπώνονται στις αεροπορικές αφίξεις. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Έρευνα Συνόρων της ΤτΕ, συλλέχθηκαν τα παρακάτω στοιχεία:

Πίνακας 18 : Αφίξεις και Μέση Διάρκεια Παραμονής(σε μέρες) αλλοδαπών τουριστών στην Περιφέρεια Ηπείρου από Αλβανία και Ιταλία

		Αφίξεις	Μ.Δ.Π.
Αλβανία	2016	192.600	1,5
	2017	203.100	1,6
Ιταλία	2016	50.300	7,7
	2017	53.300	5,9

Πηγή: ΤτΕ

Η πυκνότητα τουρισμού στην Περιφέρεια (δείκτης D2 - Διάγραμμα 12) είναι αρκετά χαμηλή, κάτι που ισχύει και για την τουριστική ένταση σύμφωνα πάντα με τους δείκτες D4,D5. Παράλληλα, οι ελάχιστες αεροπορικές αφίξεις (INSETE) κατά την high season δεν κατέστησαν δυνατό τον υπολογισμό των Δεικτών Ανεκτού Τουριστικού Πληθυσμού και Τουριστικής Πίεσης. Το αποτέλεσμα αυτό, ωστόσο, είναι άλλο ένα δείγμα για την χαμηλή τουριστική ανάπτυξη συνολικά της Περιφέρειας.

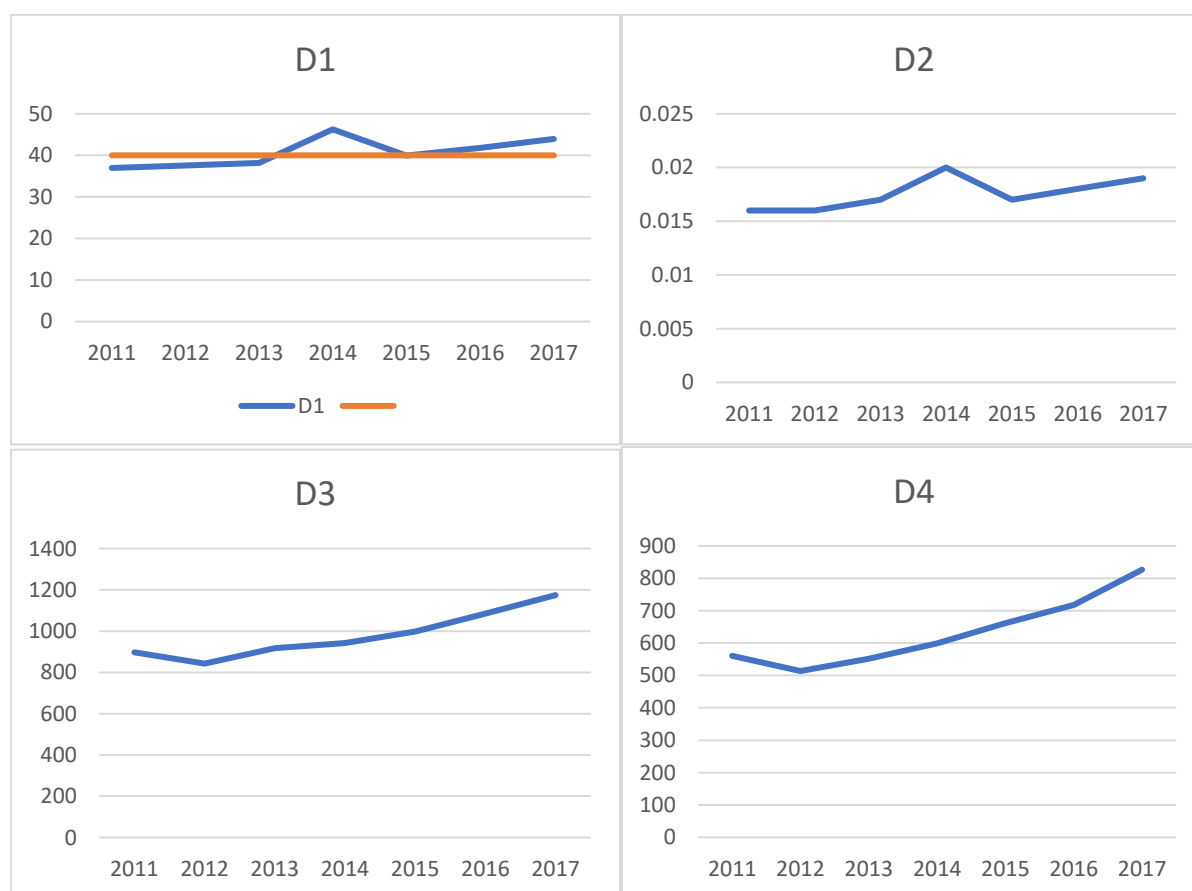
Από την έρευνα του ΕΟΤ για τους προορισμούς που αναφέρθηκαν με την μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη προκύπτουν τα εξής ενδιαφέροντα στοιχεία: όσον αφορά, την Πάργα και τα Σύβοτα, η τουριστική χωρητικότητα δεν έχει υπερκαλυφθεί, τουριστικές πιέσεις ωστόσο ασκούνται κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Η περαιτέρω ανάπτυξη όμως θα πρέπει να γίνει προσεκτικά με γνώμονα την αναβάθμιση της τουριστικής προσφοράς. Στην περίπτωση του Μετσόβου και των Ζαγοροχωρίων, η τουριστική χωρητικότητα και των δύο ενοτήτων κρίνεται ότι έχει σχεδόν καλυφθεί και οι όποιες παρεμβάσεις θα πρέπει να αποσκοπούν στην διατήρηση της ποιότητας των πόρων της τουριστικής προσφοράς. Τέλος, στην πόλη των Ιωαννίνων, οι πιέσεις, η ένταση, διείσδυση και η πυκνότητα του τουρισμού είναι μεγάλες. Παρά το ότι δεν παρουσιάζονται οριακά φαινόμενα υπέρβασης της φέρουσας ικανότητας, θα ήταν σκόπιμη μια προσπάθεια εκτόνωσης των πιέσεων αυτών.

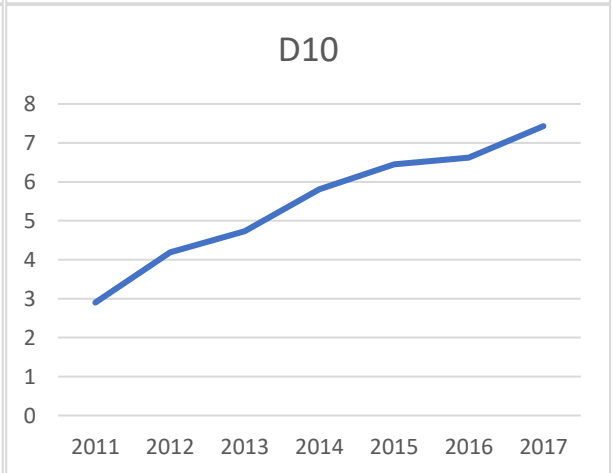
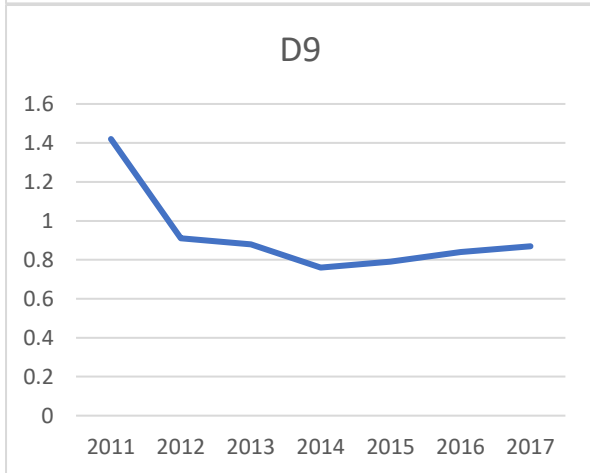
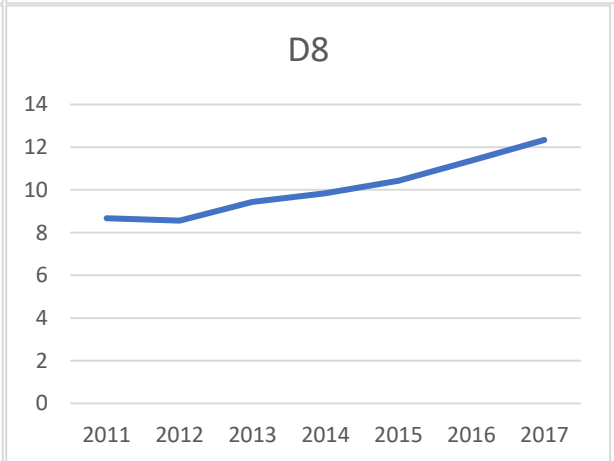
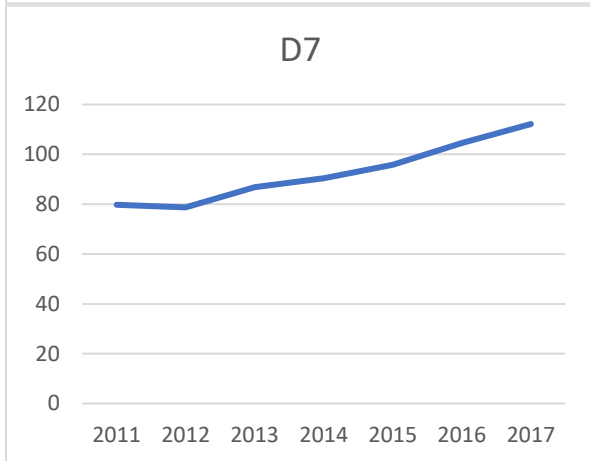
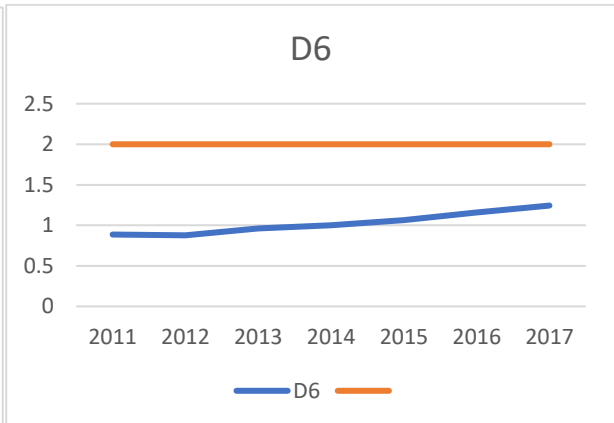
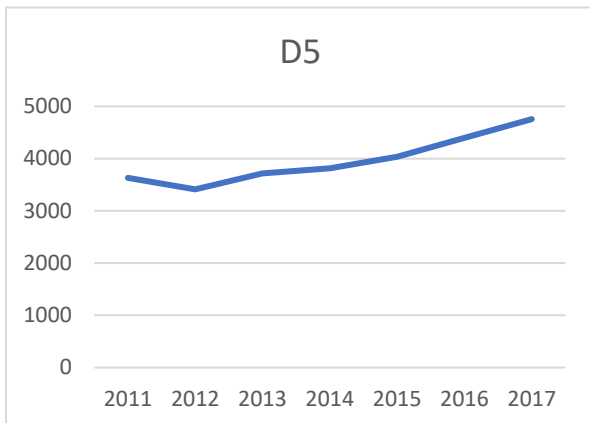
2.6 ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ

Πίνακας Δεικτών:

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10
2011	36,96	0,016	896,61	560,7	3630,76	0,886	79,71	8,67	1,42	2,9
2012	37,56	0,016	842,55	513,61	3411,83	0,877	78,72	8,56	0,91	4,19
2013	38,2	0,017	917,6	551,86	3715,74	0,963	86,84	9,44	0,88	4,73
2014	46,26	0,02	942,46	598,76	3816,42	1,003	90,45	9,84	0,76	5,81
2015	39,98	0,017	997,38	661,75	4038,79	1,063	95,84	10,42	0,79	6,45
2016	41,78	0,018	1085,26	717,26	4394,68	1,159	104,51	11,37	0,84	6,62
2017	43,95	0,019	1174,43	826,44	4755,74	1,244	112,14	12,34	0,87	7,43

Διάγραμμα Δεικτών:

Η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων είναι η μικρότερη σε έκταση (2.306 τ.χλμ.) περιφέρεια της χώρας. Αποτελείται από τις περιφερειακές ενότητες της Κέρκυρας, της Ζακύνθου, της Κεφαλλονιάς και της Λευκάδας.

Παρατηρούμε ότι ο Δείκτης Τουριστικής Λειτουργίας για την Περιφέρεια Ιονίων Νήσων παρουσιάζει σταθερά αυξητική τάση τα τελευταία χρόνια - πλην του έτους 2014 που σημειώθηκε μια παραπάνω αύξηση της τιμής του. Από τις τιμές του Δείκτη αυτού διαχρονικά συμπεραίνουμε ότι ο τουρισμός αποτελεί κύριο κλάδο ανάπτυξης της Περιφέρειας.

Από τον Δείκτη Προσελκυστικότητας D10, κατά τα έτη 2011-2017, παρατηρείται επίσης και αύξηση της αναλογίας αλλοδαπών-ημεδαπών τουριστών. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 2011 η τιμή του είναι 2,9 και το 2017 έχει υπερδιπλασιαστεί αγγίζοντας το 6,62. Αυτό σημαίνει ότι τα τελευταία χρόνια αυξήθηκε η εισερχόμενη τουριστική κίνηση προς την Περιφέρεια, ενώ αντίθετα μειώθηκε η εσωτερική. Ο ισχυρισμός αυτός επαληθεύεται από τους Δείκτες Τουριστικής Διείσδυσης D8 (εισερχόμενος τουρισμός) και D9 (εσωτερικός τουρισμός) όπου ο μεν D8 παρουσιάζει αυξητική πορεία, ο δε D9 πτωτική τα τελευταία χρόνια.

Στο Διάγραμμα 12 (Δείκτης D2), παρατηρούμε ότι η περιφέρεια παρουσιάζει την μεγαλύτερη τουριστική πυκνότητα ανά την Επικράτεια. Αντίστοιχα μεγάλη είναι και η τουριστική πίεση που ασκείται στα νησιά αυτά κατά την high season. Κοιτώντας το Διάγραμμα 15 του Δείκτη D7 για τις περιφέρειες προκύπτει ότι η Περιφέρεια καταλαμβάνει την πρώτη θέση τουριστικών πιέσεων. Σε ανάλογα μεγέθη κινούνται και οι Δείκτες που μετρούν την τουριστική ένταση (D4,D5). Τέλος, ο αριθμός τουριστών που επισκέπτονται την Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, σύμφωνα με την εξέλιξη του Δείκτη D6, χαρακτηρίζεται ως ανεκτός.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνονται οι τιμές των δεικτών D1 και D4 για τις: Κέρκυρα, Λευκάδα, Ζάκυνθο και Κεφαλλονιά:

Πίνακας 19: Δείκτες D1 και D4 για τις Περιφερειακές Ενότητες Ιονίων Νήσων το 2017

	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΚΛΙΝΕΣ	D1	D4
Κέρκυρα	951.745	44.709	42,84	911,89
Ζάκυνθος	552.308	31.176	76,49	1355,09
Κεφαλλονία	146.094	10.580	29,55	408,07
Λευκάδα	61.770	4.666	19,69	260,71
Περιφέρεια	1.717.806	91.358	43,95	826,44

Παρατηρούμε ότι η περιοχή με την μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη με βάση τις τιμές των ΔΤΛ είναι η Ζάκυνθος, η οποία είναι πρώτη και στα επίπεδα τουριστικής έντασης. Ακολουθεί η Κέρκυρα με σημαντική διαφορά, παρά τις περισσότερες αφίξεις και αριθμό κλινών. Και για τις δύο αυτές περιοχές, ο τουρισμός αποτελεί κύριο κλάδο ανάπτυξης. Για την Κεφαλλονιά και την Λευκάδα, ο τουρισμός είναι κλάδος ανάπτυξης, αλλά όχι ο σημαντικότερος σε σχέση με άλλους τομείς.

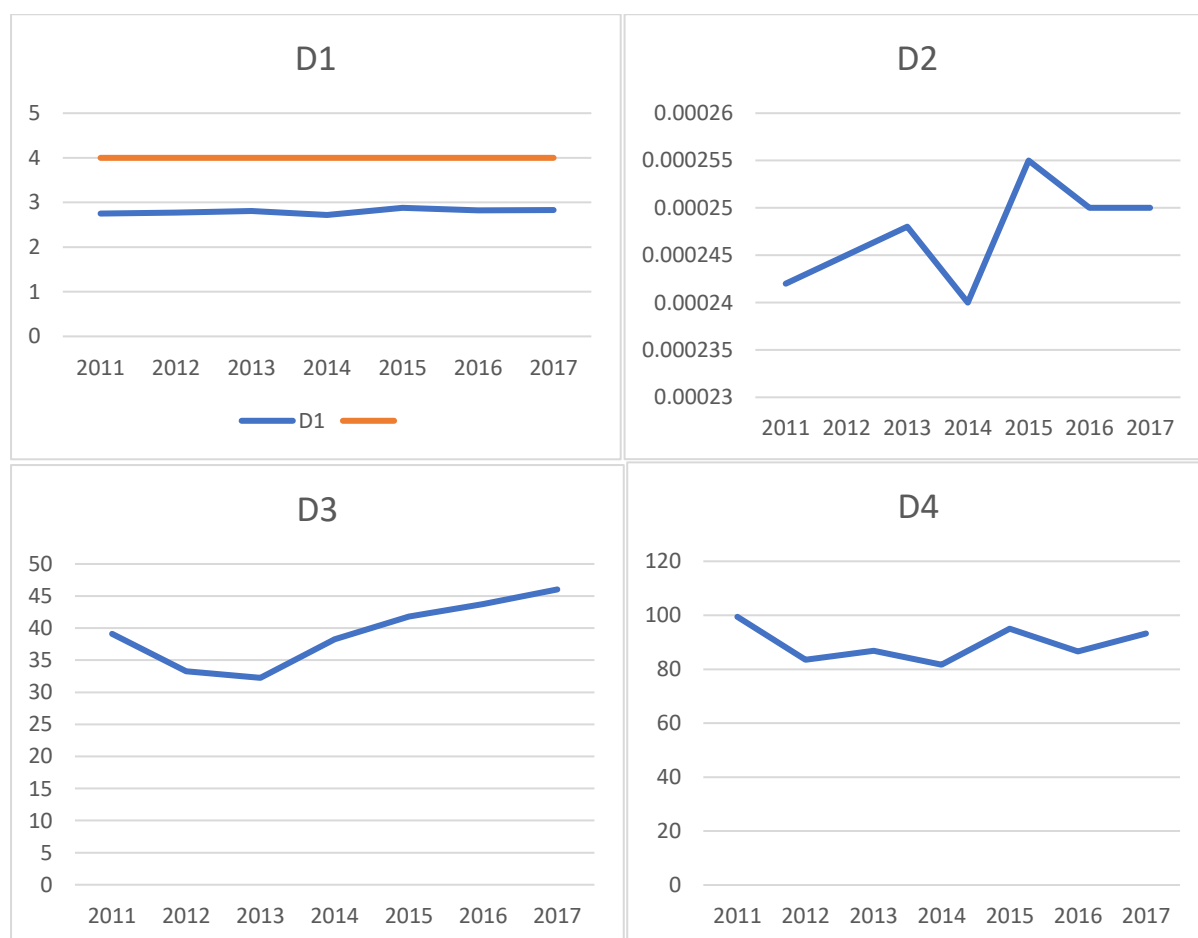
Συμπερασματικά, οι περιοχές που αναλύθηκαν στον Πίνακα 19 αλλά και η Περιφέρεια των Ιονίων Νήσων συνολικά δεν έχουν υπερβεί την φέρουσα ικανότητα τους και έχουν περαιτέρω περιθώρια ανάπτυξης και βελτίωσης του τουριστικού της προϊόντος. Παρ' όλα αυτά, δεν πρέπει να αγνοηθεί η συνεχόμενη αυξητική τάση ορισμένων δεικτών, ειδικά στην Ζάκυνθο που βρίσκονται ήδη σε υψηλά επίπεδα, οι οποίοι σχετίζονται άμεσα με τις τουριστικές πιέσεις και την υπέρβαση της ΦΙΤΑ, όπως οι Δείκτες Τουριστικής Έντασης, Τουριστικής Πίεσης και Ανεκτού Τουριστικού Πληθυσμού.

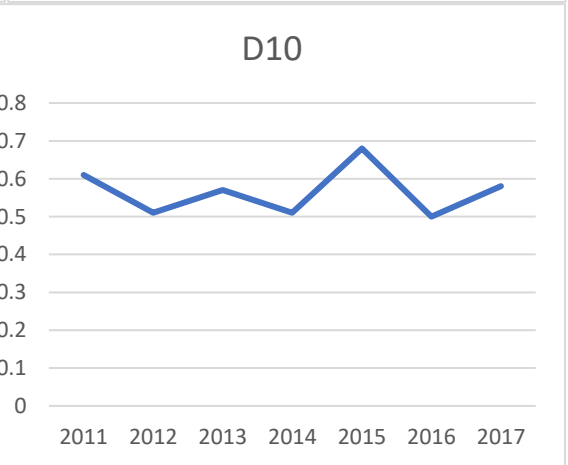
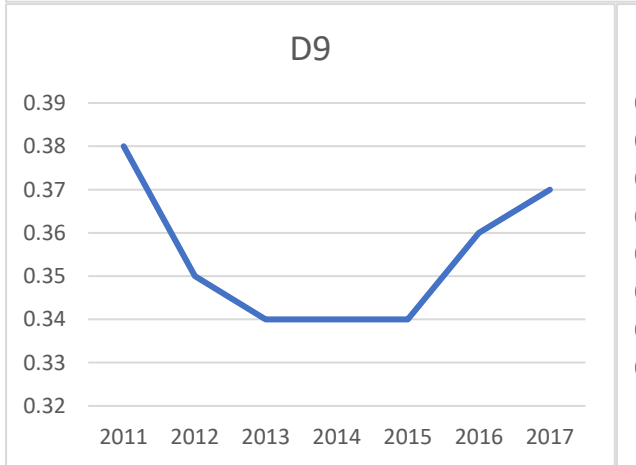
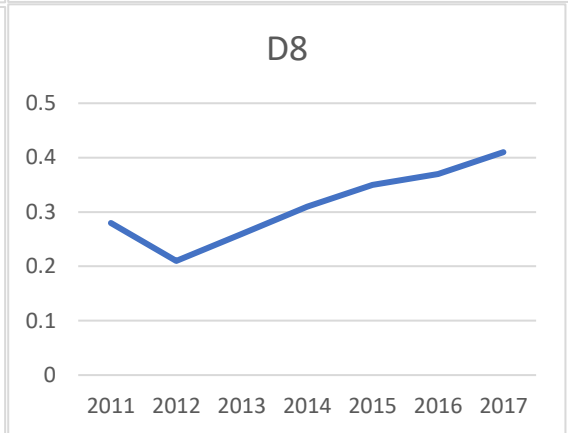
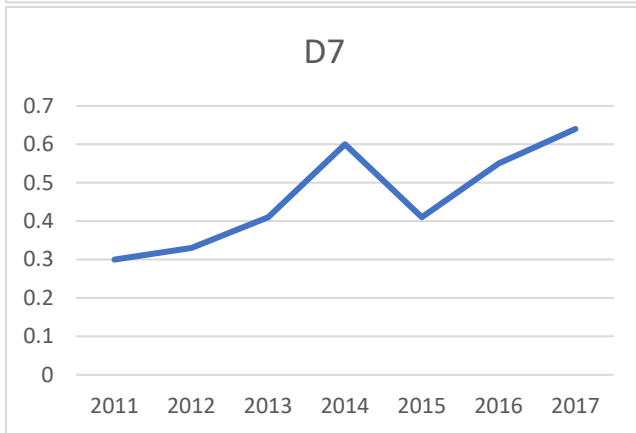
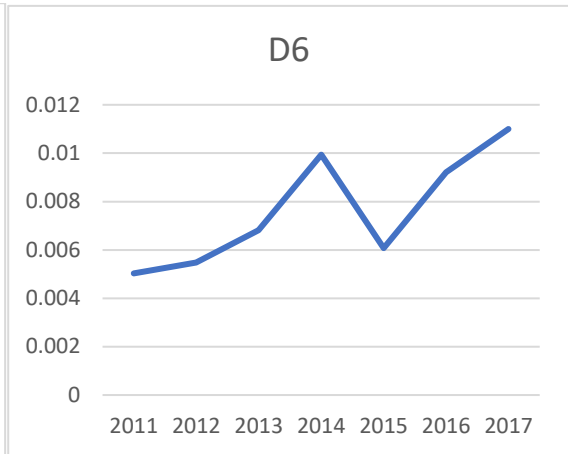
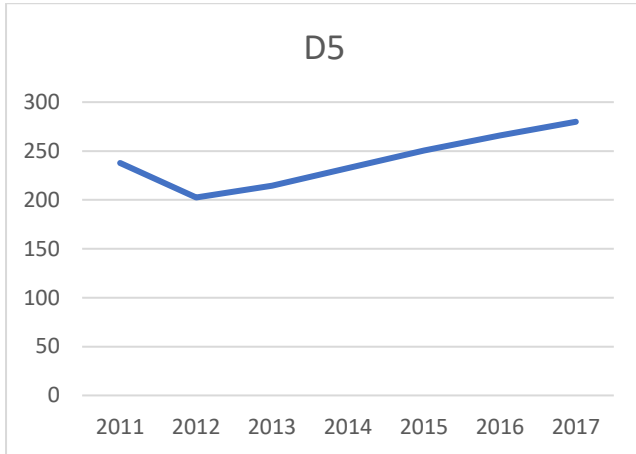
2.7 ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

Πίνακας Δεικτών:

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10
2011	2,75	0,000242	39,1	99,42	237,8	0,00503	0,3	0,28	0,38	0,61
2012	2,77	0,000245	33,29	83,54	202,49	0,00548	0,33	0,21	0,35	0,51
2013	2,81	0,000248	32,25	86,88	214,39	0,00682	0,41	0,26	0,34	0,57
2014	2,72	0,00024	38,24	81,67	232,56	0,00994	0,6	0,31	0,34	0,51
2015	2,88	0,000255	41,79	94,99	250,7	0,00608	0,41	0,35	0,34	0,68
2016	2,82	0,00025	43,73	86,59	265,92	0,00921	0,55	0,37	0,36	0,5
2017	2,83	0,00025	46,03	93,19	279,92	0,011	0,64	0,41	0,37	0,58

Διαγράμματα Δεικτών:

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αποτελείται από τις Περιφερειακές Ενότητες Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας και Ηλείας. Απαριθμεί 679.796 κατοίκους και έχει έκταση 11.327 τ.χλμ.

Είναι φανερό από τις τιμές του ΔΤΛ διαχρονικά αλλά και από το αντίστοιχο διάγραμμα ότι η Περιφέρεια χαρακτηρίζεται από χαμηλή τουριστική ανάπτυξη. Επίσης, σύμφωνα με τον Δείκτη Προσελκυστικότητας D10, ο οποίος είναι σταθερά υπό του 1, διακρίνεται μια προτίμηση της Περιφέρειας από τον εσωτερικό τουρισμό. Ωστόσο, παρατηρείται μια αυξητική τάση στην τουριστική διείδυση από τον εισερχόμενο τουρισμό (D8), σε αντίθεση με τον εσωτερικό που παρουσιάζει μια στασιμότητα (D9). Επίσης, η τουριστική πυκνότητα, η τουριστική ένταση και οι τουριστικές πιέσεις στην περιοχή είναι χαμηλές (Διαγράμματα 12-15). Επιπλέον αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι παρά τις αυξομειώσεις στις τουριστικές αφίξεις, οι διανυκτερεύσεις στην Περιφέρεια σημειώνουν άνοδο κατά τα έτη 2011-2017.

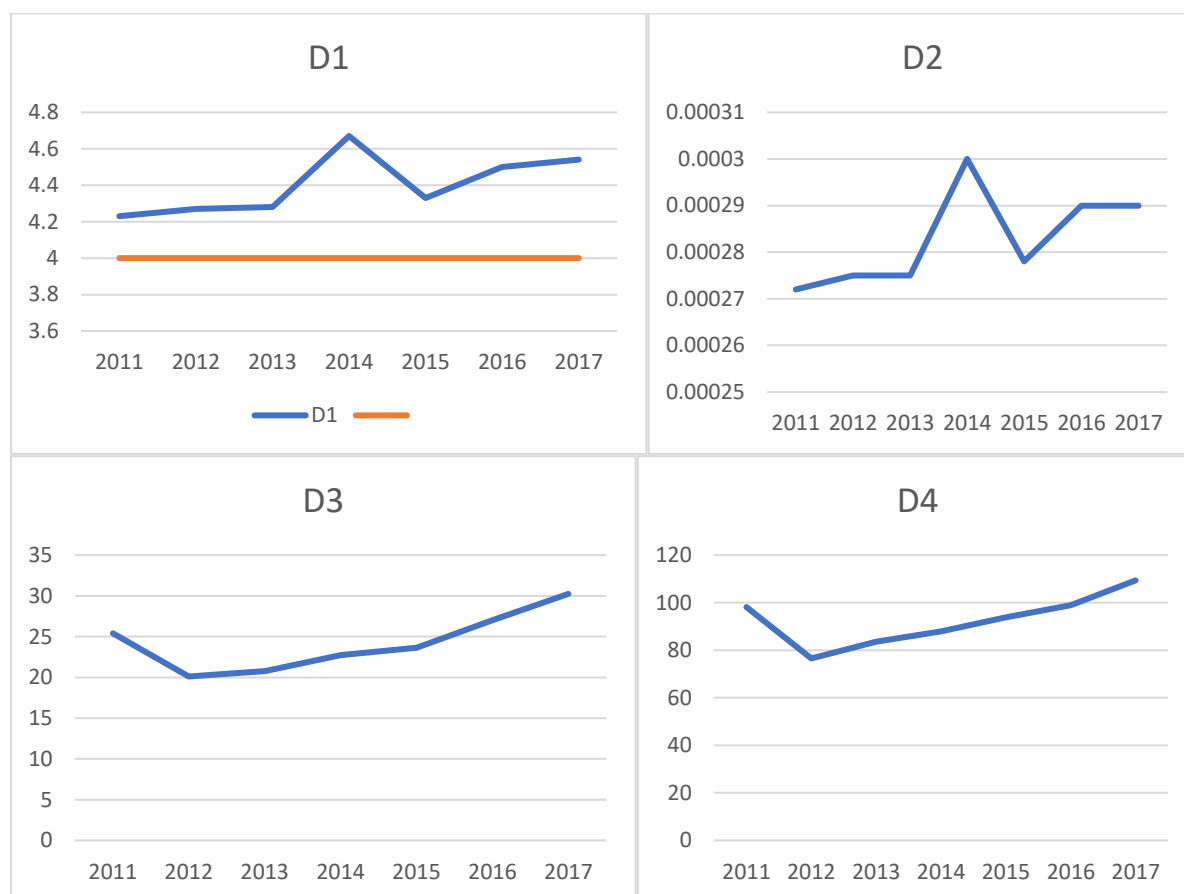
Σε έρευνα που διενεργήθηκε για λογαριασμό του ΕΟΤ, ως περιοχές με ώριμη τουριστική ανάπτυξη προέκυψαν οι παράκτιες περιοχές Πύργου-Αρχαίας Ολυμπίας, Ηλείας-Κυλλήνης, Πατρών, Ακράτας και Ναυπακτίας ενώ ως δυναμικές περιοχές η ορεινή περιοχή Καλαβρύτων και το Αιτωλικό. Οι περιοχές αυτές αλλά και η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας συνολικά δεν έχουν υπερβεί την φέρουσα ικανότητά τους και έχουν περαιτέρω περιθώρια τουριστικής ανάπτυξης.

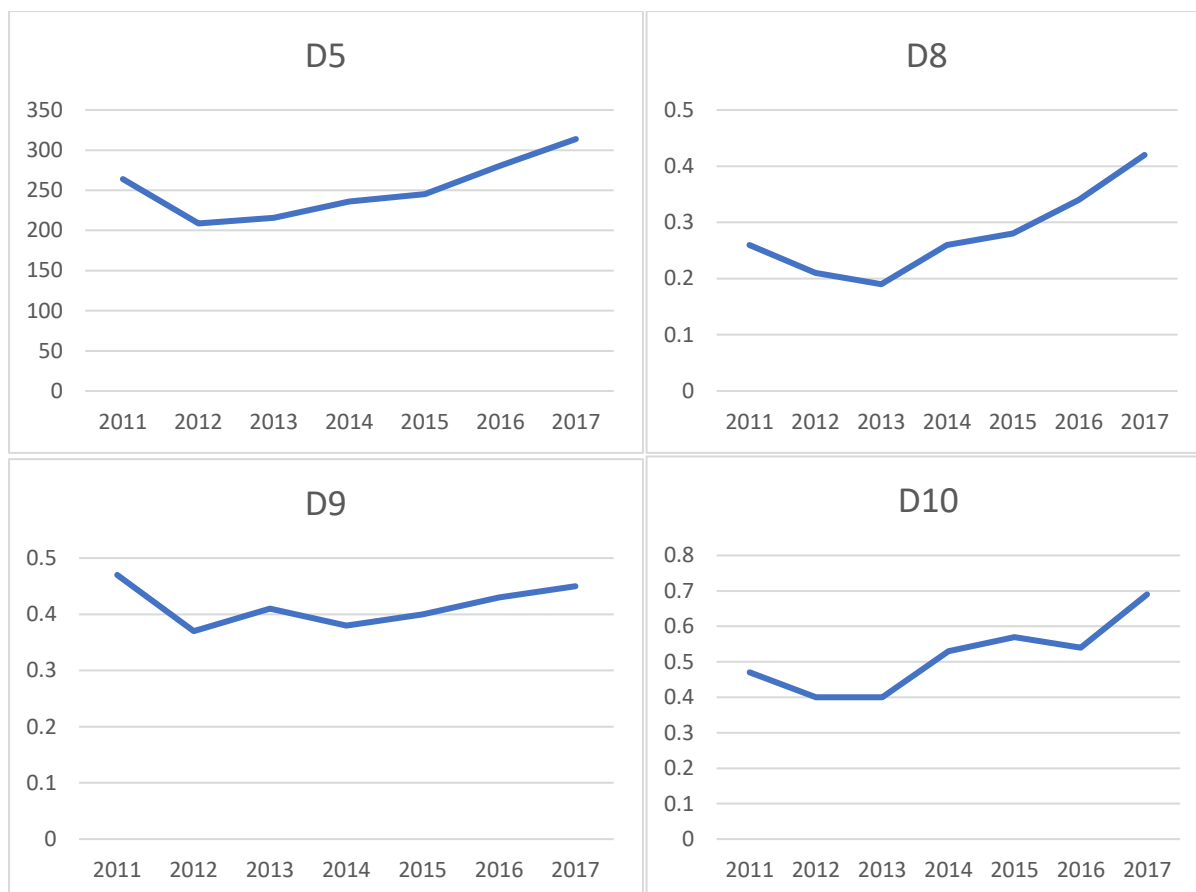
2.8 ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

Πίνακας Δεικτών:

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10
2011	4,23	0,000272	25,42	98,17	263,78	-	-	0,26	0,47	0,47
2012	4,27	0,000275	20,11	76,53	208,69	-	-	0,21	0,37	0,4
2013	4,28	0,000275	20,78	83,56	215,62	-	-	0,19	0,41	0,4
2014	4,67	0,0003	22,75	87,87	236,07	-	-	0,26	0,38	0,53
2015	4,33	0,000278	23,64	93,83	245,3	-	-	0,28	0,4	0,57
2016	4,5	0,00029	27,03	98,88	280,48	-	-	0,34	0,43	0,54
2017	4,54	0,00029	30,24	109,37	313,79	-	-	0,42	0,45	0,69

Διαγράμματα Δεικτών:

Η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας είναι η δεύτερη σε έκταση περιφέρεια της Ελλάδας (15.561 τ.χλμ.). Έχει συνολικά 547.390 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 2011 και χωρίζεται στις περιφερειακές ενότητες Βοιωτίας, Ευβοίας, Ευρυτανίας, Φθιώτιδας και Φωκίδας.

Ο ΔΤΛ για την Περιφέρεια βρίσκεται σταθερά μεταξύ 4-10 τα τελευταία χρόνια, κάτι που υποδηλώνει την μικρή τουριστική της ανάπτυξη. Σύμφωνα με τον ΕΟΤ, η περιφέρεια αυτή παρουσιάζει κάποια ενδιαφέροντα στοιχεία, καθώς παρά το ότι η τουριστική κίνηση χαρακτηρίζεται από εποχικότητα, ο ημεδαπός τουρισμός είναι μια ευκαιρία για επέκταση της τουριστικής σεζόν. Αυτό γιατί η Στερεά Ελλάδα διαθέτει προορισμούς τόσο για τους θερινούς μήνες με έντονη τουριστική κίνηση, όσο και για τις χειμερινές διακοπές. Τέτοιοι προορισμοί θα αναφερθούν παρακάτω.

Παρατηρούμε ότι οι αφίξεις ημεδαπών τουριστών σε ετήσια βάση είναι σχεδόν διπλάσιες από εκείνες των αλλοδαπών, μιας και ο D10 είναι περίπου 0,5 μεταξύ 2011-2016 ενώ το 2017 αυξάνεται στο 0,7. Η τουριστική διείσδυση του εισερχόμενου τουρισμού ύστερα από μια κάμψη για τα έτη 2012-2013, έχει

αρχίσει να ανακάμπτει, σε αντίθεση με του εσωτερικού τουρισμού που παρουσιάζει πιο σταθερή πορεία. Λόγω των ελάχιστων αεροπορικών αφίξεων τουριστών από χώρες του εξωτερικού κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, οι Δείκτες Ανεκτού Τουριστικού Πληθυσμού D6 και Τουριστικής Πίεσης D7 ήταν αρκετά κοντά στο 0 : με άλλα λόγια, στην Περιφέρεια συνολικά δεν ασκούνται σημαντικές τουριστικές πιέσεις. Επιπλέον, σύμφωνα με τους δείκτες D2 (και το Διάγραμμα 12) και D3 η τουριστική πυκνότητα είναι αρκετά χαμηλή, όπως επίσης και η ένταση του τουρισμού (Διαγράμματα 13,14).

Οι περιοχές της Περιφέρειας με την πιο αξιοσημείωτη τουριστική ανάπτυξη σύμφωνα με τον ΕΟΤ είναι οι Δήμοι Αράχοβας, Δελφών και Αιδηψού. Σε παλαιότερη έρευνα που διενεργήθηκε οι ΔΤΛ για τους Δήμους αυτούς έχουν ως εξής: 41,6 για την Αράχοβα, 58 για τους Δελφούς και 182 για την Αιδηψό. Συνεπώς, για την Αράχοβα, η οποία αποτελεί κυρίως χειμερινή επιλογή διακοπών για τους Έλληνες τουρίστες λόγω των χιονοδρομικών εγκαταστάσεων, ο τουρισμός είναι κλάδος ανάπτυξης αλλά όχι ο σημαντικότερος. Οι Δελφοί αποτελούν πόλο έλξης κυρίως αλλοδαπών τουριστών, εξαιτίας και των σημαντικών μνημείων που διαθέτουν. Ο τουρισμός αποτελεί κύριο κλάδο ανάπτυξης της περιοχής και, αν και υφίσταται δυνατότητα περαιτέρω ανάπτυξης, αυτή θα πρέπει να γίνει προσεκτικά με γνώμονα την προστασία του συνολικού περιβάλλοντος. Η περιοχή της Αιδηψού χαρακτηρίζεται από μεγάλη τουριστική ανάπτυξη - την μεγαλύτερη της περιφέρειας. Η τιμή του δείκτη D1 υποδεικνύει ότι οι παρεμβάσεις στο τουριστικό προϊόν της περιοχής πρέπει να γίνει προσεκτικά και να επικεντρωθεί στην ευρύτερη περιοχή.

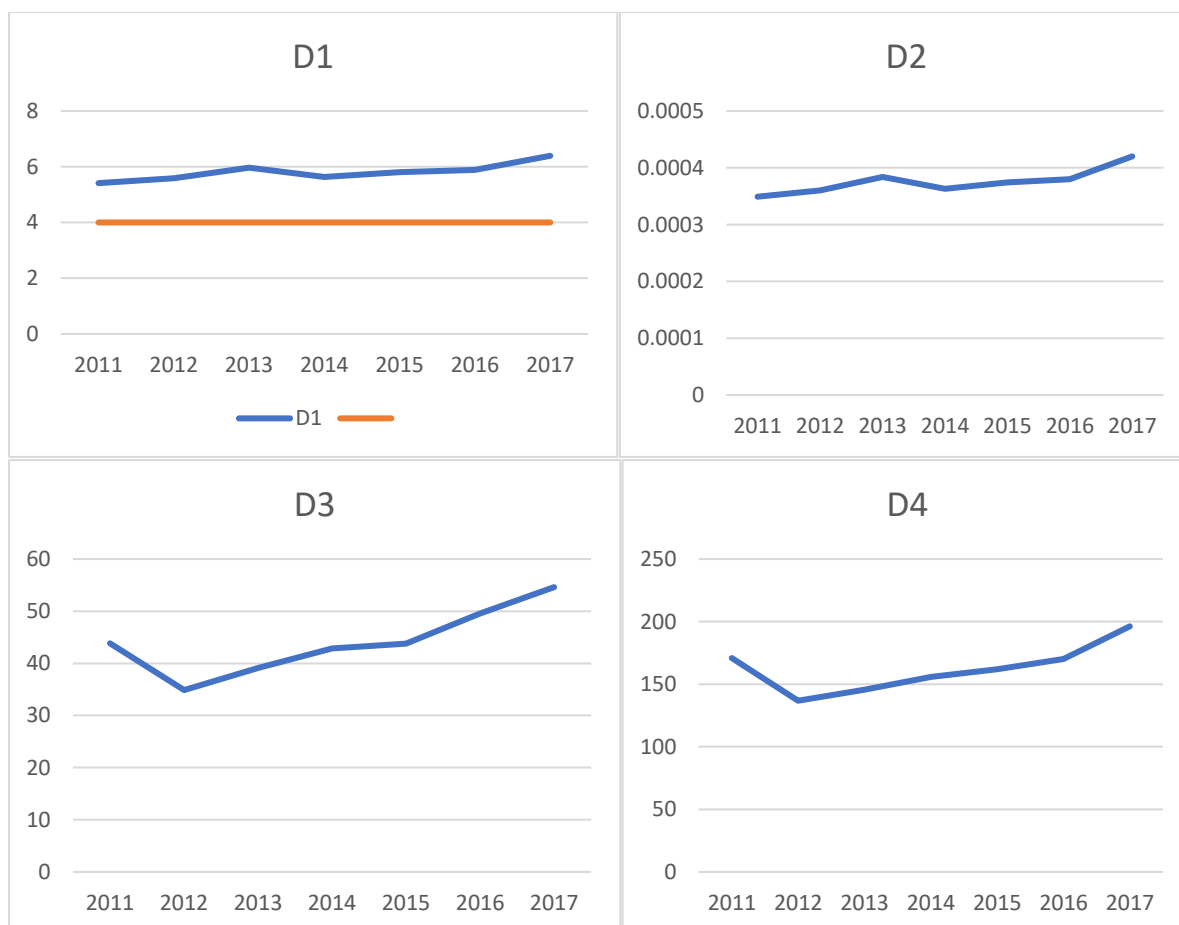
Συνολικά, η τουριστική ανάπτυξη της περιφέρειας είναι μικρή και έχει αρκετά περιθώρια βελτίωσης και ανάδειξης περιοχών που δεν θεωρούνται ως οι κλασσικοί τουριστικοί προορισμοί.

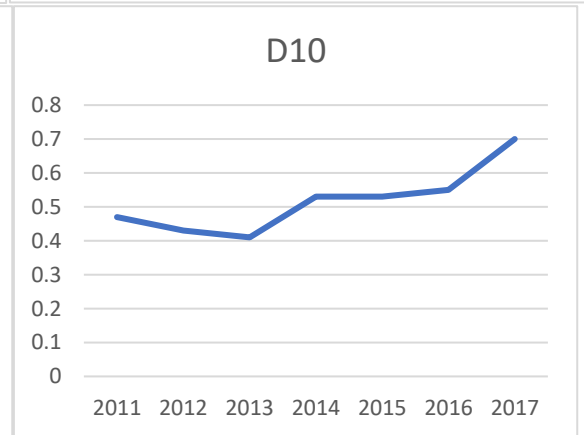
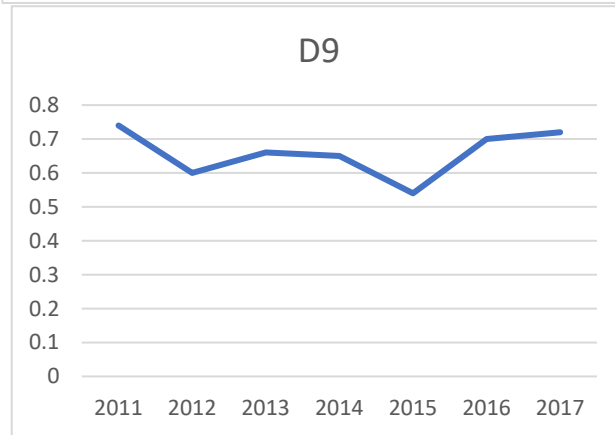
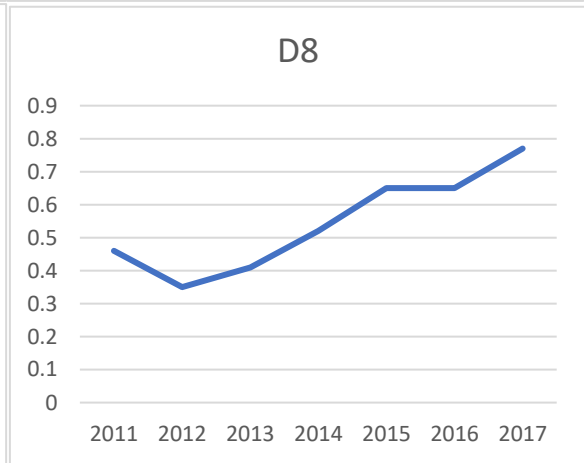
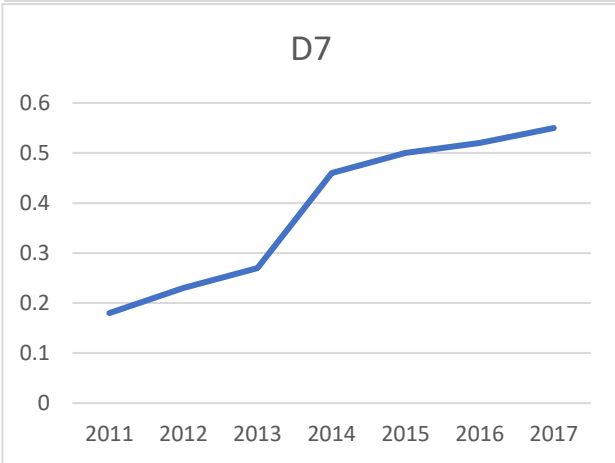
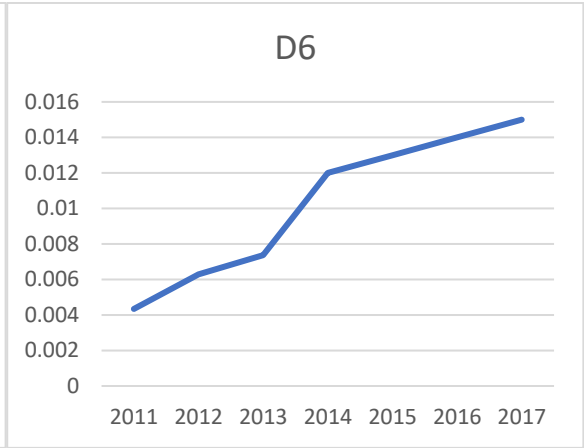
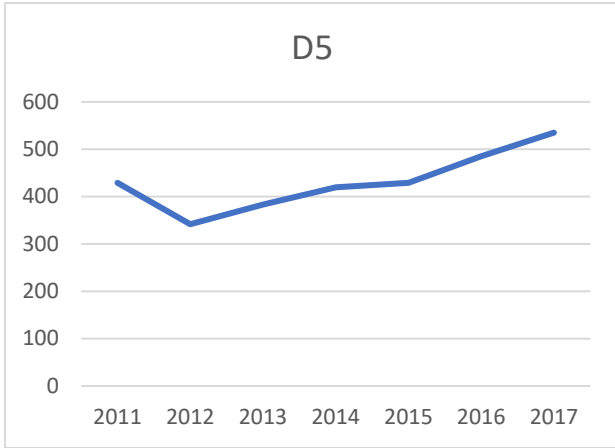
2.9 ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Πίνακας Δεικτών:

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10
2011	5,41	0,000349	43,81	170,89	429,19	0,00434	0,18	0,46	0,74	0,47
2012	5,58	0,00036	34,87	136,79	341,63	0,00629	0,23	0,35	0,6	0,43
2013	5,96	0,000384	39,1	145,48	383,06	0,00736	0,27	0,41	0,66	0,41
2014	5,63	0,000363	42,85	155,7	419,75	0,012	0,46	0,52	0,65	0,53
2015	5,8	0,000374	43,79	161,82	429,02	0,013	0,5	0,65	0,54	0,53
2016	5,88	0,00038	49,53	170,24	485,25	0,014	0,52	0,65	0,7	0,55
2017	6,39	0,00042	54,61	196,21	535,03	0,015	0,55	0,77	0,72	0,7

Διαγράμματα Δεικτών:

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου περιλαμβάνει τις περιφερειακές ενότητες Αρκαδίας, Αργολίδας, Κορινθίας, Λακωνίας και Μεσσηνίας. Έχει έκταση 15.511 τ.χλμ και 577.903 κατοίκους.

Οι τιμές του ΔΤΛ της Περιφέρειας τα τελευταία χρόνια εντοπίζονται στην κατώτατη κλάση του, κάτι που φανερώνει την μικρή τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας. Από την εξέλιξη των τιμών αυτών διαχρονικά προκύπτει μια στασιμότητα στην τουριστική κίνηση κατά τα έτη 2011-2016 και μια μικρή αύξηση για το έτος 2017.

Μελετώντας τον δείκτη D10 συμπεραίνουμε ότι οι αφίξεις ημεδαπών στην περιφέρεια ξεπερνούν σε αριθμό αυτές των αλλοδαπών. Ωστόσο, παρατηρούμε ότι τα τελευταία χρόνια οι Δείκτες Τουριστικής Διείσδυσης D8, D9 παρουσιάζουν αρκετά κοντινές τιμές σε σχέση με το 2011 που ξεκινήσαμε την μέτρηση. Αυτό υποδηλώνει ότι παρά το ότι ο αριθμός αφίξεων του εσωτερικού τουρισμού είναι μεγαλύτερος από αυτόν του εισερχόμενου, ο δεύτερος ξεπερνά τον πρώτο σε διανυκτερεύσεις. Μάλιστα, ο ΔΤΔ αλλοδαπών τουριστών το 2017 (0,77) είναι υπερδιπλάσιος σε σχέση με το 2012 (0,35), ενώ ο αντίστοιχος για τους ημεδαπούς τουρίστες παρουσιάζεται πιο στάσιμος.

Η τουριστική πυκνότητα της περιοχής είναι αρκετά χαμηλή (Διάγραμμα 12). Επίσης, η τουριστική ένταση, αν και τέταρτη μεταξύ των περιφερειών, κυμαίνεται σε αρκετά χαμηλά επίπεδα με βάση τα Διαγράμματα 13-14. Παράλληλα, αν και με βάση τον Δείκτη Ανεκτού Τουριστικού ο αριθμός τουριστών χαρακτηρίζεται χαμηλός για τις δυνατότητες της Περιφέρειας, σημειώνεται σημαντική αύξηση των τιμών του τα τελευταία χρόνια. Παρόμοια συμπεριφορά παρουσιάζει και ο Δείκτης Τουριστικής Πίεσης, που υποδεικνύει ότι αν και το επίπεδο πιέσεων παραμένει χαμηλό, έχει τριπλασιαστεί στην 7ετία 2011-2017.

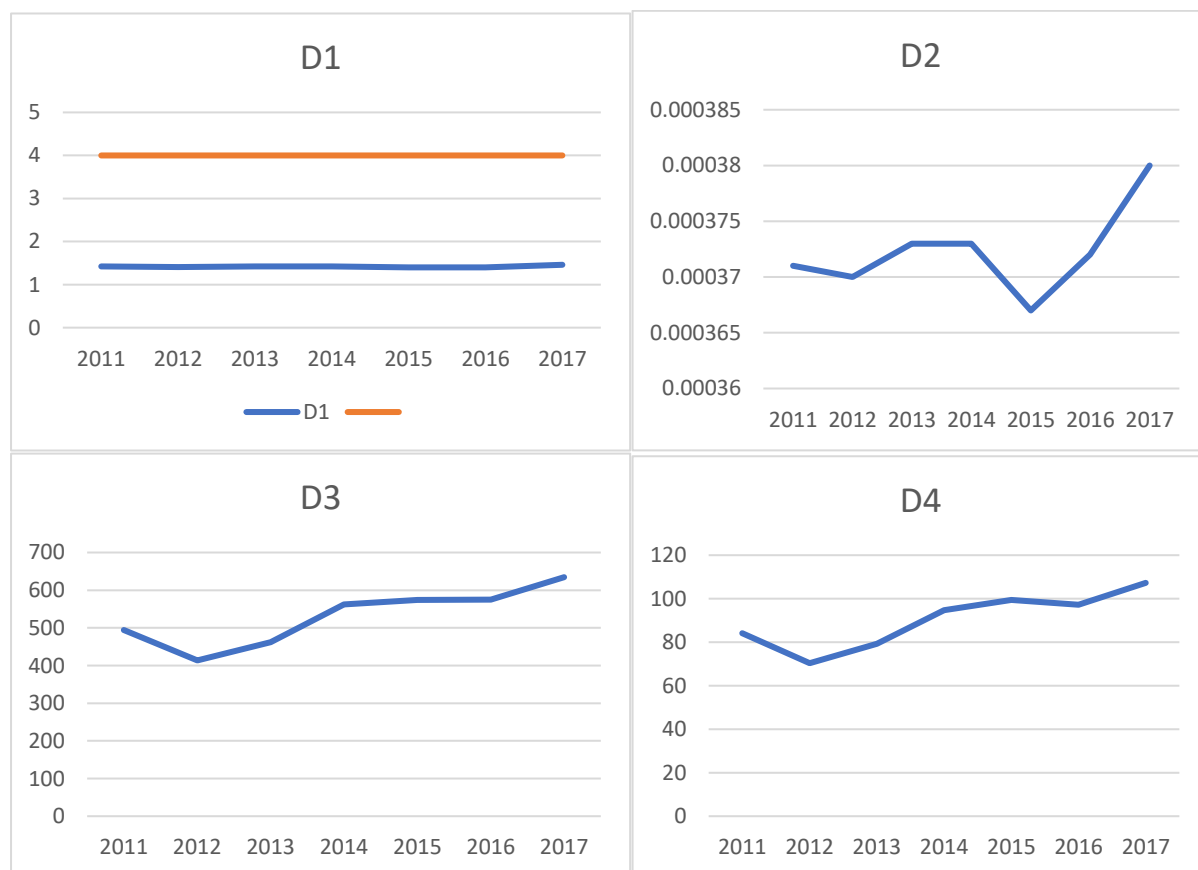
Η Περιφέρεια Πελοποννήσου δεν έχει υπερβεί την φέρουσα ικανότητά της και κατά συνέπεια υπάρχουν περιθώρια ανάπτυξης του τουριστικού προϊόντος. Οι περιοχές που παρουσιάζουν ιδιαίτερα αυξημένη τουριστική κίνηση και τουριστικές πιέσεις (κυρίως κατά τους θερινούς μήνες) είναι το Ναύπλιο, το Πόρτο Χέλι (Ερμιονίδα), το Λουτράκι, το Γύθειο, η Καλαμάτα (αστική περιοχή και παραθαλάσσια ζώνη Μεσσηνίας) και η Μονεμβασιά. Οι περιοχές των ΠΕ Αργολίδας και Κορινθίας παρουσιάζουν στασιμότητα η πτωτικές τάσεις και έχουν άμεση εξάρτηση από την Αθήνα, ενώ οι περιοχές των ΠΕ Μεσσηνίας και Λακωνίας παρουσιάζουν σημαντική άνοδο τουριστικής ζήτησης. Προς το παρόν, καμία από τις προαναφερθείσες περιοχές δεν παρουσιάζει σημάδια υπέρβασης της Φ.Ι. της (ΕΟΤ).

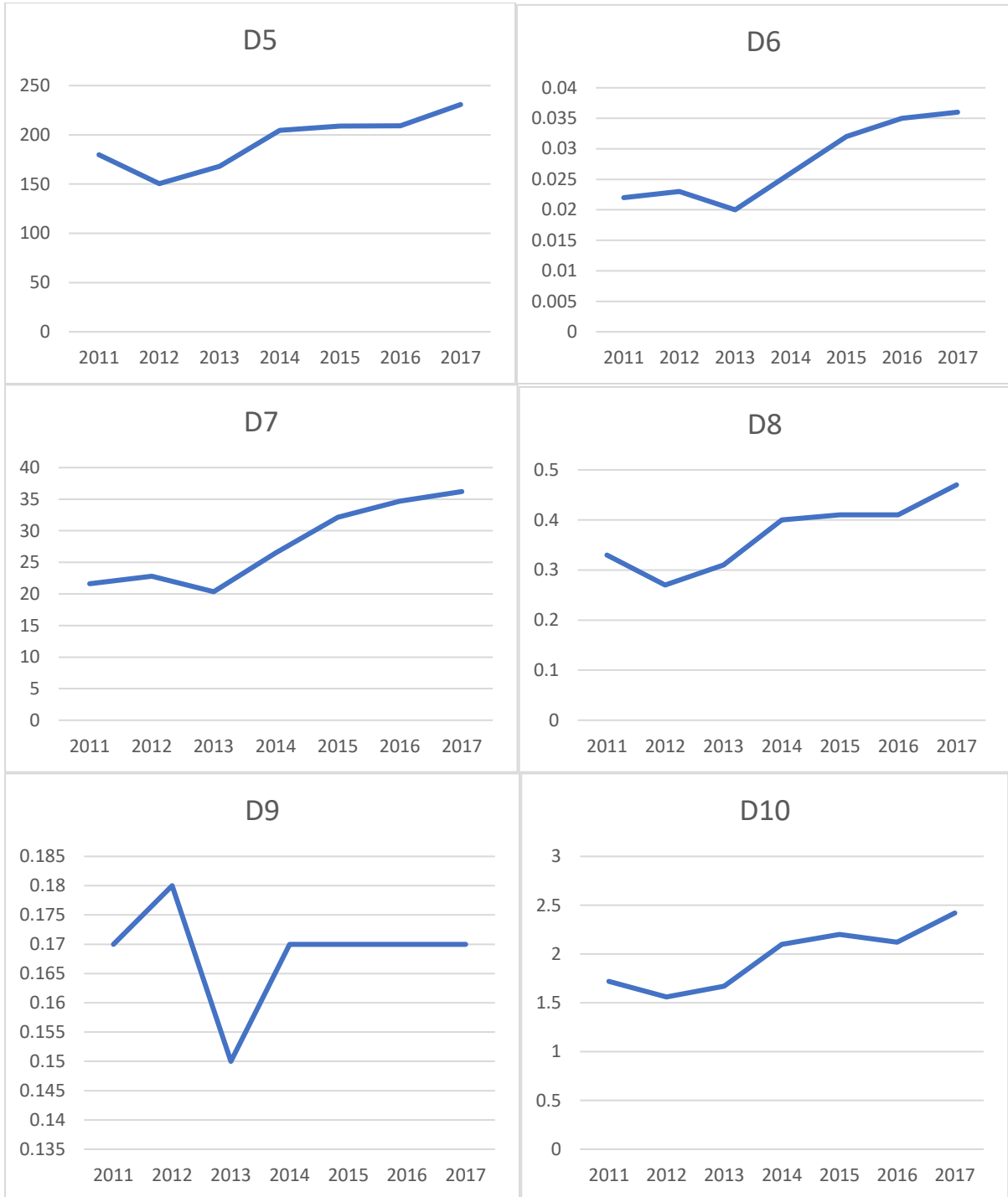
2.10 ΑΤΤΙΚΗ

Πίνακας Δεικτών:

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10
2011	1,42	0,000371	494,04	84,11	179,64	0,022	21,61	0,33	0,17	1,72
2012	1,41	0,00037	413,64	70,35	150,41	0,023	22,81	0,27	0,18	1,56
2013	1,42	0,000373	462,05	79,22	168,01	0,02	20,35	0,31	0,15	1,67
2014	1,42	0,000373	562,08	94,66	204,39	0,026	26,5	0,4	0,17	2,1
2015	1,4	0,000367	574,25	99,4	208,81	0,032	32,16	0,41	0,17	2,2
2016	1,4	0,000372	574,94	97,22	209,06	0,035	34,7	0,41	0,17	2,12
2017	1,46	0,00038	634,55	107,28	230,74	0,036	36,21	0,47	0,17	2,42

Διαγράμματα Δεικτών:

Η Περιφέρεια Αττικής είναι η πολυπληθέστερη ελληνική περιφέρεια απαριθμώντας 3.828.434 κατοίκους. Έχει έκταση 3.814 τ.χλμ. και διαιρείται στις περιφερειακές ενότητες Κεντρικού Τομέα Αθηνών (ΤΑ), Νοτίου ΤΑ, Βορείου ΤΑ, Δυτικού ΤΑ, Πειραιώς, Νήσων Αττικής, Δυτικής Αττικής και Ανατολικής Αττικής.

Παρατηρούμε ότι παρά τον υψηλό αριθμό τουριστικών αφίξεων στην Περιφέρεια (πρώτη θέση κατά τα έτη 2011-2017 σε σύγκριση με τις υπόλοιπες περιφέρειες), ο Δείκτης Τουριστικής Λειτουργίας κινείται σε αρκετά χαμηλά επίπεδα - περίπου 1,4 διαχρονικά. Επομένως, το αποτέλεσμα αυτό μας οδηγεί στην διαπίστωση ότι η τουριστικής ανάπτυξη της Αττικής είναι χαμηλή. Επίσης, το γεγονός ότι συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες είναι πρώτη στις συνολικές αφίξεις (Πίνακας 13) ενώ τέταρτη στις συνολικές διανυκτερεύσεις, σημαίνει ότι κατά πάσα πιθανότητα αρκετοί τουρίστες παραμένουν λίγο - ή καθόλου- στην περιοχή και καταλήγουν σε κάποιο άλλο τουριστικό προορισμό.

Με βάση τον Δείκτη Προσελκυστικότητας, η τουριστική κίνηση της περιφέρειας στηρίζεται κυρίως στον εισερχόμενο τουρισμό, κάτι το οποίο κοιτώντας το αντίστοιχο διάγραμμα του δείκτη D10 παρουσιάζει ανοδική πορεία τα τελευταία χρόνια. Η τουριστική διεύθυνση τόσο των αλλοδαπών (D8) όσο και των ημεδαπών (D9) τουριστών κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα, ωστόσο των πρώτων σημειώνει αύξηση στις τιμές της κατά το 2011-2017, σε αντίθεση με των δεύτερων που παρουσιάζει στασιμότητα.

Η τουριστική πυκνότητα και η τουριστική ένταση στην Περιφέρεια Αττικής, σύμφωνα τους αντίστοιχους δείκτες, κινούνται σε χαμηλά επίπεδα, παρά τον σημαντικό αριθμό τουριστών που καταφθάνει σε αυτή (Διαγράμματα 12 και 13-14). Στα ίδια επίπεδα κινείται και ο Δείκτης Ανεκτού Τουριστικού Πληθυσμού. Ωστόσο, και οι 5 δείκτες αυτοί (D2,D3,D4,D5,D6) έχουν αυξητική τάση τα τελευταία χρόνια. Η Αττική είναι η 4^η Περιφέρεια, επίσης, σε τουριστικές πιέσεις ανά την Επικράτεια (Διάγραμμα 15) και οι τιμές του αντίστοιχου δείκτη (D7) καταγράφουν σημαντική αύξηση την τελευταία επταετία. Οι χαμηλές τιμές των υπόλοιπων δεικτών δεν πρέπει να ξεγελούν. Η Αττική έχει αρκετά μεγάλο πληθυσμό αναλογικά με την έκταση της, κάτι που από μόνο του σημαίνει αξιοσημείωτη ένταση και πιέσεις και άρα θα πρέπει να ληφθούν υπόψη.

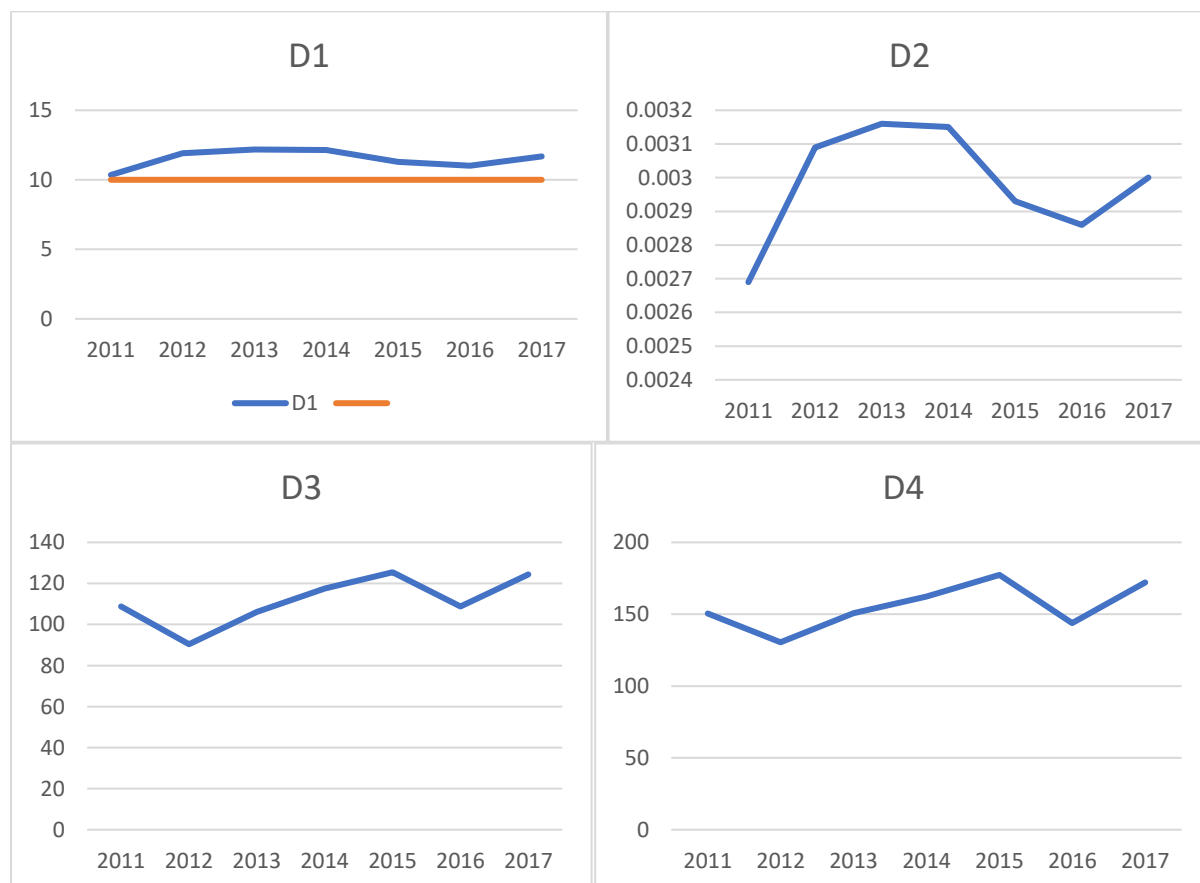
Συνοψίζοντας, παρά τον μεγάλο όγκο τουριστών που δέχεται η Περιφέρεια Αττικής, η τουριστική ανάπτυξη είναι μικρή, δεδομένων των αντίστοιχων δεικτών ΦΙ και επομένως υπάρχουν αρκετά περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης. Ωστόσο, δεν πρέπει να αγνοείται το γεγονός ότι η ένταση και οι πιέσεις που ασκούνται δεν είναι αμελητέες εξαιτίας και του αρκετά μεγάλου σε αριθμό ντόπιου πληθυσμού.

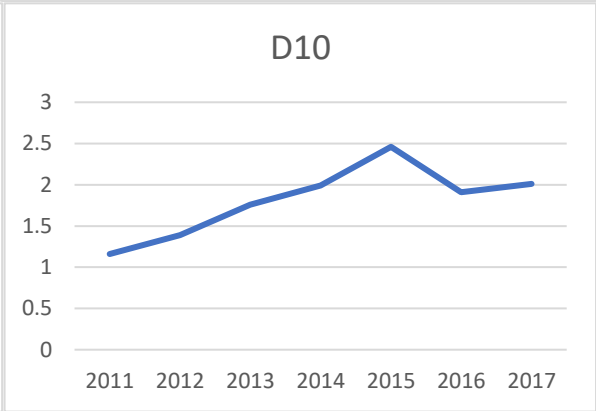
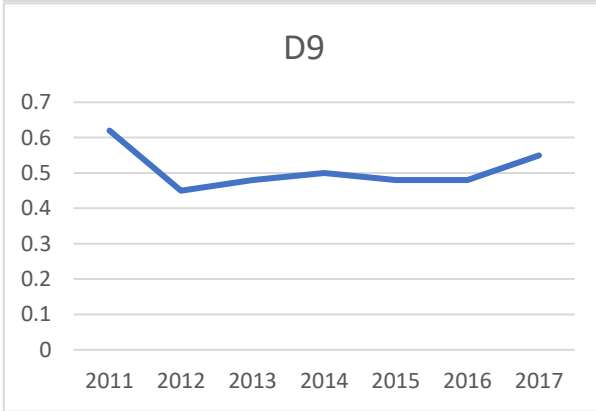
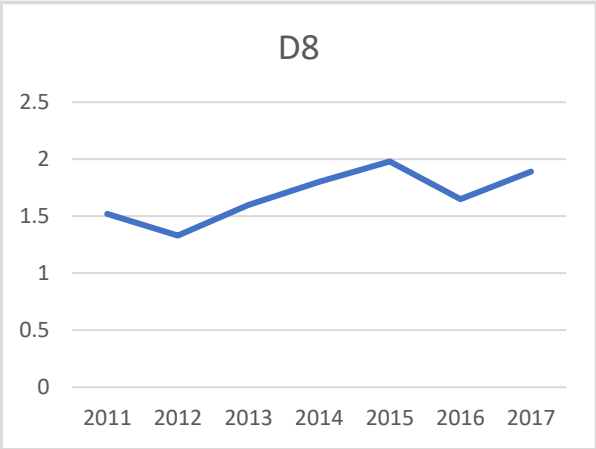
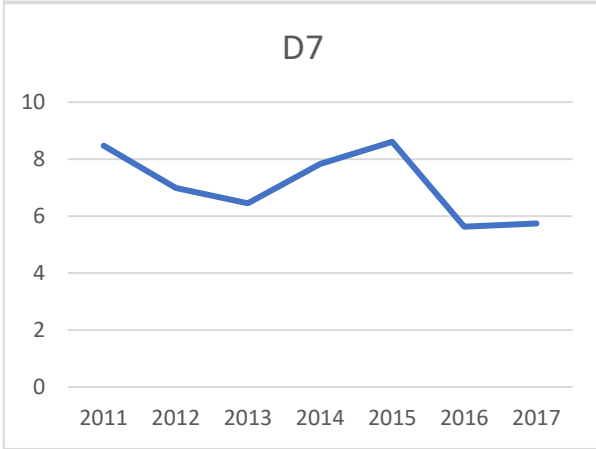
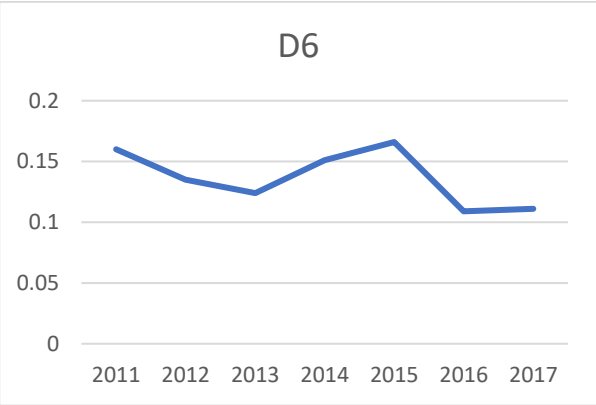
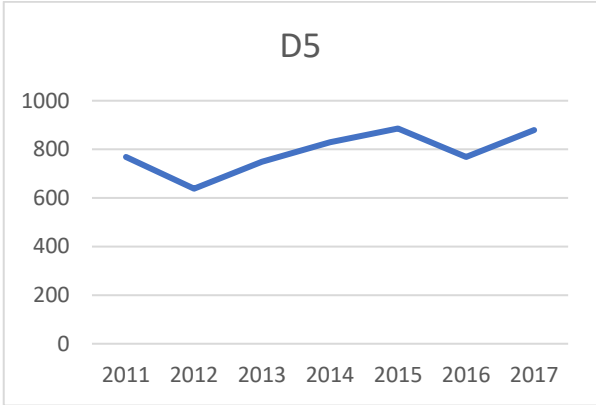
2.11 ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ

Πίνακας Δεικτών:

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10
2011	10,35	0,00269	108,84	150,57	768,48	0,16	8,47	1,52	0,62	1,16
2012	11,91	0,00309	90,38	130,46	638,17	0,135	6,99	1,33	0,45	1,39
2013	12,18	0,00316	106,1	150,65	749,14	0,124	6,45	1,6	0,48	1,76
2014	12,14	0,00315	117,51	162,39	829,72	0,151	7,83	1,8	0,5	1,99
2015	11,28	0,00293	125,44	177,36	885,67	0,166	8,61	1,98	0,48	2,46
2016	11,01	0,00286	108,82	143,78	768,35	0,109	5,63	1,65	0,48	1,91
2017	11,67	0,003	124,45	172,21	878,71	0,111	5,74	1,89	0,55	2,01

Διαγράμματα Δεικτών:

Η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου αποτελείται από τις περιφερειακές ενότητες Ικαρίας, Λέσβου, Λήμνου, Σάμου και Χίου. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 έχει 199.231 κατοίκους, ενώ η συνολική της έκταση είναι 3.854 τ.χλμ.

Ο τουρισμός αποτελεί κλάδο ανάπτυξης της Περιφέρειας Β. Αιγαίου, αλλά όχι τον σημαντικότερο σε σχέση με άλλους τομείς. Ωστόσο, σύμφωνα με τις τιμές του ΔΤΛ D1 παρατηρείται μια στασιμότητα. Αυτό οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, όπως οι δυσμενέστερες κλιματολογικές συνθήκες σε σχέση με τις πιο τουριστικά ανεπτυγμένες νησιωτικές περιοχές, ελλιπής προβολή των νησιών αυτών, μέτρια επίπεδα συγκοινωνίας με τα κέντρα της υπόλοιπης Ελλάδας και τελικά με την Ευρώπη (ΕΟΤ).

Με βάση τον Δείκτη Προσελκυστικότητας, οι αφίξεις αλλοδαπών τουριστών ακολουθούν μια κάπως ανοδική πορεία, με αποκορύφωμα το 2015 όπου ξεπέρασαν τις αντίστοιχες των ημεδαπών κατά 2,5 φορές περίπου ($D10_{2015} = 2,46$). Ο Δείκτης D8 αποτυπώνει την επίσης ανοδική εξέλιξη της τουριστικής διείσδυσης του εισερχόμενου τουρισμού, καθώς από το 1,33 το 2012 έφτασε στο 1,89 το 2017 (με peak μάλιστα το 1,98 το 2015), σε αντίθεση με τον D9 που παρουσιάζει μια πιο σταθερή τάση.

Η τουριστική πυκνότητα της περιφέρειας παρουσιάζει αρκετές διακυμάνσεις διαχρονικά αλλά από το Διάγραμμα 12 διακρίνεται σε ψηλά επίπεδα με μόνο τις αντίστοιχες πυκνότητες των Ιονίων Νήσων και του Νοτίου Αιγαίου να έχουν υψηλότερες τιμές. Η τουριστική ένταση (D4,D5), παρά τις όποιες διακυμάνσεις διαχρονικά, είναι αξιοσημείωτη και με ανοδική τάση το 2017. Σύμφωνα με τον Δείκτη Ανεκτού Τουριστικού Πληθυσμού (D6), η τουριστική κίνηση κατά την high season χαρακτηρίζεται από χαμηλό αριθμό τουριστών και άμεση συνέπεια είναι οι τουριστικές πιέσεις να μην είναι ανησυχητικές (Διάγραμμα 15). Χαρακτηριστικό γνώρισμα ωστόσο για την τάση όλων των δεικτών, είναι ότι παρουσιάζουν ανοδική πορεία τα έτη 2012-2015, ενώ πτώση και ανάκαμψη τα επόμενα 2.

Παρακάτω, φαίνονται οι δείκτες D1 και D4 για τις επιμέρους ΠΕ για το έτος 2017 (Πίνακας 20):

Πίνακας 20: Δείκτες D1 και D4 για τις Περιφερειακές Ενότητες Β. Αιγαίου το 2017

	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΚΛΙΝΕΣ	D1	D4
Λέσβος	112.531	7.282	8,53	131,88
Ικαρία	10.046	1.037	12,31	119,27
Λήμνος	28.120	1.797	10,57	165,41
Σάμος	133.809	10.417	31,59	405,80
Χίος	58.593	2.723	5,31	114,17
Περιφέρεια	343.099	23.256	11,62	172,21

Από τις τιμές του δείκτη D1, φαίνεται ότι το πιο ανεπτυγμένο τουριστικά νησί του Β. Αιγαίου είναι η Σάμος, η οποία μάλιστα δέχεται και παραπάνω από το 1/3 των συνολικών αφίξεων στην Περιφέρεια. Ο τουρισμός για την Σάμο αποτελεί κύριο κλάδο ανάπτυξης. Ακολουθούν, με αρκετή απόσταση ωστόσο, η Ικαρία (D1= 12,31) και η Λήμνος(D1=10,57). Ο τουρισμός για αυτά τα δύο νησιά είναι κλάδος ανάπτυξης αλλά όχι ο σημαντικότερος. Και τέλος, μικρή τουριστική ανάπτυξη παρουσιάζουν τόσο η Λέσβος - παρά τον μεγάλο αριθμό αφίξεων - όσο και η Χίος. Η μεγαλύτερη τουριστική ένταση εντοπίζεται στην Σάμο και με μεγάλη διαφορά ακολουθούν Λήμνος, Λέσβος, Ικαρία και Χίος.

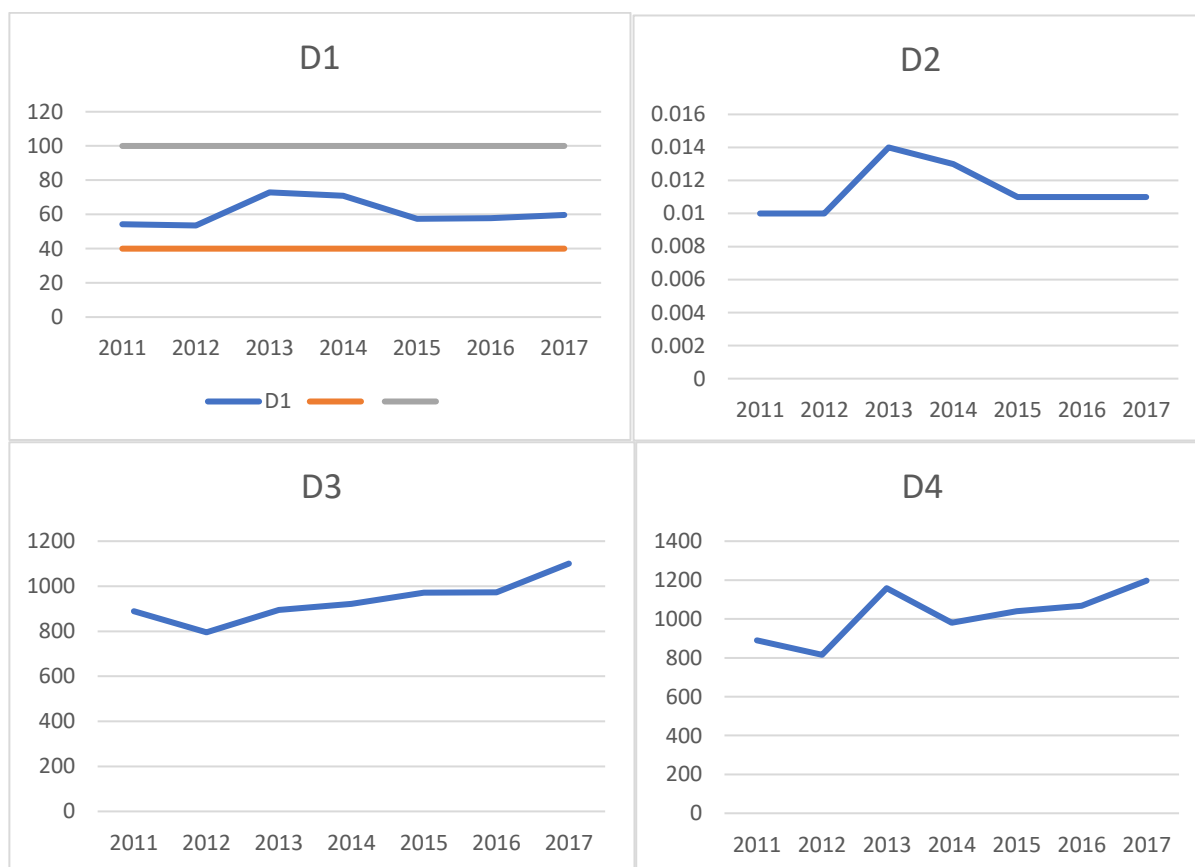
Συνεπώς, υπάρχουν δυνατότητες ανάπτυξης του τουρισμού καθώς κανένα νησί δεν διατρέχει κίνδυνο υπέρβασης της τουριστικής φέρουσας ικανότητας του, ούτε στο επίπεδο εξυπηρέτησης ούτε και στο επίπεδο έντασης και πιέσεων, κάτι που ισχύει -προφανώς- και για την Περιφέρεια γενικότερα.

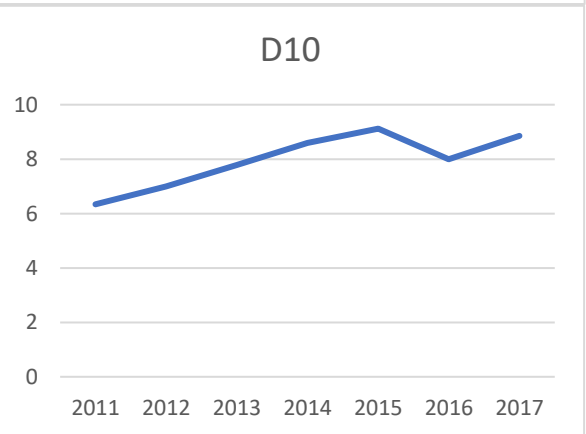
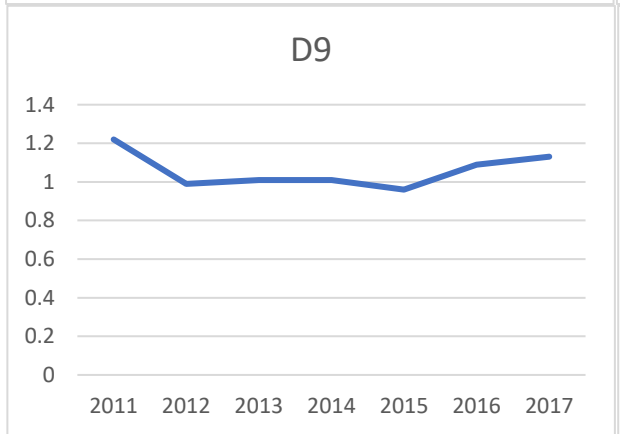
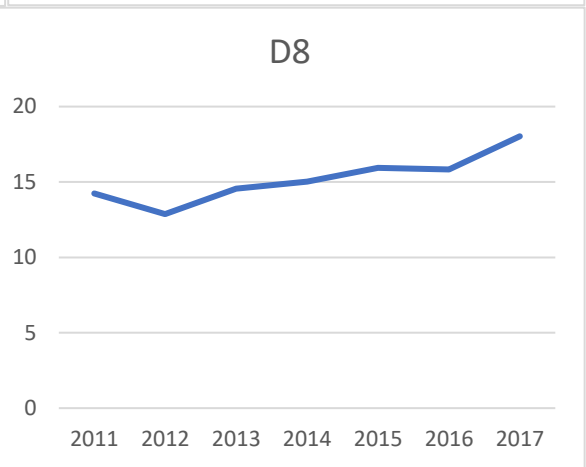
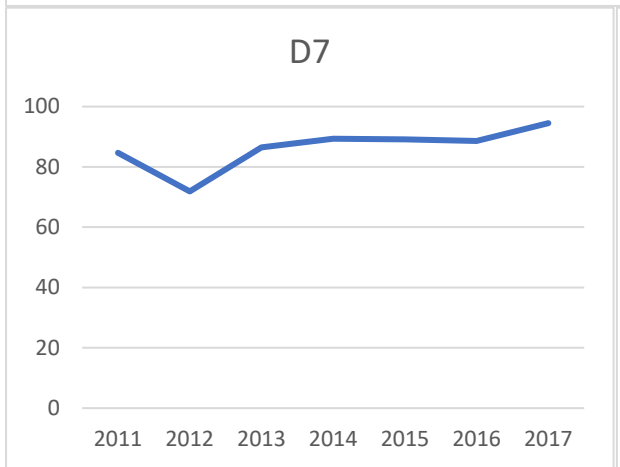
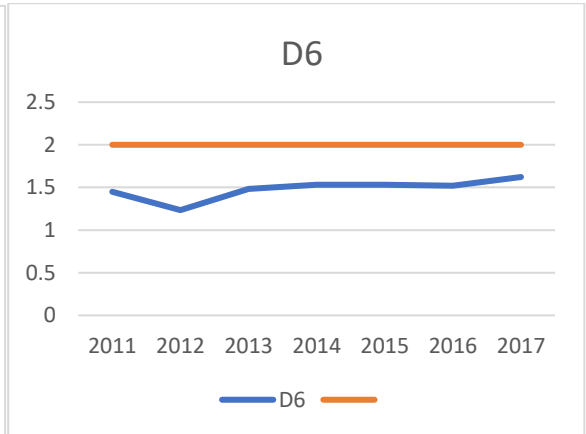
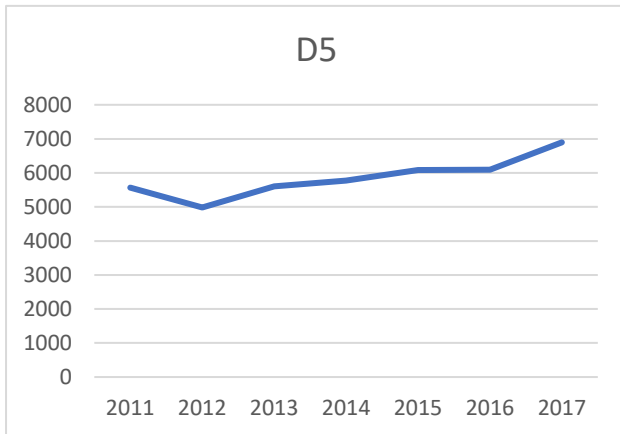
2.12 ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ

Πίνακας Δεικτών:

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10
2011	54,28	0,01	888,52	890,48	5567,55	1,45	84,64	14,24	1,22	6,34
2012	53,54	0,01	795,26	815,36	4983,21	1,234	71,87	12,87	0,99	7
2013	72,89	0,014	894,46	1158,57	5604,79	1,484	86,48	14,56	1,01	7,78
2014	70,86	0,013	921,76	980,51	5775,86	1,533	89,32	15,03	1,01	8,59
2015	57,51	0,011	971,3	1039,19	6086,26	1,531	89,15	15,94	0,96	9,12
2016	57,82	0,011	972,65	1068,32	6094,77	1,52	88,56	15,84	1,09	7,99
2017	59,76	0,011	1100,54	1196,93	6896,12	1,622	94,51	18,03	1,13	8,85

Διαγράμματα Δεικτών:

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου απαριθμεί 309.015 κατοίκους και έχει έκταση 5.305 τ.χλμ. Διαιρείται στις εξής περιφερειακές ενότητες: Άνδρου, Θήρας, Καλύμνου, Καρπάθου, Κέας-Κύθνου, Κω, Μήλου, Μυκόνου, Νάξου, Πάρου, Ρόδου, Σύρου και Τήνου.

Τα νησιά Νοτίου Αιγαίου αποτελούν την περιφέρεια με την υψηλότερη τουριστική ανάπτυξη της Ελλάδας. Ο Δείκτης Τουριστικής Λειτουργίας, κατά τα έτη 2011-2017, παίρνει τιμές μεγαλύτερες του 50, ξεπερνώντας μάλιστα και το 70 για το 2013 και το 2014. Ο τουρισμός προφανώς αποτελεί τον κύριο κλάδο ανάπτυξης.

Η Περιφέρεια αποτελεί πόλο έλξης, κατά μεγάλη πλειοψηφία, εισερχόμενου τουρισμού. Η αναλογία αφίξεις αλλοδαπών/αφίξεις ημεδαπών τουριστών είναι κατά πολύ μεγαλύτερη του 1 με αυξητική τάση διαχρονικά. Το 2015, συγκεκριμένα, οι αφίξεις από το εξωτερικό ήταν 9 φορές περισσότερες από τις αντίστοιχες εσωτερικού. Με βάση τον δείκτη D9, η τουριστική διείσδυση των ημεδαπών τουριστών, αν και με μικρές διακυμάνσεις, διατηρεί μια σταθερή πορεία και δυναμική (μικρές μεταβολές στις συνολικές διανυκτερεύσεις), αν αναλογιστούμε και την οικονομική κατάσταση που επικρατεί στην χώρα, με τις ανάλογες συνέπειες για τον εσωτερικό τουρισμό. Αντίθετη, πορεία ακολουθεί ο αντίστοιχος δείκτης για τους αλλοδαπούς τουρίστες (D8), καθώς έπειτα από μια μικρή πτώση το 2012, έχει ανακάμψει.

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου παρουσιάζει την μεγαλύτερη τουριστική ένταση ανά την Επικράτεια διαχρονικά (Διαγράμματα 13,14) και με σταθερά αυξητικές τάσεις και για τους δύο δείκτες (D4,D5). Επίσης, η τουριστική πυκνότητα είναι αξιοσημείωτη συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες. Σύμφωνα με τον δείκτη D6, η τουριστική κίνηση των νησιών Ν. Αιγαίου χαρακτηρίζεται ως ανεκτός ($1 < D6 < 2$). Ωστόσο, δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός της σταδιακής αύξησης του συγκεκριμένου δείκτη τα τελευταία χρόνια. Ο τουρισμός φαίνεται να ασκεί επίσης σημαντικές πιέσεις στην Περιφέρεια. Δεδομένου ότι, η εποχικότητα στο Νότιο Αιγαίο αγγίζει το 80% κατά τους θερινούς μήνες (Πίνακας 9) γίνεται αντιληπτό ότι ένας αρκετά μεγάλος αριθμός τουριστών επισκέπτεται τα νησιά αυτά ασκώντας μεγάλες πιέσεις στην τοπική κοινωνία και το περιβάλλον.

Ακολουθεί ο υπολογισμός του Δείκτη Τουριστικής Λειτουργίας και Τουριστικής Έντασης για το έτος 2017 για τις ΠΕ με τις περισσότερες αφίξεις ανά την Περιφέρεια:

Πίνακας 21: Δείκτες D1 και D4 για τις Περιφερειακές Ενότητες Σαντορίνης, Κω, Μυκόνου και Ρόδου

	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΚΛΙΝΕΣ	D1	D4
Σαντορίνη	217.205	9.247	59,47	1396,82
Κως	866.962	49.729	148,94	2596,63
Μύκονος	387.310	11.264	111,15	3821,89
Ρόδος	1.869.709	91.321	79,07	1618,94
Περιφέρεια	3.698.691	184.699	59,76	1196,93

Στον παραπάνω πίνακα φαίνεται ότι η Ρόδος και η Κως παρουσιάζουν μεγάλη τουριστική ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα, ο ΔΤΛ για την Κω είναι σχεδόν τριπλάσιος από αυτόν της Περιφέρειας ενώ αυτός της Ρόδου διπλάσιος. Ο τουρισμός αποτελεί κύριο κλάδο ανάπτυξης για την Ρόδο και την Σαντορίνη. Η μεγαλύτερη τουριστική ένταση, σύμφωνα με τον δείκτη D4 εντοπίζεται στη Μύκονο και έπειτα στην Κω, στη Ρόδο και στην Σαντορίνη.

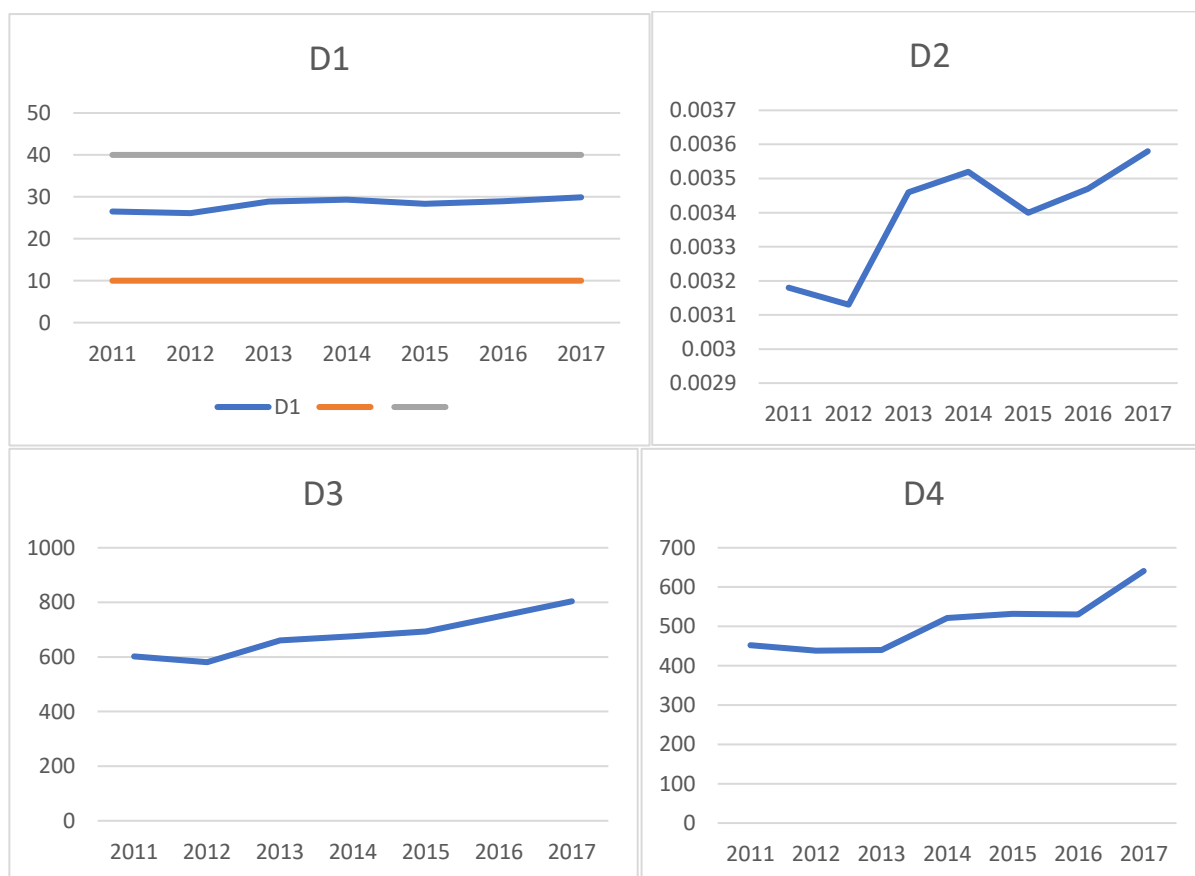
Είναι φανερό ότι η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου βρίσκεται στο στάδιο της ακμής της τουριστικής της ανάπτυξης χωρίς να έχει υπερβεί την φέρουσα ικανότητα της. Οι αρκετά υψηλοί ΔΤΛ ορισμένων ΠΕ αλλά και της περιφέρειας γενικότερα μαρτυρούν την μεγάλη τουριστική ανάπτυξη αυτή, ωστόσο σε συνδυασμό με τις συνεχώς ανοδικές τάσεις των υπολοίπων δεικτών (τουριστικής έντασης, τουριστικής πίεσης, ανεκτού τουριστικού πληθυσμού) φανερώνουν ότι η δημιουργία μιας πολιτικής πρόληψης της ΦΙΤΑ είναι αναγκαία, ώστε να αποφευχθούν οι αρνητικές συνέπειες από την υπέρβασή της.

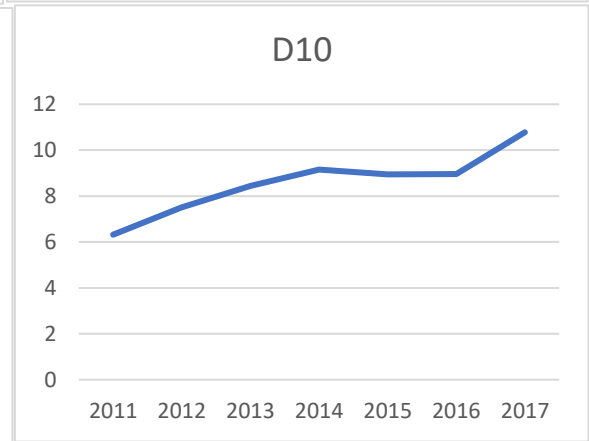
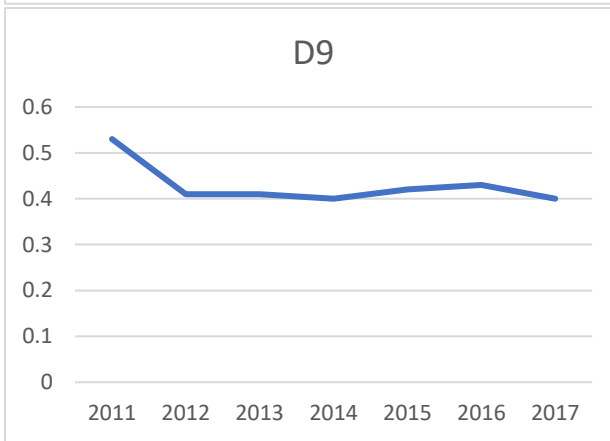
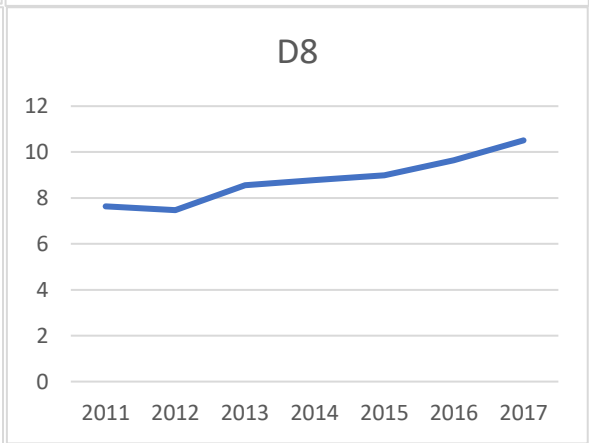
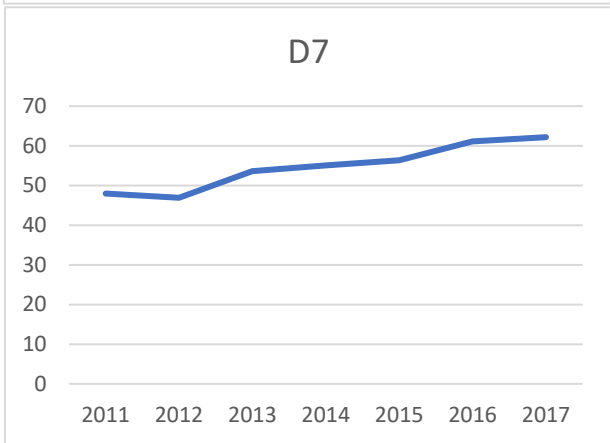
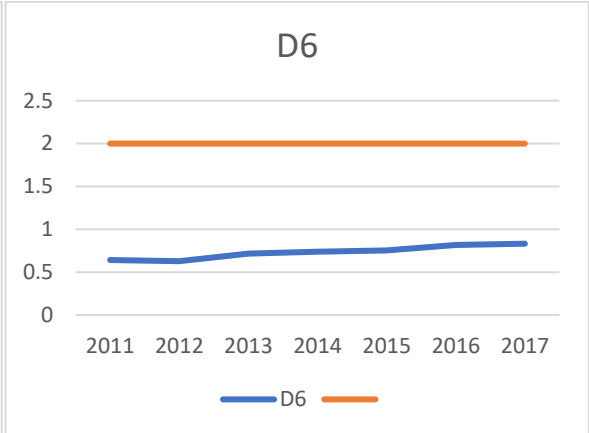
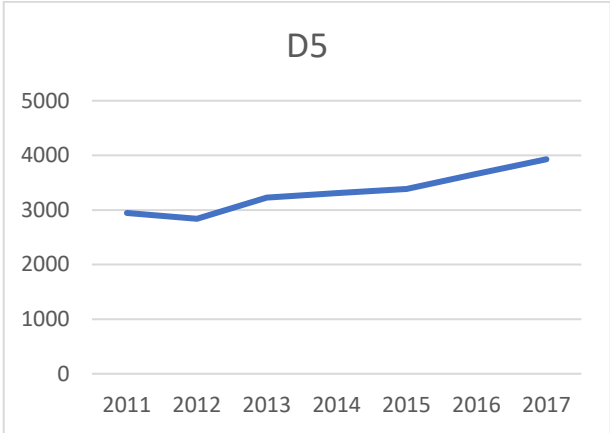
2.13 ΚΡΗΤΗ

Πίνακας Δεικτών:

	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10
2011	26,54	0,00318	602,54	451,9	2943,84	0,641	47,97	7,64	0,53	6,32
2012	26,11	0,00313	580,91	438,35	2838,16	0,628	46,91	7,47	0,41	7,51
2013	28,87	0,00346	660,34	439,96	3226,2	0,718	53,65	8,55	0,41	8,44
2014	29,34	0,00352	676,5	521,76	3305,15	0,737	55,08	8,78	0,4	9,15
2015	28,36	0,0034	692,98	532,27	3385,67	0,755	56,39	8,99	0,42	8,94
2016	28,97	0,00347	749,24	530,6	3660,57	0,818	61,1	9,64	0,43	8,96
2017	29,89	0,00358	803,98	641,01	3927,99	0,832	62,18	10,51	0,4	10,78

Διαγράμματα Δεικτών:

Η Περιφέρεια Κρήτης αποτελείται από τις Περιφερειακές Ενότητες Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου και Λασιθίου. Στο νησί κατοικούν 623.065 κάτοικοι και έχει έκταση 8.340 τ.χλμ.

Η Κρήτη είναι στη 2^η θέση - με μικρή διαφορά - πίσω από την Αττική στις συνολικές αφίξεις τουριστών, παρουσιάζοντας όμως αρκετά μεγάλη εποχικότητα που αγγίζει το τετράμηνο Ιούνιος-Σεπτέμβριος το 76% ενώ τους μήνες Μάιο-Οκτώβριο το 96% (έναντι 56% και 74% αντίστοιχα για την Αττική, Πίνακας 9)! Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι ενώ οι δύο περιφέρειες δέχονται περίπου τις ίδιες αφίξεις, η ένταση και οι πιέσεις στην Κρήτη για μια συγκεκριμένη περίοδο του έτους είναι σαφώς μεγαλύτερες. Επίσης, καταλαμβάνει την πρώτη θέση στις συνολικές διανυκτερεύσεις ετησίως, που αποτελούν σχεδόν το 1/3 των συνολικών διανυκτερεύσεων ανά την Επικράτεια.

Σύμφωνα με τον Δείκτη Τουριστικής Λειτουργίας, ο τουρισμός αποτελεί κλάδο ανάπτυξης για το νησί αλλά όχι τον σημαντικότερο ($D_{12017} \cong 30$). Αυτό σημαίνει, ότι παρά την ανοδική τάση του συγκεκριμένου δείκτη τα τελευταία χρόνια, υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω τουριστικής ανάπτυξης. Παρόλα αυτά, δεν πρέπει να αγνοηθεί το γεγονός ότι σήμερα καταφθάνουν στο νησί περίπου 4.000.000 τουρίστες, αριθμός έντονα δυσανάλογος από τον γηγενή πληθυσμό (εξαπλάσιος). Η σημασία της αναλογίας αυτής γίνεται ακόμα μεγαλύτερη εάν συνεκτιμηθεί και η χωρική διασπορά των τουριστικών ροών καθώς η συντριπτική πλειοψηφία των τουριστών συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένες ζώνες στα βόρεια παράλια και σε ορισμένες περιοχές στα νότια (ΕΟΤ) - αναφορά σε τέτοιες περιοχές γίνεται παρακάτω.

Η τουριστική διείδυση στην Κρήτη είναι κατά μεγάλη πλειοψηφία υπόθεση του εισερχόμενου τουρισμού. Ο αντίστοιχος δείκτης D_8 τα τελευταία χρόνια αυξάνεται συνεχώς, εν αντιθέσει με τον Δείκτη Τουριστικής Διείδυσης για τους ημεδαπούς τουρίστες που παρουσιάζει πιο πτωτική τάση. Αντίστοιχη και η εικόνα του Δείκτη Προσελκυστικότητας D_{10} , όπου πλέον ύστερα από μια επίσης ανοδική πορεία κατά τα έτη 2011-2017, το 2017 η αναλογία αφίξεων αλλοδαπών/ημεδαπών τουριστών είναι περίπου 11/1: δηλαδή, για κάθε έναν Έλληνα τουρίστα που επισκέπτεται την Κρήτη, οι αντίστοιχοι αλλοδαποί τουρίστες είναι 11.

Η πυκνότητα τουρισμού (Διάγραμμα 12) και η τουριστική ένταση (Διαγράμματα 13,14) κυμαίνονται σε σημαντικά επίπεδα σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα. Σημαντικές επίσης φαίνονται και οι τουριστικές πιέσεις στην Περιφέρεια (Διάγραμμα 15), αν και όπως έχει ήδη αναφερθεί σε συγκεκριμένες περιοχές που εισρέει ο μεγαλύτερος αριθμός των τουριστών, η ένταση και οι πιέσεις αυτές μεγεθύνονται. Επιπλέον, σύμφωνα με τον δείκτη D_6 , ο αριθμός των τουριστών χαρακτηρίζεται ως «ανεκτός». Σημαντική

παρατήρηση, ωστόσο, αποτελεί το γεγονός ότι οι τιμές των δεικτών αυτών (D2,D3,D4,D5,D6,D7) σημειώνουν ανοδική τάση την τελευταία επταετία.

Συνολικά επομένως, η Περιφέρεια Κρήτης δεν έχει υπερβεί την φέρουσα ικανότητά της και υπάρχουν περιθώρια ανάπτυξης και βελτίωσης των ήδη υπαρχουσών υποδομών. Ωστόσο, μια παλαιότερη έρευνα του ΕΟΤ, παρουσιάζει μια κατάσταση λίγο πιο σύνθετη εξαιτίας της υπερ-συγκέντρωσης των τουριστών σε συγκεκριμένες περιοχές του νησιού. Πιο συγκεκριμένα, οι περιοχές που δέχονται «απειλές» είναι: η Χώρα Σφακίων, τα Χανιά, το Ρέθυμνο, η Σαμαριά, η Φαλάσαρνα, ο Άγιος Νικόλαος, η Σητεία, ο Μακρύ Γιαλός και η Ιεράπετρα. Ενώ οι περιοχές που βρίσκονταν σε οριακό σημείο (υπέρβαση ΦΙΤΑ) είναι: το Ελαφονήσι, ο Πλατανιάς, τα Μάταλα, το Γάζι, το Χάνι, η Χερσόνησος, τα Μάλια, η Ελούντα και το Βάι.

Συνοψίζοντας, για να συνεχίσει η Κρήτη να αποτελεί πόλο έλξης για τους τουρίστες, ξένους και μη, θα πρέπει να ληφθούν κατάλληλα μέτρα που δεν θα έχουν μόνο ως γνώμονα την περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη αλλά και την διαφύλαξη του τουριστικού προϊόντος μέσω μιας προσπάθειας αποσυμφόρησης των ήδη βεβαρημένων από πιέσεις περιοχών και ανάπτυξης νέων μορφών τουρισμού.

3. ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΥΠΕΡΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η λέξη υπερτουρισμός χρησιμοποιείται για να περιγράψει την εξέλιξη του μαζικού τουρισμού σε μείζον πρόβλημα για τους κατοίκους αρκετών πόλεων. Μια κατάσταση που απειλεί όχι απλώς την καθημερινότητα των κατοίκων σε εξαιρετικά δημοφιλείς προορισμούς, αλλά και την ίδια την ιδιαίτερη «ταυτότητα» της πόλης, την οποία οι τουρίστες, υποτίθεται ότι επιθυμούν να βιώσουν. Την ώρα που πολλοί τουρίστες θέλουν να «ζουν σαν ντόπιοι» και να έχουν μια αυθεντική εμπειρία κατά την επίσκεψή τους, οι κάτοικοι πολλών προορισμών που εξαρτώνται από τον τουρισμό βλέπουν τον τόπο τους να «εξαφανίζεται» μέσα στα καταστήματα με τα σουβενίρ, τα πλήθη, τα μπαρ και τις καφετέριες. Υποφέρουν επίσης από τις τεράστιες πιέσεις των τοπικών εγκαταστάσεων και των υποδομών. Παράλληλα, οι κάτοικοι υφίστανται τις συνέπειες, οι οποίες έχουν επιβάλει μόνιμες αλλαγές στον τρόπο ζωής τους, την πρόσβαση στις ανέσεις και τη γενική ευημερία. Ο υπερτουρισμός καταστρέφει τις παραλίες και τα φυσικά τοπία, ενέχει πολλούς κινδύνους για τις υποδομές και επηρεάζει την αγορά ακινήτων.

Στην χώρα μας, χαρακτηριστικό παράδειγμα προορισμού που αντιμετωπίζει προβλήματα υπερτουρισμού είναι η Σαντορίνη. Πιο συγκεκριμένα, τον Ιανουάριο (2019) η Επιτροπή Μεταφορών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου έφερε προ των ευθυνών τους τις ελληνικές αρχές για το γεγονός ότι επέτρεψαν έναν από τους κορυφαίους προορισμούς της χώρας να φτάσει στο σημείο του κορεσμού, λέγοντας ότι ο χαρακτήρας και ο κοινωνικός ιστός του νησιού έχουν στρεβλωθεί από τις ανεξέλεγκτες καθημερινές ροές δεκάδων χιλιάδων τουρίστες. Στην έκθεση της Επιτροπής δηλώνεται μεταξύ των άλλων ότι «η έλλειψη τουριστικής διακυβέρνησης και στρατηγικής συνεργασίας μεταξύ τοπικών και εθνικών αρχών μπορεί να θέσει σε κίνδυνο το μέλλον του προορισμού», καθώς και ότι «η εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών που στοχεύουν στη διαχείριση και τη ρύθμιση των αυξανόμενων τουριστικών ροών είναι απαραίτητη για την άμβλυνση των αρνητικών συνεπειών του υπερτουρισμού στην τοπική κοινότητα». Τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στην έκθεση είναι αρκετά συγκλονιστικά: Ο αριθμός των διανυκτερεύσεων στο Κυκλαδίτικο νησί έχει αυξηθεί κατά 66% σε πέντε χρόνια, αυξάνοντας από 3,3 εκατομμύρια το 2012 σε 5,5 εκατομμύρια το 2017. Οι επιβάτες κρουαζιερόπλοιων ξεπερνούν τις 2.000 την ημέρα, φτάνοντας ακόμα και τους 18.000 σε peak season. Στην ίδια έκθεση υπογραμμίζεται ότι τα Νησιά Ιονίου βρίσκονται «σε επίπεδα υψηλού κινδύνου» σχετικά με τον υπερτουρισμό.

Ωστόσο, ο υπερτουρισμός είναι παγκόσμιο φαινόμενο, με τι επιπτώσεις του να είναι φανερά πιο ενδεικτικές σε χώρες του εξωτερικού. Η Βαρκελώνη βρίσκεται στο επίκεντρο των αυξανόμενων ανησυχιών σχετικά με την ταχεία

ανάπτυξη του τουρισμού στις πόλεις, ιδίως κατά τις περιόδους αιχμής. Στην πραγματικότητα, το Destination Barcelona εκτιμά ότι το 2017 υπήρχαν 30 εκατομμύρια διανυκτερεύσεις από τουρίστες στην πόλη, ενώ ο συνολικός πληθυσμός φτάνει τους 1.625.137 κατοίκους. Αυτός είναι και ο λόγος που σε ολόκληρη τη Νότια Ευρώπη αυξάνονται οι διαδηλώσεις και τα κοινωνικά κινήματα, που δίνουν μάχη κατά του υπερτουρισμού και του αντίκτυπου που έχει στους κατοίκους της περιοχής. Ένα ακόμη ευρωπαϊκό παράδειγμα είναι το Άμστερνταμ, μια πόλη που πριν μια δεκαετία επένδυε στον τουρισμό με σκοπό την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, ενώ τώρα λαμβάνει μέτρα για την αντιμετώπιση του υπερτουρισμού: το 2018, 19 εκατομμύρια τουρίστες επισκέφθηκαν την πόλη, η οποία αριθμεί μόλις 850.000 κατοίκους, ενώ οι ροές τουριστών αυξάνονται σταθερά. Σύμφωνα με την Deutsche Welle, ο Δήμαρχος της ολλανδικής πρωτεύουσας αναμένει περίπου 30 εκατομμύρια επισκέπτες το 2025. Από τη μεριά τους, πολλοί ντόπιοι αδυνατώντας να ανταπεξέλθουν στις μαζικές ροές τουριστών, μετακινήθηκαν σε συνοικίες εκτός της πόλης.

Άλλοι προορισμοί όπου το ζήτημα του υπερτουρισμού έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις είναι η Μαγιόρκα, το Παρίσι, το Ντουμπρόβνικ, το Κιότο, το Βερολίνο, το Μπαλί και το Ρέικιαβικ. Πρόσφατα, οι αρχές της Ταϊλάνδης αναγκάστηκαν να πάρουν δραστικά μέτρα, όταν ο αριθμός των τουριστών που επισκέπτονταν τον κόλπο Maya, την παραλία που έγινε γνωστή από την ταινία «The Beach» του Danny Boyle, δημιούργησε σοβαρές περιβαλλοντικές ζημιές. Είναι σαφές ότι ο τουρισμός φέρνει νέες θέσεις εργασίας, επενδύσεις και οικονομικά οφέλη στους εκάστοτε προορισμούς.

Στην πραγματικότητα ο υπερτουρισμός είναι μια κοινή ευθύνη. Οι αρμόδιοι φορείς πρέπει να αναγνωρίσουν ότι υπάρχουν συγκεκριμένα όρια ανάπτυξης και να λάβουν κατάλληλα μέτρα. Αλλά και η παγκόσμια βιομηχανία του τουρισμού φέρει μεγάλη ευθύνη. Πρέπει να εξασφαλίσει ότι η ανάπτυξη προϊόντων επιτυγχάνει μια ισορροπία μεταξύ της βέλτιστης τουριστικής εμπειρίας και ενός ανάλογου τοπικού οφέλους. Αλλά και οι τουρίστες από μόνοι τους οφείλουν να κάνουν πιο συνειδητές επιλογές στα μέρη που επιλέγουν να ταξιδέψουν. Άλλωστε υπάρχουν τόσο ενδιαφέροντες προορισμοί σε όλο τον κόσμο, πέρα από την Βαρκελώνη, τη Ρώμη, το Άμστερνταμ και το Λονδίνο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η έννοια της φέρουσας ικανότητας φαίνεται να παρουσιάζεται πρώτη φορά στην εποχή του Thomas R. Malthus, ως συνέπεια της θεωρίας της αύξησης του ανθρώπινου είδους και της μελέτης των ορίων των φυσικών πόρων για την ανεξέλεγκτη αύξηση ενός πληθυσμού. Επομένως, με την ραγδαία αύξηση των ανθρώπινων τουριστικών μετακινήσεων, εισήχθη η έννοια της Φέρουσας Ικανότητας Τουριστικής Ανάπτυξης. Η ΦΙΤΑ αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης για περίπου έναν αιώνα, με βασικό στόχο να διασφαλίσει την διαχείριση μιας έκτασης και την διατήρηση της ποιότητας αναψυχής, θέτοντας κάποια όρια ώστε να αποτραπεί ο κορεσμός του τουριστικού προϊόντος.

Η μελέτη της φέρουσας ικανότητας, όμως, είναι σύνθετη διαδικασία καθώς δεν έχουν όλοι οι τουριστικοί προορισμοί τα ίδια χαρακτηριστικά. Ο βασικός διαχωρισμός γίνεται με βάση τη γεωγραφική τους θέση: αστικές περιοχές, ορεινές περιοχές, παράκτιες περιοχές και νησιά. Ωστόσο, διαφορετικές προσεγγίσεις μπορεί να επιτευχθούν και σε προορισμούς με παρόμοια γεωγραφική θέση. Έχουν αναπτυχθεί και εφαρμοστεί αρκετά μοντέλα διερεύνησης της ΦΙΤΑ, ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε περιοχής με στόχο την χάραξη της κατάλληλης πολιτικής. Η πιο διαδεδομένη είναι η χρήση των δεικτών Φέρουσας Ικανότητας. Οι δείκτες αποσκοπούν στην εκτίμηση της ΦΙΤΑ με σκοπό τη δημιουργία ενός πλαισίου για την καλύτερη διαχείριση των δυνατοτήτων αναψυχής. Η εξαγωγή αποτελεσμάτων από τον υπολογισμό των δεικτών αυτών γίνεται με βάση κάποια διεθνή πρότυπα ή μέσω σύγκρισης με περιοχές με παρόμοια ανάπτυξη.

Αδιαμφισβήτητα, ο τουρισμός αποτελεί τη βαριά βιομηχανία της Ελλάδας. Αυτό τεκμηριώνεται από την υψηλή - και σταθερά ανοδική τα τελευταία χρόνια - συμβολή του στο ΑΕΠ της χώρας. Συγκεκριμένα, το 2017 επετεύχθη αύξηση των εσόδων στον τουριστικό τομέα της τάξης του +11,4 % σε σχέση με το 2016. Η συνεισφορά στο ΑΕΠ το 2017 ανήλθε στο 10,3% (αυξημένη κατά +9,3% από το προηγούμενο έτος) και συνυπολογίζοντας και τα πολλαπλασιαστικά οφέλη, η συνεισφορά αυτή άγγιξε το 27% περίπου. Σε περιοχές όπως το Νότιο Αιγαίο, τα Νησιά Ιονίου και την Κρήτη ανήλθε σε 76%, 47% και 73% αντίστοιχα. Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι τα οφέλη από τον τουρισμό στις τοπικές κοινωνίες αλλά και στην χώρα γενικότερα είναι υψηλής σημασίας για την οικονομία και επομένως η μελέτη της ΦΙΤΑ τους κρίνεται αναγκαία για την διασφάλιση των οφελών αυτών.

Η τουριστική κίνηση στο σύνολο της στην Ελλάδα την τελευταία επταετία έχει ανοδική πορεία, πλην του έτους 2012, που μετά το 2009 στην αρχή της οικονομικής κρίσης υπήρξε από τις χειρότερες χρονιές για τον ελληνικό

τουρισμό. Η τάση αυτή ωστόσο οφείλεται κυρίως στις αυξήσεις των αφίξεων και διανυκτερεύσεων που πραγματοποιήθηκαν από τον εισερχόμενο τουρισμό, καθώς οι αντίστοιχοι αριθμοί του εγχώριου τουρισμού παρουσιάζουν στασιμότητα, επηρεασμένοι από την οικονομική κατάσταση στην χώρα. Το γεγονός αυτό καθιστά σαφές ότι ο ελληνικός τουρισμός είναι καθαρά ένα εξαγόμενο προϊόν, βασισμένο στο πρότυπο «Ήλιος και Θάλασσα». Σύμφωνα με μελέτες που έχουν διενεργηθεί (ΕΟΤ, ΙΤΕΠ) ο τουρισμός στην Ελλάδα παρουσιάζει αρκετά έντονη εποχικότητα σε ποσοστά που ξεπερνούν το 95% του αντίστοιχου δείκτη συγκέντρωσης για τους μήνες Μάιο-Οκτώβριο στις Περιφέρειες Ιονίων Νήσων, Κρήτης και Ν. Αιγαίου. Φυσικά, η συγκέντρωση ενός μεγάλου αριθμού επισκεπτών σε μια περιοχή για συγκεκριμένη περίοδο του έτους, σε συνδυασμό με τον γηγενή πληθυσμό, δημιουργεί έντονες πιέσεις στην τοπική κοινωνία και το περιβάλλον, με κίνδυνο την υπέρβαση των ορίων της φέρουσας ικανότητας της εκάστοτε περιοχής.

Η χρήση δεικτών για την εξαγωγή συμπερασμάτων από τη μελέτη της ΦΙΤΑ στις ελληνικές περιφέρειες δεν είναι κάτι εύκολο. Ωστόσο, ο υπολογισμός των δεικτών αυτών αποσκοπεί στον εντοπισμό «αποδείξεων» για τάσεις υπέρβασης της φέρουσας ικανότητας σε κάποια από τις περιφέρειες, έτσι ώστε να πραγματοποιηθεί μια εκτενέστερη έρευνα λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής.

Η μαζική συγκέντρωση τουριστών σε συγκεκριμένες ζώνες της κάθε περιφέρειας δεν μας αφήνει πολλά περιθώρια για την εξαγωγή ασφαλών αποτελεσμάτων συνολικά για την περιφέρεια. Από την έρευνα, ωστόσο, προέκυψε ότι οι περιφέρειες με την μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη είναι τα Νησιά Ιονίου, το Νότιο Αιγαίο και η Κρήτη. Αξιοσημείωτη είναι η περίπτωση της Περιφέρειας Αττικής που παρά τον μεγάλο όγκο τουριστών που την επισκέπτεται, το επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης σύμφωνα με τους δείκτες είναι χαμηλό. Αν ληφθεί όμως υπόψη ο υψηλός αριθμός μόνιμων κατοίκων συμπεραίνουμε ότι οι πιέσεις είναι αρκετά υψηλές. Οι 4 αυτές Περιφέρειες εμφανίζουν σημαντική τουριστική πυκνότητα, ένταση και τουριστικές πιέσεις.

Οι υπόλοιπες περιφέρειες -συνολικά- χαρακτηρίζονται από χαμηλή ή μέτρια τουριστική ανάπτυξη και επομένως έχουν περιθώρια περαιτέρω ενίσχυσης του τουριστικού προϊόντος, αφού δεν έχουν υπερβεί τα όρια που θέτει η ΦΙ τους. Εντούτοις, μια πιο εξειδικευμένη έρευνα σε περιοχές (αυτών των περιφερειών) που συγκεντρώνουν μαζικά μεγέθη τουρισμού, μπορεί να αναδείξει ότι το υπάρχον μοντέλο οδεύει προς το κρίσιμο σημείο (περιοχές της Πελοποννήσου, Σάμος, Β. Σποράδες κ.ά.). Οι πολιτικές περαιτέρω τουριστικής ανάπτυξης ή βελτίωσης του ήδη υπάρχοντος μοντέλου πρέπει να πραγματοποιούνται με γνώμονα:

1. Την αναβάθμιση και διεύρυνση της τουριστικής προσφοράς
2. Την προώθηση ειδικών μορφών τουρισμού (ιαματικός, αθλητικός, συνεδριακός, αγροτουρισμός, θρησκευτικός, χιονοδρομικός)
3. Τη ρύθμιση της ανάπτυξης και ανάδειξη τουριστικών πόρων
4. Την ανάπτυξη/βελτίωση τεχνικών, κοινωνικών υποδομών και υπηρεσιών
5. Την προβολή και προώθηση του τουριστικού προϊόντος
6. Την ανάπτυξη των δεξιοτήτων ανθρώπινου δυναμικού και την προώθηση της απασχόλησης.

Τέλος, σημαντικό στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη στην εκτίμηση της ΦΙ, αν και δεν έχει αναφερθεί νωρίτερα στην εργασία εξαιτίας των μη επαρκών διαθέσιμων στοιχείων είναι η ραγδαία άνοδος του Airbnb. Σύμφωνα με έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η εμφάνιση του Airbnb συνδέεται με το φαινόμενο του overtourism καθώς παρουσιάζει ανεξέλεγκτη χωρική κατανομή στους προορισμούς και αθέμιτο ανταγωνισμό. Το τελευταίο οφείλεται κυρίως στην έλλειψη κανονισμών για την ασφάλεια, το περιβάλλον και την ποιότητα που είναι κοινά στον τομέα της εμπορικής φιλοξενίας. Επιπλέον, οι ιδιοκτήτες Airbnb πληρώνουν λιγότερους ή καθόλου φόρους. Χαρακτηριστικό είναι ότι μερικές πόλεις στην Ευρώπη παρουσιάζουν καταστάσεις υπερ-πληρότητας. Η πυκνότητα του Airbnb φαίνεται να είναι ιδιαίτερα υψηλή σε Γαλλία, Ελβετία, Ιταλία και στις ισπανικές, κροατικές και μεσογειακές ακτές - επομένως και στην χώρα μας.

Είναι αυτονόητο ότι η μέτρηση της τουριστικής φέρουσας ικανότητας αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο ώστε να αποφευχθούν ή να περιοριστούν οι αρνητικές συνέπειες από την ανεξέλεγκτη ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος. Αυτό βοηθά τις αρμόδιες αρχές ώστε να πραγματοποιείται ο σωστός χειρισμός και η ορθή εκμετάλλευση του τουρισμού με στόχο την ικανοποίηση τόσο των τοπικών κοινωνιών (οικονομικά οφέλη, περιβαλλοντική και πολιτισμική προστασία) αλλά και των επισκεπτών. Σε διαφορετικές περιπτώσεις, όπως έχει ήδη αναφερθεί παρατηρούνται φαινόμενα υπερτουρισμού, που μπορεί εν τέλει να οδηγήσουν σε κορεσμό τον εκάστοτε προορισμό. Ο υπερτουρισμός συμβαίνει όταν οι τοπικές αρχές αδυνατούν να αντιμετωπίσουν την συντριπτική επίδραση του τουρισμού. Αυτό έχει οδηγήσει σε διαδεδομένη «τουριστοφοβία», ως δείγμα απόρριψης, δυσπιστίας και περιφρόνησης για τους τουρίστες. Ο τουρισμός πρέπει να αποτελεί μέρος του ευρύτερου συστήματος διαχείρισης προορισμών, το οποίο πρέπει επίσης να εξετάζει τις μεταφορές και την κινητικότητα, τη διατήρηση των δημόσιων χώρων, την τοπική οικονομία και τη στέγαση, μεταξύ άλλων πτυχών της καθημερινής ζωής. Η έρευνα, ο προγραμματισμός και ο στενός και διαρκής

διάλογος μεταξύ της τουριστικής βιομηχανίας, των ομάδων της κοινωνίας των πολιτών και των κατοίκων της περιοχής είναι απαραίτητες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Butler, R.W.* (1997) 'Modelling tourism development: evolution, growth and decline', Wahab & Pigram.J.(eds), *Tourism, Development and Growth: The Challenge of Sustainability*. London: Routledge, pp. 109-125.
- Butler, R.W.* (1999) 'Sustainable tourism: a state of the art review', *Toyris Geographies*, 1 (1), pp.7-25
- McElroy, J.* (2000) 'Managing Sustainable Tourism in the Small Island Caribbean*', *Journal of Ecological Economics*, September 2000
- McKay, H.* (2006) 'Applying the limits of acceptable change process to visitor impact management in New Zealand's natural areas'. Lincoln University
- Pérez-Dacal, D., Pena-Boquete, Y., Fernández, M.* (2014) 'A Measuring Tourism Specialization: a Composite Indicator for the Spanish Regions', *AlmaTourism, Journal of Tourism, Culture and Territorial Development*, 2014
- Pearce* (1987) 'Tourism today: a geographical analysis', *Long mar Scientific and Technical*, John Wiley & Sons (ed.). N.Y.
- Seidl, I., Tisdell, A. C.* (1999) 'Carrying capacity reconsidered: from Malthus' population theory to cultural carrying capacity', *Institut fur Umweltwissenschaften, Universitat Zurich*
- Tselentis, B.S., Prokopiou, D.G. & Toanoglou, M.* (2006) 'Carrying capacity assessment for the Greek islands of Kalymnos, Kos and Rhodes', *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 97 (2), pp.353- 363
- Wagar, J.A.* (1974) 'Recreational carrying capacity reconsidered', *Journal of forestry*, pp.274-278
- Wearing, S. & Archer, D.* (2003) 'An interpretation opportunity spectrum: a new approach to the planning and provision of interpretation in protected areas'. University of Technology, Sydney

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- BSC* (2017) «Σχέδιο Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας», Τεύχος 1, Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, Ιούνιος 2017

- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού* (2003) «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Αττικής», Οκτώβριος 2003
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού* (2003) «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου», Οκτώβριος 2003
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού* (2003) «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας», Οκτώβριος 2003
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού* (2003) «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Ηπείρου», Οκτώβριος 2003
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού* (2003) «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Κρήτης», Οκτώβριος 2003
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού* (2003) «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Πελοποννήσου», Οκτώβριος 2003
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού* (2003) «Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας», Οκτώβριος 2003
- Ζαχαράτος, Γ., Γκούφα, Π., Λαγουδάκη Α., Μπαουράκης, Γ., Κολετζάκης, Μ., Παυλάκης, Γ., Μαυρόκωστα, Χ., Δρακωνάκης, Ν., Τσαντάκης, Μ. & Πετράκης, Γ.*(2006) «Μελέτη τουριστικής ανάπτυξης της περιφέρειας Κρήτης. Ελληνικός οργανισμός τουρισμού»
- Ίκκος Α., Κουτσός, Σ.* (2018) «Η συμβολή του Τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2017», 1^η εκτίμηση, Ινστιτούτο ΣΕΤΕ, Μάιος 2018
- ΙΝΣΕΤΕ* (2018) «Εισερχόμενος Τουρισμός στην Ελλάδα - Συνολικά, Εξέλιξη Τουριστικών Δεικτών 2005-2017», Ινστιτούτο ΣΕΤΕ
- Κοκκώσης Χ., Παρπαΐρης, Α.* (1995) «Φέρουσα ικανότητα: καταλύτης διαμόρφωσης αρμονικών σχέσεων τουρισμού και περιβάλλοντος», Τεχνικά Χρονικά, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1995
- Κυρατσούλης, Θ.* (2015) «Ο Ελληνικός Τουρισμός, το Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη», Τεχνική Έκθεση, Ινστιτούτο ΣΕΤΕ, Ιανουάριος 2015
- Λαγός, Δ. & Διακομιχάλης, Μ.* (2011) «Φέρουσα ικανότητα τουριστικής ανάπτυξης νήσου Κω». Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
- Μαρκάκη, Μ., Πανούση, Σ., Σώκλης, Γ., Χριστίδου, Α.* «Η Εποχικότητα του Τουρισμού στην Ελλάδα», Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων

- Μακρυδάκη, Μ.* (2016) «Τουριστική φέρουσα ικανότητα: Μέθοδοι υπολογισμού και Δείκτες», Ερευνητική Εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 2016
- Μαρούλης, Δ., Ίκκος, Α.* (2016) «Ελληνικό; Τουρισμός, Εξελίξεις - Προοπτικές», Ινστιτούτο ΣΕΤΕ, Ιούλιος 2016
- Μπάτσης, Δ.* (2015) «Για τον Τομέα του Τουρισμού στην Ελλάδα», Σειρά Δημοσιεύσεων Οικονομικού Τμήματος, Αρ. 32, Ινστιτούτο Κοινωνικών Ερευνών, Φεβρουάριος 2015
- Παλλόγλου, Α.* (2017) «Η Τουριστική Φέρουσα Ικανότητα ως εργαλείο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης», Ερευνητική Εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 2017
- Πανούση & Σώκλης, Γ.* (2015) «Τουριστικά Χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας», Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων
- Πανούση & Σώκλης, Γ.* (2015) «Τουριστικά Χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων», Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων
- Πανούση & Σώκλης, Γ.* (2015) «Τουριστικά Χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου», Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων
- Σερράος, Κ.* (2013) Εκπαιδευτικό υλικό του μαθήματος 'Προσεγγίσεις του σχεδιασμού στην Ελλάδα'. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
- Σπιλάνης, Γ., Βαγιάννη, Α.* «Βιώσιμος Τουρισμός και Φέρουσα Ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα», Τμήμα Περιβάλλοντος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
- Σώκλης, Γ.* (2015) Φέρουσα Ικανότητα Τουριστικής Ανάπτυξης: Η Σημασία της Έννοιας και η Περίπτωση των Βορείων Σποράδων, Ημερίδα «Οικονομική και Τουριστική Ανάπτυξη στα νησιά των Β. Σποράδων και η συμβολή της ακτοπλοϊκής σύνδεσης με την Β. Ελλάδα», Σκιάθος, 26 Σεπτεμβρίου 2015, Ξενοδοχείο "Skiathos Palace"
- Χατζηβέργης, Κ.* (2003) «Η έννοια του Κύκλου ζωής ενός τουριστικού προορισμού - Φέρουσα Ικανότητα»

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

‘European Parliament: Overtourism Poses Risks for Santorini’, Ilias Bellos, Greece Is, January 2019

<http://www.greece-is.com/news/overtourism-hurts-santorini-says-european-parliament-report/?fbclid=IwAR2uG6MJYnl5mlOGfT0JHZX2gKymDDwihyn6fdcn467tAKi5GqGsj1DVQ0>

‘How Amsterdam is fighting mass tourism’, Deutsche Welle

https://www.dw.com/en/how-amsterdam-is-fighting-mass-tourism/a-47806959?fbclid=IwAR3ouNPPrBiog6E8whAeV_hld0P8uoYmke_gMX6rI02ZcYsieLmQYdCw9I_c

‘Research for TRAN Committee - Overtourism: impact and possible policy responses’, European Parliament, October 2018

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU\(2018\)629184_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU(2018)629184_EN.pdf)

‘Υπερτουρισμός: Ένα αυξανόμενο παγκόσμιο πρόβλημα’, Ιούλιος 2018

<https://m.tvxs.gr/mo/i/268813/f/news/taksidia/ypertourismos-ena-ayksanomeno-pagkosmio-problima.html>

‘Φέρουσα Ικανότητα ή πόσους τουρίστες αντέχουμε’, Νικηφόρος Λαμπρινός, Εφημερίδα ΠΑΤΡΙΣ, 2009

<https://archive.patris.gr/articles/166740>